De Jonker Van Sterrenburgh

—DOOR—

IDSARDI

EERDMANS-SEVENSMA CO.
Publishers
GRAND RAPIDS, MICH.

#41 4.-
1918

Jonker Van Sterrenburgh

Een Verhaal uit het Friesche Volksleven

— DOOR —

IDSARDI

EERDMANS-SEVENSMA CO.
Publishers
GRAND RAPIDS, MICH.

JONKER VAN STERRENBURGH

HOOFDSTUK I

IDDEN tusschen de korenvelden en de vruchtbare akkers, waar aardappels en suikerbieten, koolzaad en wortelen, vlas en uien in bonte verscheidenheid elkander afwisselen, ligt Kleiterp.

Als ge zoo van uit de verte het dorp met zijn roode pannen daken daar ziet liggen, half verscholen in het groen, van waar uit zomerdag de merel zingt, de vink slaat en de ringduif koert, zoudt ge zoo aanstonds niet den indruk krijgen dat daar op dat kleine pleksken gronds, wel een twee duizend menschen leven, om grootendeels hun bestaan te vinden uit hetgeen de vruchtbare bodem opbrengt. Dat komt, omdat Kleiterp dicht bebouwd is en schier met elke voet gronds gewoekerd wordt. Want de naam der plaats zegt het reeds, we hebben hier te doen met echte, vette zeeklei, zoodat in den herfst, als de grond voor het volgend gewas wordt omgespit, minstens drie paarden noodig zijn om het glimmend kouter door de voren te halen, maar om dan ook, als de oogsttijd daar is, en geen misgewas treft, den arbeid van den landman rijkelijk te loonen.

In de kom van het dorp staat de "groote Kerk," dus genaamd in onderscheiding van een kleiner Godshuis, waar ook een gemeente samenkomt doch waarvan de muren niet zoo dik, en de toren niet zoo hoog is. Daar is een tijd geweest dat in Kleiterp slechts één gemeente gevonden werd, waartoe heel de Protestantsche bevolking behoorde. Maar toen ook in Friesland, gelijk in de andere Provinciën, de Kerkstrijd uitbrak, kwam ook hier een scheuring tusschen de broederen. Eerst bracht dit veel onaangenaams meê. Men had zoo lange jaren met elkander samen geleefd en kwam op zoo velerlei wijze met elkaar in aanraking, dat het gerezen verschil noodwendig een verwijdering met zicht bracht, waardoor niet zelden een breuke ontstond tusschen de zonen van het zelfde huis en

zelfs familiebanden verbroken werden. Het Friesche volk is gewoon zijn beginselen scherp te belijnen, niet zelden tot in de uiterste gevolgtrekkingen toe te passen, en wie daarvan niet gediend is, wie hierin niet meê gaat, of tengevolge aanleg of karakter, of een mildere of breedere levensbeschouwing een middenweg zoekt te bewandelen wordt gewoonlijk al spoedig beschouwd als iemand die geen beginsel heeft. Het woord des Heilands: "die niet vóór Mij is, die is tegen Mij, en die met Mij niet vergadert, die verstrooit," vindt vooral bij den recht geaarden Fries in zoo verre weerklank, dat ook hij zegt: "één van beiden, vóór of tegen, een middenweg is er niet."

Vandaar dus, dat ook in Kleiterp de kerkstrijd niet minder heftig gevoerd werd dan op andere plaatsen. En helaas, dat in die dagen menigmaal van weerzijden veel vreemd vuur op het altaar gebracht werd, dat meer verteerde en vernielde, dan heiligde. En langen tijd werd in de anders zoo rustige en eensgezinde gemeente een grensscheiding gevonden, welke de Kleiterpers in twee partijen verdeelde, n.l. die van de groote en van de kleine Kerk.

Gelukkig behooren die tijden tot het verleden. Hoewel hier en daar het vuur van den partijhaat nog wel eens schijnt te willen oplaaien, is over het algemeen het scherpe van den strijd af. Een nieuw geslacht is opgestaan, dat bij elkaar op de schoolbanken zat en speelde, toen de ouders kibbelden, om later telkens weer met elkander in aanraking te komen, niet zelden door de allernauwste vereeniging welke op aarde denkbaar is. Dat komt ook, omdat de ouderen elkander een weinig beter leerden verstaan en waardeeren, dan voorheen, om daardoor tevens in te zien dat het Christelijk leven en voorts alles wat tot de Godzaligheid behoort, zich niet laat opsluiten binnen een bepaalden kerkvorm. Dat komt vooral ook, doordat de voorgangers van beide gemeenten, die als herders over hunne kudde hebben te waken, in de beste verstandhouding met elkander leven, zooals het dienstknechten van eenzelfden Heere betaamt. Zoo werd ongemerkt, de verstoorde vrede weer hersteld.

Het oude Kleiterp heeft weinig bezienswaardigs. Een hooge ringmuur met klimop begroeid, omsluit het wél onderhouden kerkhof, waar de geslachten sinds eeuwen den Dag der Opstanding verbeiden. En bui-

ten deze omheining liggen de grootere en kleinere woningen van de grootere en kleinere, voorname en minder voorname burgers, vaak zonder eenige orde of regelmaat, gelijk dat op het platteland allerwege gevonden wordt, terwijl de dorpsvaart tusschen deze huizenrijen doorslingert, en een paar bruggetjes de bewoners van deze zijde met die van gene zijde in verbinding brengen.

In vroeger jaren was het hier in den omtrek zeer heuvelachtig, wat de naam van het dorp al verraadt. Want toen de zeeweringen nog niet waren wat zij door den arbeid van Casper Robles geworden zijn, wiens beeltenis en werk in "de Steenen man" op "het hoofd" te Harlingen vereeuwigd wordt, en de wilde golven nog vrij spel hadden over de lage landen, moesten onze voorouders tegen het geweld der baren beschutting zoeken op eigen gemaakte hoogten, waar men in den tijd van nood, met al zijn hebben en houden, beveiligd was voor den vloed. Vandaar dat Kleiterp zoo hoog ligt. Maar sinds de zware dijken de wateren paal en perk gesteld hebben, en het wakkere dijkbestuur met zijn dijkgraaf aan het hoofd, nauwkeurig waakt, opdat de verraderlijke zee niet ter eeniger tijd het land "ontwoekerd aan de baren" weer bemachtige, heeft men in Kleiterp gezien, dat de geweldige modderhoogten, op welke men sinds eeuwen de vruchten teelde, een schat van geld in zich bevatten, welke men slechts voor het grijpen had. Toen zijn de eigenaren van die landerijen, toen is met name de heer van het Slot, even buiten het dorp gelegen, er toe overgegaan, om al die terpen voor en na te doen afgraven, zoodat het oude dorp nog op een hoogte ligt, maar de later bijgebouwde woningen als tegen eene helling aanliggen, vanwaar men langs verschillende wegen afdaalt.

Wat voorts het leven der dorpelingen, met welke wij nader zullen kennismaken, betreft, over het algemeen gaat dit even rustig en kalmpjes zijn gang als de golfjes in de dorpsvaart die zichtjes voortkabbelen, slechts zelden in groote beroering gebracht, omdat de golfslag daarvoor te klein is en de wallen te hoog zijn. Zoo is ook het leven van de meeste Kleiterpers van alle zijden ingesloten, waardoor de eene dag volmaakt op den anderen en het volgend jaar precies op het voorgaande lijkt. Als er een kleine geboren wordt onverschillig of dit is onder het need'rig dak

van Douwe Mollema, waar de ooievaar zoo ongeveer alle jaren een bezoek heeft gebracht, of in een der beide pastoriën, dan is dat een gebeurtenis waarvan het heele dorp kennis krijgt.

En wanneer de koude dood Kleiterp binnen komt, om niettegenstaande het verzet van Dr. Hannema, die hem dit tracht te beletten, zijn hand te leggen op het leven, onverschillig of dit klopt in het hart van den jongen of van den oude, van den arme of van den rijke, dan deelt eveneens het gansche dorp in den rouw, omdat men elkander zoo heel goed kent en op velerlei wijze met elkander in aanraking komt.

Zoo wordt alle lief en leed te zamen gedeeld; en zoo is sinds menschenheugenis het leven der dorpelingen in rustigen gang voortgegaan, terwijl de aanraking met de buitenwereld niet meer gezocht werd dan hoogst noodig was.

Tot voor een paar jaar het nieuwtje door het dorp ging, eerst in vage termen, weldra echter meer belijnd, en allen schijn van waarheid dragende, dat eenige voorname heeren besloten hadden om, gesteund met geld van Rijk en Provincie en Gemeente, over te gaan tot den aanleg van een spoorbaan, waardoor ook Kleiterp uit zijn afzondering opgeheven zou worden.

Dat was me, vooral in het begin, een consternatie geweest. Dirk Lettinga, de boer van Arkum, die de burgerij van Kleiterp in den Raad vertegenwoordigde en in de heele grietenij bekend staat als een man met een helder hoofd, was de eerste die het nieuwtje in het dorp bracht, omdat hij op het Gemeentehuis in zijn qualiteit als Raadslid inzage van de stukken had gehad, die op de concessie-aanvrage betrekking hadden. Daarop heeft hij zijn mede-boeren uit de nabijheid er mede in kennis gesteld, al was het niet zonder huivering, omdat hij wel begreep dat hier en daar een storm zou waaien. Toen echter kort daarop een paar mannen met groote rollen papier onder den arm verschenen, die vervolgens, zonder permissie te vragen, overal opmetingen deden en zelfs ongevraagd hier en daar kleine paaltjes in den grond sloegen, was het zoo goed als zeker dat Klaas Kroontje, die met galanteriën den omtrek afreist niet te veel had verteld, toen hij de eerzame boeren en burgers van dit allernieuwste nieuws een uitvoerig verhaal deed.

Intusschen laat het zich denken, dat dit feit voor onze eenvoudige dorpelingen een gebeurtenis was, als de meesten hunner nog nooit hadden beleefd. De ouden onder hen, die nog uit den tijd van de trekschuit waren, en zich heel goed herinnerden hoe alleen langs modderwegen, welke deswinters onmogelijk voor het verkeer gebruikt konden worden, het verkeer plaats had, schudden bedenkelijk het hoofd. Als dat maar niet de ondergang van Kleiterp werd!

Wel is waar hadden zij nog nooit zoo'n spoortrein gezien, maar dit wisten zij wel, dat zoo'n ding vooral bij avond op een vuurbrakend monster met gloeiende oogen lijkt, en zoo vreeselijk vliegt, dat het allen die er gebruik van maken, als hij goed in draf is groen en geel voor de oogen wordt. Dat zij zelf hun leven nooit in gevaar zouden stellen door plaats te nemen in zulk een voertuig sprak van zelf, doch afgezien daarvan, vonden vele oudjes het een bedenkelijk verschijnsel, dat de rustige rust van Kleiterp, zoo op eenmaal door het gejacht van zoo'n nieuw-modisch spoor zou worden verstoord. Enkelen hunnen oordeelden zelfs dat het God-verzoeken was, van zulk een reisgelegenheid gebruik te maken. In den Bijbel werd wel gesproken van paarden en wagenen en ook wel van schepen die zelfs ter zee varen, maar niet van die wilde monsters, die zoo razend te keer gaan, dat hooren en zien je vergaat als zij goed op dreef zijn.

Zoowel dominé Feurman, de predikant bij de groote kerk, als dominé Velthuis, die in de kleine kerk diende, had het niet gemakkelijk, toen zij in dien zelfden herfst van een ouderling vergezeld, huisbezoek bij de gemeenteleden gingen doen. Te meer niet waar zij persoonlijk wel ingenomen waren met den aanleg van deze baan, waardoor het reizen zooveel te gemakkelijker en goedkooper werd, hetgeen zoowel met het oog op de toekomst der kinderen, als de niet groote traktementen, niet te versmaden was. Natuurlijk kwamen zij in geen huis waar dit nieuws niet ter sprake kwam. "En wat denkt dominé nu van zoo'n spoor?" Dat was de vraag, die telkens weer keerde en waarop dan maar een beslist antwoord diende gegeven te worden.

Wel trachtte Ds. Feurman, die een voorzichtig man was en liefst met alle menschen vrede hield, zich zoo verstandig mogelijk uit te drukken,

om alle klippen en zandbanken zoodoende te ontzeilen, maar dan moest hij niet in Friesland zijn om dat klaar te spelen. "Hoor eens domine, zei Jarig Yntema, de boer van "Landlust," jou moet er nu maar niet om heen praten, maar ronduit zeggen, of jou vóór of tegen die nieuwerwetsche spullen zijt." En toen dominé daarop met de Schrift in de hand het recht meende te hebben, alle ontdekking en uitvinding, alle kunst en wetenschap te beschouwen als een gave Gods, welke, wanneer zij geheiligd wordt, voor velen ten zegen kan zijn, toen kwam er een onweer op, dat ook zoo maar niet dadelijk weer aftrok. "Dat had Yntema nooit van dominé verwacht. Hij beschouwt een heeleboel uitvindingen als duivelswerk, om de menschen in het ongeluk te storten. Al de geleerdheid van die zoogenaamde knappe lui brengt meer ellende dan zegen. 't Is maar better dat die menschen de handen uit den mouw steken, en gaan werken, zooals hij en zijns gelijken. Ja, wanneer de wetenschap geheiligd wordt, zal zij ten zegen kunnen zijn, maar dominé weet ook wel, wat het natuurlijk bestaan van het zondige menschenhart is en hoe bovendien de duivel nu eens als een brieschende leeuw, maar dan ook weer als een engel des lichts rond gaat, zoekende wien hij zou kunnen verslinden. De apostel zegt ook dat de kennis opgeblazen maakt. De mensch die verduisterd is in het verstand en vervreemd van het leven Gods, kan uit zich zelf niets voortbrengen wat Gode welbehagelijk is en alleen van de Godzaligheid kan gezegd worden, dat zij tot alle dingen nut is, hebbende de belofte van het tegenwoordige en toekomende leven."

Daarop heeft dominé getracht boer Yntema aan het verstand te brengen, dat hij het in hoofdzaak wel met hem eens is, maar dat God den mensch toch ook het denkvermogen gegeven geeft, waardoor hij de krachten welke sluimeren in de natuur kan opwekken, en daardoor de grootheid van Gods werken kan aantoonen. Bovendien, geen mensch, die niet profiteert van de uitvindingen die er gedaan worden. Het leven in Kleiterp, hoe eenvoudig ook, was toch ongetwijfeld heel anders dan ten tijde, toen de voorouders de terp gingen maken waarop men thans zoo zeker woont, en boer Yntema richtte toch zijn bedrijf ook al geheel in naar de nieuwste eischen. Was hij niet een meê van de eerste boeren die met stamboekvee begon te werken? Welnu wat wist men daar vroeger

van. Is een vorig jaar de oude kapwagen niet verwisseld met een op veeren? Wie bekommerde zich daar jaren geleden over; als men maar reed. Heeft hij bovendien op zijn schuur niet een bliksemafleider doen plaatsen? Dat was ten minste geheel nieuw-modisch. En wanneer te eeniger tijd ook in Kleiterp een zuivelfabriek wordt opgericht, gelijk deze immers de laatste jaren als paddestoelen uit den grond verrijzen, zou dan Yntema weer niet een der eersten zijn die de karnton aan kant deed, om zoo mogelijk voor minder arbeid meer te ontvangen?

Tegen deze redeneering wist de boer niet zooveel in te brengen. Hij eindigde met te zeggen, dat tegen die geleerde lui toch nooit was op te komen, maar het hem van dominé afviel, dat die zoo met den geest van den tijd meêging.

HOOFDSTUK II

In de bibliotheek van het slot "Grovestins" zit, diep in gedachten verzonken Jonker van Sterrenburg. De avondzon werpt hare laatste stralen door de kleine ruitjes der weelderig ingerichte, met kostbaar snijwerk versierde kamer, waar groote boekenkasten met roldeuren een schat van allerlei lectuur bergen. Op de schrijftafel liggen eenige dagbladen verspreid, benevens verschillende binnen- en buitenlandsche tijdschriften. Naast een marmeren pendule staan ter weerszijden eenige portretten van familieleden, gelijk aan de wanden levensgroot in olieverf de voorzaten van den Jonker zijn afgebeeld, waardoor de stemmigheid dezer studeerkamer wordt verhoogd. Rondom de beeltenis eener vrouwenfiguur, blijkbaar nog van jongen datum, van hetwelk de teerheid en fijnbesneden trekken in het gelaat opvallend zijn, hangt een immortellen krans. Voor den gladgeschuurden haard met hooge schouw ligt op een tijgervel een prachtige hazewind te droomen, af en toe de ooren spitsend als hij eenig geluid verneemt, of met zijn groote, trouwe oogen zijn meester aanziende.

Zooals hij daar zit, weggedoken in een gemakkelijken fauteuil, gekleed in een eenvoudig huisjasje, lijkt hij een man van ongeveer vijf en dertig jaar. Echter is het ook niet onmogelijk dat wij ons in zijn leeftijd een paar jaar vergissen, omdat de ernstige trekken in zijn gelaat, welke aanstonds de overeenkomst doen zien tusschen hem en dat vrouwelijk portret daar voor hem, eenigszins het voorkomen verouden. Jonker van Sterrenburgh is de eenig overgebleven loot van de eens zoo groote en wijd vermaarde familie van dezen naam. Van vaders zijde afstammende van een oud adellijk geslacht in Duitschland, is hij van moeders kant verwant aan tal van Hollandsche familiën, eveneens behoorende tot den rijken adelstand.

Toch hebben deze rijkdommen den huize "Grovestins" niet kunnen

vrijwaren van allerlei leed. Uit de kinderjaren herinnert de Jonker zich nog heel goed hoe de zwarte dood, eerst een broertje, later het nog jongere zusje weg nam, waardoor hij als eenigst kind overbleef. Toen hij midden in zijn studie was, riep op een donkeren, triesten najaarsdag een telegram hem plotseling naar Kleiterp, en kwam hij nog juist bij tijds om een laatst vaarwel aan zijne stervende moeder toe te roepen, die in de kracht der jaren aan eene kortstondige ongesteldheid bezweek. En nauwlijks was hij bij het laatste examen "cum laude" gepromoveerd, of zijn vader, wiens hoop en trots hij was, werd op het ziekbed geworpen, om na enkele weken van veel lijden eveneens heen te gaan van hier. In den grafkelder, vooraan in de kerk, zijn zij de een na den ander bij gezet. Heel het dorp, welks bewoners voor een groot deel leven van den arbeid welke de heer van "Grovestins" liet verrichten, heeft gedeeld in den rouw; terwijl velen niet zonder zorg zich hebben afgevraagd, wat hiervan de gevolgen zouden worden, nu de Jonker alleen over bleef als eigenaar van die schier onmeetlijke bezittingen welke hem zoowel van vaders- als moederszijde toe kwamen.

Al deze gebeurtenissen nu hebben niet nagelaten invloed uit te oefenen op zijn karakter. De vroolijke, opgewekte knaap van weleer, die ook nog in den studententijd door de clubleden zoo bemind werd, niet alleen omdat hij altijd beschikte over een ruime beurs, maar ook door zijn aangenamen omgang en luchtige scherts ,is somber geworden, en vertoont alle neiging om in stille afzondering zich hier op zijn "buiten" te Kleiterp te begraven. Althans zoo vreezen de verwanten en kennissen. Tevergeefs hebben zij getracht hem op te monteren, door uitnoodigingen tot het bijwonen van jachtpartijen, of een reis naar de buitenlandsche baden, of een tocht naar het Alpenland. De eene invitatie na de andere wordt met beleefden dank afgewezen of uitgesteld tot later, zonder dat van zijn kant eene uitnoodiging wordt gedaan tot een bezoek ten zijnen huize. Zoo vervreemt hij in den laatsten tijd van de buitenwereld. Geen wonder dat meermalen hoofdschuddende over hem gesprowordt. Zelfs in Kleiterp wordt de heer van het Slot door velen als een zonderling aangezien. De kinderen op straat staken hun spel, en gaan uit den weg als de Jonker nadert; de ouderen breken eveneens het ge-

sprek af als hij passeert, om dan na hunnen groet de hoofden bij elkaar te steken, eveneens verwonderd over de verandering die er bij dezen eens zoo levenslustigen jonkman heeft plaats gehad. En oude Marijke van den zandweg, die in de kinderjaren op "Grovestins" voor kindermeisje dienst deed en nu nog eene kleine lijfrente heeft, schudt meêwarig het hoofd als zij hem ziet, en zegt: "die stumpert van een Jonker, de slagen waren ook zoo zwaar."

Ter nauwernood behoeft gezegd, dat hij onder deze omstandigheden in den laatsten tijd weinig deel neemt aan het publieke leven. 't Is een hooge uitzondering, als de adelijke bank vlak voor de preekstoel in de groote kerk des Zondags wordt ingenomen. In de meeste gevallen blijft de bruin lederen Bijbel met koperen sloten, welke op de eikenhouten lessenaar ligt, tevergeefs op den eigenaar wachten.

Toch is de Jonker niet kwaad. Daar weten Lettinga en Yntema en al de andere huurboeren van te spreken die op een zijner boerderijen wonen. Tweemaal in het jaar hebben zij allen op "Grovestins" te verschijnen met de huurpenningen, waarbij hij hen dan zelf te woord staat en met belangstelling vraagt hoe of het lijkt met het gewas en hoe de veestapel het maakt. Blijkt het dan dat noodige herstellingen dienen aangebracht aan de woningen, of dat de dijken of dammen moeten herzien, of de watermolen moet vernieuwd, of dat deze of gene namens de boerin iets heeft te vragen, dan moet het al heel erg zijn als een verzoek in die richting geweigerd wordt. En wanneer eens door misgewas, 't zij tengevolge van langdurige droogte, of door overvloedige regens, de oogst voor een deel mislukt, dan kan het wel eens gebeuren, dat een deel van de pachtsom wordt teruggegeven. Geen wonder dus dat de hofsteden van "Grovestins" nooit op een bewoner behoeven te wachten. Daar zijn altijd liefhebbers in overvloed als eens door versterven of ouderdom een plaats vacant raakt, en wanneer dan ook van een der boeren gezegd wordt: "hij woont op een Jonkerplaats," dan beteekent dat zooveel als: hij is naar den mensch gesproken voor zijn leven geborgen. Want wie zijn best doet en op zijn tellen past, behoeft niet te vreezen voor een ander zijn plaats te moeten ruimen.

Niet alleen echter het boerenbedrijf, maar ook de schipperij profi-

teert van de rijkdommen over welke Jonker Van Sterrenburgh te beschikken heeft. Hoeveel booten en tjalken, vracht- en zeilschepen zoo voor en na al op naam van hem in de binnenvaart zijn gebracht, dat steekt niet nauw. Wanneer daar een verlegen schipper is wiens tuigage alle sporen van verval vertoont, of wiens vaartuig alleen maar met pompen boven water kan blijven, dan is gewoonlijk de toevlucht tot den heer van "Grovestins," en als dan blijkt dat de man waardig is geholpen te worden, dan kan meestal tegen een billijke rente en op afbetaling zooveel geld verkregen, als noodig is om uit de moeite te geraken. Vandaar dat ook onder de schippers—en het waterrijke Friesland telt er vele—de naam van den Jonker met eerbied genoemd wordt. Voor de rest evenwel blijft elk die geen boodschap heeft, vreemd op het Slot, gelijk de bewoner voor velen een vreemde is.

Ook thans zit hij weer in diepe mijmering. Voor de zooveelste maal denkt hij na over een onoplosbaar probleem,—het probleem van het leven. Want hij heeft veel gestudeerd, en het mag gezegd, nauwgezet gestudeerd, maar dit raadsel bleef voor hem onoplosbaar. Naast hem ligt het werk van Nietzsche: "Also sprach Zarathustra. Ein buch fur Alle und Keinen." Met gretige hand heeft hij indertijd naar dit Godonteerend werk gegrepen, in de hoop dat de hier gepredikte "Uebermensch," die door het lijden verhard, boven het lijden komt te staan om zoo in koud stoicysme zich zelf te overwinnen, zijn ideaal zou kunnen zijn. Helaas, Nietzsche heeft ook hem, gelijk zoovelen teleurgesteld. Omdat hij schijnbaar iets geeft, maar nog veel meer ontneemt. Omdat hij, gelijk al de wijsgeeren uit den ouden tijd, en ook tal van materialistische schrijvers en schrijfsters uit het laatst der negentiende eeuw, het aantal vraagteekens voor hem nog oneindig grooter maakt. Noch het Atheisme, noch het Pantheisme, noch het Deisme, noch het Theosofisme en Spiritisme heeft hem gegeven wat hij zoekt. Vanwaar ben ik, en wie ben ik?—aldus peinst hij. Hoe lang was ik, en hoe lang zal ik zijn? Ben ik enkel stof en kracht, of heerscht in mij ook nog iets onstoffelijks, iets geestelijks, iets, dat door velen "ziel" genoemd wordt? En zoo ja, vanwaar dan die ziel en waarheen gaat zij? Waar zijn dan de zielen van die voorvaderen, wier beeltenissen daar aan den wand in de toenemende donkerheid

hem zoo ernstig schijnen aan te staren, alsof zij hem willen uitnoodigen te onderzoeken waar zij nu zijn. Hebben die zielen zich opgelost in het groote onbekende "Niet," toen de mokerslag van den dood de tijdelijke woning stuk sloeg, of is er een réincarnatie, waardoor hetzelfde leven misschien tien, misschien honderdmaal achtereen verschijnt, telkens in anderen vorm, telkens in een ander lichaam van mensch, of dier of plant, al naarmate het vorige leven meer of minder goed was? Of is het leven achter den dood een etherisch leven in altijd hoogere regionen, totdat het eindelijk na eeuwen, na millioenen jaren misschien zijn toppunt bereikt heeft in een levensvolheid, die niets meer te wenschen en te vragen heeft, omdat zij het volmaakte heeft verkregen?

Waarom leeft hij toch? Heeft het leven beteekenis voor de toekomst of is alles uit met den dood?

Teneinde zoo mogelijk te komen tot oplossing van dit raadsel zijn tal van citaten van verschillende schrijvers door hem bijeen gezameld.

Is het wáár wat Lenau in zijn troostloos lied bezingt:

"O menschenkind, wat 's uw bestaan?
Vol raadselen geboren,
En pas begroet, verloren,
Om onherroep'lijk te vergaan!"

Of heeft Feith gelijk, die van het leven een comediestuk maakt, en zegt:

"Het menschelijk geslacht valt toch als blaad'ren af,
Wij worden en vergaan; de wieg grenst aan het graf,
Hier tusschen speelt een droom, een treurspel voor het harte
De smart wijkt voor de vreugd, de vreugd wijkt voor de smarte,
De koning klimt ten troon, de slaaf bukt voor hem neêr,
De dood blaast op het spel, en—beiden zijn niet meer!"

Had Voltaire niet gelijk toen hij schreef: "onze maatschappij schijnt mij eer eene verzameling van lijken dan van menschen. Ik wenschte dat ik nooit geboren ware."

Of Hume, in het woord: "Ik voel mij als iemand wiens boot op rotsen

en drijfzand stiet, en toch leef ik onder den dwang van opnieuw met hetzelfde lekke, en wrakke vaartuig naar zee te stevenen."

Is het Boedhistisch spreekwoord waar: "slapen is beter dan waken; sterven is beter dan slapen; het beste is nooit geboren te zijn,"—of zou Socrates achter het geheim van het leven geweest zijn toen hij uitriep: "neen, mijne ziel wordt niet vernietigd, die God heeft bestemd voor een edel verblijf, om zoo Hij wil, terstond tot Hem te komen?"

Moet hij met Cicero gelooven aan het voortleven der zielen? Heeft het leven hier beneden alleen beteekenis met het oog op hetgeen er achter ligt, en zoo ja, wie is dan de Rechter die beslist?

God?

Maar wie is God, en waar is Hij, en hoe is Hij, en van waar is Hij, en voor wien is Hij God?

Is er één God of zijn er meer goden?

Is de God der Christenen God, of die der Joden, of die der Mohamedanen, of die der Chineezen, of die der andere heidensche volkeren?

En indien der Christenen, welke Christenen dan? De Katholieken of de Protestanten, en wie van deze laatste? Want, al trekt hij zich niet veel van deze dingen aan, al heeft het menigmaal niets anders dan verbittering en spotlust bij hem opgewekt, zoo weet hij toch wel hoe hopeloos verdeeld zelfs de belijdende Christenen zijn.

Heeft hij niet ergens bij Plato gelezen: "het is zoo moeilijk den Vader van 't heelal te vinden!"

En heeft Sophocles, één van Griekenlands dichters niet gezongen:

"Als niet de goden zelf het Goddelijke ontvouwen
Doorzoek dan vrij het heelal—gij zult het niet doorgronden!"

Ach, wat een vragen, en—wie geeft aan Jonker Van Sterrenburgh het antwoord 't welk hem bevredigt.

Want er is nog meer.

Indien er één God is, die alles regeert, heel het planetenstelsel; alle leven; de eeuwen door; de eeuwigheid lang, hoe kan die God dan zoo handelen gelijk Hij doet?

Wat is Hij dan, een despoot, een dwingeland, een Caesar, een wispelturig en grillig Souverein, voor alles gevoelloos als de Sphinx die met ijzige kilte de eindelooze zandzee inblikt, of is Hij een heilige, een teedere, een ontfermer,—een heiland (O, zoete naam!) die zelfs den Vadernaam aanneemt van Zijne kinderen, en die de wereld lief heeft, deze wereld lief heeft, deze liefdelooze wereld zoo lief heeft, alsof zij het gansche heelal ware, en ter wille dier wereld, zooals de Bijbel het zegt, zich zelf geeft in Zijnen Zoon? Maar is dat laatste niet te dwaas om aan te nemen?

Zoo peinst hij al maar door.

Wat is deze aarde anders dan een stipje, een speldeknop in het maatloos heelal, en wat is elk menschenkind afzonderlijk anders dan een handvol stof?

En ter wille van zulk een nietig mensch zou dan heel het planetenstelsel zijn, desnoods gewijzigd worden?

Hier moet hij met het bestaan van zulk een God, de aanwezigheid rijmen van zooveel onrecht en goddeloosheid en gemeenheid en lijden en gruwel?

Heeft Schopenhauer ergens niet gezegd: "wanneer een God de wereld heeft geschapen, zou ik niet gaarne die God zijn; hare ellende zou mij het hart breken!?"

't Gansche heelal is vol strijd. Deze wereld is gedrenkt met bloed en de tranen harer bewoners. In het dierenrijk en onder de menschen niet minder is eene voortdurende worsteling tusschen den zwakke en den sterke, den kleine en den groote, waarbij de mindere het altijd tegen den meerdere moet verliezen. Eene worsteling om het leven, 't welk geboren wordt, om na langeren of korteren tijd van groei en bloei, misschien van vrucht dragen weer te verdwijnen en dan nooit weer te keeren, althans niet in den vorm en in de gestalte waarin het heen ging. Hoe kan dat nu bestaan als er een almachtig, heilig, rechtvaardig God is?

En dan al dat lijden aan die worsteling om het leven gepaard. Die krankheid, die pijn, die armoede, die lichamelijke en geestelijke verwringing, en verwoesting en verwildering. Dat zedelijk bederf, die dierlijke hartstocht met al hare gevolgen, die brandende lust naar datgene 't welk doodt en verteert, elk, die er zich aan waagt.

Bovenal, die zwarte, koude, afschuwelijke dood! Dat neerzinken in de stof, dat gelijk worden aan de aarde, dat "begraven" worden, met al het verschrikkelijke in dat enkele woord samen gevat. Vanwaar en waarom dat alles?

Waarom moest zijn rijk en veelbelovend leven verwoest worden door dat alles wat op aarde lief was, ontnomen werd?

Waarom juist hem de grievende smart aangedaan, toen hij dacht weldra op het hoogtepunt van het leven te zullen zijn, terwijl anderen, terwijl ouderen en armen vaak van dit alles niets weten?

Waarom die ouden, zooals er in het armenhuis van Kleiterp wel gevonden worden op 80-, 90-jarigen leeftijd dat leven verlengt, menigmaal zich zelf en anderen tot last, en waarom aan anderen ontnomen, wat zij zoo gaarne nog langer hielden,—wat ook zoo noode kon worden gemist?

O ja, hij weet wel dat er menschen zijn die spreken van de zonde. Daar heeft de Bijbel het ook over, en daar heeft Ds. Feurman het ook altijd over, en daar had zijne moeder het ook wel eens over,—zijne moeder die kerkelijk was, en in den Bijbel las, van wie hij zich herinnerde eenmaal straf te hebben gehad, omdat hij weigerde zijn avondgebedje te doen, gelijk de jonkers Beima en de freules Bergstein toch ook niet deden.

Maar wat is zonde, en vanwaar is zij?

Vanwaar is alles wat er is? Is het geworden uit zich zelf, door evolutie, door ontwikkeling en uitvloeiing, en voortplanting, door veredeling en beschaving om zoo tot in het oneindige op te klimmen en toe te nemen in heerlijkheid en macht? Maar vanwaar dan die eerste atoom, die eerste levenskiem hoe gering ook, dat allereerste vruchtbare stofje van-waar-uit eens alles werd opgebouwd?

Of is het al, geschapen uit het niet, door dien God die er was toen nog niets bestond?

En zoo ja, vanwaar dan die God? Bestaat die dan wel uit zich zelf, en alles wat buiten Hem is, niet?

En indien dit het geval is, waarom heeft die God dan de zonde in het leven geroepen, en met die zonde, alles wat uit haar voortkomt?

Of indien de zonde niet van Hem is, van wien dan wel? Is er buiten God nog eene macht? Is er ook een kwade God?

En die God die er dan is, bemoeit die zich met alles, of alleen met het groote? Maar wat is groot, en waar is de grens tusschen het groote en het kleine?

Een zware zucht ontsnapt zijn borst. "Wat is het leven toch een raadsel," mompelt hij. Vooral voor degenen die denken. Die achter het geheim van den oorsprong der dingen zoeken te komen. Die niet als de vlinders voortfladderen van bloem tot bloem, van het eene genot naar het andere, dansend in het gouden zonlicht, zoolang die vleugels hen kunnen dragen, om dan straks als een afgevallen boomblad te worden vertreden in het slijk. Hij is immers meer dan zoo'n vlinder; meer dan zoo'n boomblad; meer ook, dan die eenvoudige boerenjongens en meiden die onbezorgd en onbekommerd voortleven, wier vroolijke scherts gelijk daar zoo even tot hem opklinkt, als zij wandelen in de slotlaan, of die in het rustuur stoeien op het korenveld. Hij is Jonker Van Sterrenburgh, heer van Grovestins, met een adelijken stamboom, met uitgestrekte bezittingen hier te Kleiterp, en in Gelderland en in Holland en in Duitschland en in Indië zelfs. Hij is stille vennoot in menige winstgevende zaak; hij is aandeelhouder in tal van ondernemingen; hij is betrokken bij de theeplantages en de rijstvelden in ons mooie Insulinde. Hij is vrij zeker een toekomstig lid van de Nederlandsche Volksvvertegenwoordiging; zijn naam is reeds herhaalde malen genoemd in verband met hooge posten; hij is thans concessionaris van de aan te leggen spoorbaan via Kleiterp, Polderga, Westerkerk, Sonnega, Meerzicht, Woudklank-Leeuwarden, enz. enz. Die man is hij, en toch bij dat alles, hoe arm soms, hoe klein, hoe nietig. Met een hart vol vragen, met een hoofd vol zorgen, met een ledig in zich, dat hij niet weet hoe te moeten vullen!

Een bittere lach plooit zich om zijne lippen. Houden de menschen hem niet voor gelukkig, omdat hij zoo rijk is? Omdat hij zooveel goederen heeft? Omdat hij op een Slot woont en een Jonker is? Gaat niet elk bescheiden op zij, als zijn rijtuig met prachtige schimmels bespannen, den weg afkomt? Nemen niet velen hunne hoofddeksels af, wanneer zij Grovestins passeeren, uit eerbied voor zijn bewoner? Zij moesten eens weten die eenvoudige daglooners, die kleine burgers, die tobbende boertjes, vóór dag en dauw reeds in de weer, hoe menigmaal hij in stilte hun

leven bespiedt, om dan niet zelden tot de slotsom te komen, dat zij in hunnen staat gelukkiger zijn dan hij.

Omdat hem de veerkracht van het leven ontbreekt.

Omdat hij niet weet waarvoor hij werkt.

Omdat hij in den laatsten tijd geen idealen meer heeft, gebroken als hij is door de ruwe werkelijkheid van het leven.

Bovenal, omdat hij zich gevoelt als een aangeschoten adelaar, die zou willen opvliegen tot der wolkenblauw, maar die dit niet kan omdat hij zoo lam is, o zoo lam!

Omdat hij zoo moê is, o zoo moê!

En waar is de wijze dezer wereld die hem helpen kan, hem, Jonker Van Sterrenburgh, heer van "Grovestins?"

Hij staat op uit zijn stoel en loopt in groote passen de bibliotheek op en neer. Met groote droom-oogen kijkt Juno zijn meester aan, alsof hij zeggen wil: " 'k wou dat ik u helpen kon," maar deze heeft andere hulp noodig. Daar herinnert hij zich een vers van Mr. Isaak Da Costa, van wien zijne moeder zooveel hield, onlangs gevonden in een letterkundig tijdschrift. Hij heeft het slechts vluchtig ingezien, maar weet nog enkele uitdrukkingen die verband houden met wat hem in dit schemeruur gelijk zoo menigmaal, in beslag neemt. Laat hij het eens opslaan.

Vlug is de lamp ontstoken en zijn de zware gordijnen dichtgetrokken. In een oogenblik heeft hij gevonden wat hij zoekt, want in de boekenkast heerscht, gelijk overal op het Slot, de volmaakste orde, zoodat alles zijn bestemde plaats heeft.

Daar is het:

"Ja, op Golgotha onthuld
Staat ook 't raadsel dezer dagen!
Op den bodem aller vragen
Ligt des wereļds zondeschuld
Waart ge in staat 'die' weg te dragen,
Menschenkind'ren, aardsche goon?
Zoo besteigt den zegewagen—
Maar zoo niet, aanbidt den 'Zoon!'

En verwacht het heil van 'Hem,
Grooten, kleinen, zondaars, volken!
In dat kraken Zijner wolken
Dreigt een oordeel, roept een stem.
Dat Hem alles hulde geve,
Hymnen brenge, knieën buig!
Hem, den Richter! de aarde beve!
Hem, den Koning! de aarde juich'!

Plascht het tranen, ruischt het bloed,
Dond'ren woede- en lasterkreten?
God, als Koning is gezeten
Over d' opgezetten vloed.
Wederkaatst door hemelspsalmen,
Antwoordt uit het heiligdom,
Midden onder de onweêrsgalmen
't Jongste Woord Zijns Woords: Ik kom!"

Welk een taal! Daar zit geest in! Daar zit kracht in! Daar zit verwachting in! Omdat er "geloof" in zit! Neen hij denkt er niet aan om te onderschrijven wat hier staat. Hij wenscht niet te gelooven; hij kan ook niet gelooven, en onder degenen die zeggen te gelooven is er te veel dat hem tegenstaat. Aan den eenen kant zooveel aanstellerij en uit de hoogte neêr zien op anderen, die anders denken, alsof zij het alleen weten, aan den anderen kant zooveel bekrompenheid en enghartigheid, als bijvoorbeeld bij sommigen hunnen nu weer uitkomt, nu er in Kleiterp een spoorbaan gelegd zal worden waarover toch elk zich moest verheugen en waartegen zooveel verzet is. Maar afgezien van dat alles, hebben die menschen bij wie het geloof nu maar geen praatje is, maar toch werkelijkheid, een steun en eene kracht welke hij mist, en toch zoo gaarne zou hebben. 't Geen hij hier van Da Costa hoorde is heel iets anders, dan wat hij bij Nietzsche las of bij Renan of Strauss of die andere groote denkers, maar bij wie de materie alles was. Eigenaardig toch die verschillende geestesstroomingen onder de menschen. Onder de eenvoudigen maar ook onder de ontwikkelden. Onder de domme menigte, maar

ook in de geleerde wereld. Want daar zijn ook geleerde geloovigen. Niet alleen dominé's en geestelijken, maar ook doktoren en professoren. Natuurkundigen, en scheikundigen en meesters in de rechten, en edellieden zooals hij. In den Nederlandschen adelstand zijn in de laatste vijftig jaar zelfs vele belijders gekomen, die allen buigen voor denzelfden "Zoon" door Da Costa zoo voortreffelijk bezongen. Vanwaar toch dat verschil in inzicht en opvatting en levensbeschouwing en eeuwigheids-verwachting?

Kijk, daar denkt hij al weer. Hij wil niet meer denken. Want al dat denken geeft maar nieuwe vraagteekens. Maar hij moet denken. Vooral van avond, al weet hij niet waarom. En daar komt het weêr: "vanwaar toch dat onderscheid?"

Vanwaar alle onderscheid? Ook voor dit leven. Ook ten opzichte van de stoffelijke dingen.

Waarom is hij een Jonker en geen bedelaar? Waarom is hij schatrijk en een ander straatarm? Waarom is hij gezond en een ander krank, misschien jaren lang, misschien het heele leven lang?

Vanwaar toch al die tegenstellingen in de stoffelijke en de geestelijke aangelegenheden?

't Zit hem niet altijd in de opvoeding, immers in één gezin heeft men soms de uitersten. 't Komt ook niet alleen van het onderwijs,—ook daar de meest uiteenloopende vruchten. 't Kenmerkte ook niet den eenen of den anderen stand, men vindt hetzelfde verschijnsel in alle standen, in alle kringen, in alle landen onder alle volken. Was zijn vader niet een vrijdenker, een volslagen atheist tot aan zijnen dood toe, en zijne moeder niet juist het omgekeerde?

Die lieve, beste moeder. Had hij haar nu hier van avond maar bij zich op de studeerkamer! Al was het maar voor ééne keer, om hem te helpen bij het krijgen van een antwoord op de vragen van zijn hart!

Onwillekeurig blijft hij staan voor hare beeltenis. Ziet zij hem met haar zachte, blauwe oogen niet vlak in het gelaat? Is het niet alsof zij zal beginnen te spreken? Speelt daar geen glimlach om haren mond, alsof zij blij is dat haar zoon hier voor haar staat, en peinst over de din-

gen die ook hare ziel meermalen in beroering brachten, totdat zij vrede vond in dienzelfden Zoon van God, van wien Da Costa zong?

O, hoe herinnert hij zich in dit oogenblik den vooravond van zijn vertrek naar de academiestad. Hij moest nog eenmaal bij zijne moeder komen in haar kamer. Toen had zij niet zonder moederlijke trots opgekeken tegen haar grooten jongen, die al zoo ver was, dat hij student werd. Maar toen had zij hem bij den arm genomen en terwijl een traan blonk in haar oog en eene wonderlijke aandoening sprak uit hare stem, had zij hem een pakje gegeven met verzoek het niet eerder te openen dan wanneer hij in de stad op eigen kamers was. Toen was ook hij ontroerd geworden en had haastig afscheid genomen, niet zonder groote verwachting wat toch dat geheimzinnig pakje inhield.

En toen hij in Utrecht was en niet zonder zenuwachtige haast het zegel verbrak van het moederlijk geschenk, vond hij—een prachtbijbel, met verguld op sneê, gebonden in kalfsleder, op welks titelblad in sierlijke letters geschreven stond:

"Aan mijn zoon
DUCO ERNST CASIMIER."
van zijne moeder.

En dan daar onder:

"De vreeze des Heeren is het beginsel der wijsheid,
en de wetenschap der heiligen is verstand."

Hij herinnert zich, als was het de dag van gisteren geweest, hoe verbijsterd hij had gestaan, om daarna verstoord dat boek op zij te leggen. Wat moest hij met een Bijbel. Hij had nog nooit een Bijbel gehad. Wel er eens over hooren spreken, ook wel meê spotten, maar nooit de moeite genomen om er nader meê kennis te maken. Dat boek kwam hem immers niet te pas. Het lag geheel buiten zijn levensfeer; het had niets te maken met zijn idealen. Wat stond daar ook weer vóór in geschreven. O, ja, "de vreeze des Heeren is het beginsel der wijsheid, en de wetenschap der heiligen is verstand." Maar hij had eene andere kennis willen ver-

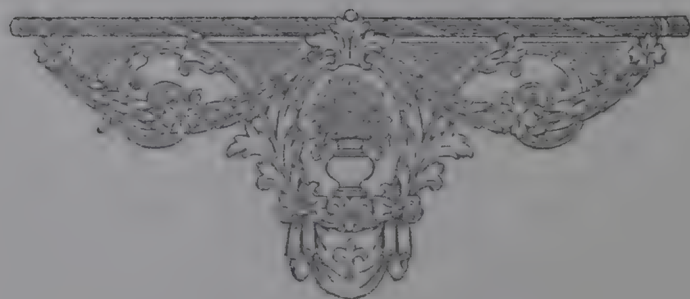
meerderen, en door het beoefenen van andere wetenschappen dan die der heiligen getracht om verstandig te worden. Nu had hij dit alles verkregen. Nu had hij naam, en eer, en rijkdom en wetenschap, maar zonder de vreeze Gods, doch wat had hij nu? Tal van open vragen welke met den dag vermeerderen, en daarbij een dorstend hart, dat eveneens elken dag zijne leegte meer gewaar wordt. Zou het ook soms kunnen komen, omdat het beginsel der wijsheid, waarop zijne moeder doelde, namelijk, de vreeze des Heeren ontbrak? Omdat de wetenschap der heiligen hem tot nog toe vreemd bleef?

Nog eenmaal werpt hij een blik op dat dierbaar gelaat daar voor hem. Eigenaardig. Is het niet alsof zijne moeder hem nu zacht verwijtend aan ziet? Vanwaar die verandering? Is het louter bedrog? In zijn bureau de ministre wordt als een heilige reliqui haar laatste brief aan hem bewaard. Hij kent hem wel van buiten, zoo vaak las hij hem. Vooral die eene passage:

> "Wat ben ik blij, mijn jongen, dat het je zoo goed gaat, en je zulke vorderingen maakt. Ik word nog trotsch op mijne Duco, mijne éénling, dien ik zoo lief heb. Wat zal het feest worden op 'Grovestins,' als je eenmaal klaar bent en de hoogste graad verkregen hebt. Maar mijn jongen, vergeet bij alles nooit, dat het geloof in God en van Zijn Woord, voor den mensch het allerhoogste goed is. Want wat baat het een mensch zoo hij de geheele wereld gewint, en lijdt schade aan zijne ziel? Of wat zal hij geven tot lossing zijner ziel? Daarom mijn zoon, lees trouw in je Bijbel en vergeet niet, dat dit de innigste wensch van je moeder is. O, hoe hoop ik nog te mogen beleven, dat mijne flinke, ferme jongen, naar wien ik soms zoo verlang, die de appel mijner oogen is, een vurig belijder van den Heiland wordt, om zijne gaven en krachten Hem te wijden."

Het wordt den Jonker te machtig. Zijn hoofd bonst. De grond brand onder zijne voeten. Hij moet naar buiten. Misschien dat de natuur hem rust brengt. Fluks draait hij de lamp neer, om dan gevolgd door Juno zijn kamer te verlaten, hij weet zelf niet waarheen, maar in

elk geval onder het lommerrijk geboomte, desnoods door een stevige wandeling trachtend de storm daar binnen tot zwijgen te brengen. Geruischloos gaat hij door de uitgestorven gangen van het oude Slot, de voorpoort uit.

HOOFDSTUK III

Aan het einde van de dorpstraat, daar waar het oude Kleiterp ophoudt en de nieuwe woningen beginnen, woont in een eenvoudig arbeidershuisje de familie Mollema. Van tusschen de Oost-Indische kers, welke voor een groot deel den voorgevel versiert, geven een paar heldere ramen aan het vriendelijk zonlicht gelegenheid om zijn koesterende stralen naar binnen te werpen. 't Is bij den eersten oogopslag te zien hoe netheid en zindelijkheid hier huisvesting hebben, hoe arm de bewoners dezer nederige stulp dan ook mogen zijn. De geheele woning bestaat slechts uit een kleinen gang met ééne kamer. In deze beperkte ruimte moet gekookt en gegeten, gewerkt en geslapen worden door oud en jong. Langs de bedschutting staan een viertal stoelen met de achterpooten op de plint, om te voorkomen dat de verf beschadigd wordt. Die middelste deur aldaar geeft toegang tot een diepe kast, waar al het glas en aardewerk een bergplaats vindt, welke tevens tot provisiekamer dient en waar ook de trap gevonden wordt naar den diepen kelder, waarin zoo mogelijk voor den winter eenige voorraad levensmiddelen wordt opgeslagen. Een tweetal bedsteden ter weerszijden van deze kast biedt aan klein en groot eene rustplaats, waar de vermoeide ledematen zich wel niet op dons kunnen uitstrekken, maar waar men in den regel toch slaapt als rozen. Met het oog op de uitbreiding van het gezin heeft Douwe indertijd van den huisbaas gedaan gekregen dat het eene bed een paar voet omhoog gebracht werd, om zoo door middel van een onderbed, een dubbele slaapgelegenheid te krijgen, of, zooals Jans van den notaris eens lachend tegen Jap zei, "een eerste en een tweede etage." Voor de grootste jongens is bovendien op zolder nog een bescheiden hoekje afgezonderd waar zij de nachten kunnen door brengen. Gelukkig maar dat men in Kleiterp nog van geen gezondheidscommissie af weet, die een dergelijk gebruik maken van deze woning zeker spoedig zou afkeuren, omdat het zoowel aan de

noodige ventilatie als aan voldoende ruimte ontbreekt. Want hoe goed dit misschien voor de gezondheid der bewoners ook wezen mocht, welke trouwens nooit ziek zijn zooals we hoorden, voor de beurs van Mollema kon dit wel eens gevolgen hebben. Nu verwoont hij maar f35—gedurende een geheel jaar, een bedrag dat zeker hooger werd, als aan al de eischen der tegenwoordige woningwet moest worden voldaan!

Wat voorts het meublement betreft, benevens een groote vierkante tafel valt ons oog op een ouderwetsch kabinet ter berging van de kleeren, een chiffonaire voor hetzelfde doel, een kookkachel waarop van den morgen tot den avond wordt gekookt, een leuningstoel voor den man en een paar gewone stoelen voor dagelijks gebruik. Dan nog aan den wand tusschen de ramen een spiegel en voorts de groote witgekalkte vakken van de zijmuren behangen met schilderijen, voorstellende "de slag bij Waterloo," "de Stamboom van het Oranjehuis," en "de Weesinrichting van Neerbosch," om vooral den scheurkalender niet te vergeten, van welken elken dag een blaadje wordt afgescheurd, dat tevens aanwijst welk Schriftgedeelte aan de beurt is, om te worden gelezen en dat op den achterkant voor jong en oud telkens iets nieuws heeft. Eindelijk nog een oude Friesche klok met den doodsengel boven de wijzerplaat, die met elken tik zijne zeis beweegt, om te verkondigen dat zoo ieder oogenblik de levensdraad eens menschen wordt afgesneden. En dan ten slotte nog vlak onder die klok, in den hoek van de kamer een rieten wieg met groene bekleeding, afgezet met dito franje. Ziedaar het geheele interieur van dit huis, waar nu sinds jaren Douwe Mollema met vrouw en kinderen woont.

Op het oogenblik dat wij er binnen gaan zit vrouw Mollema bij de wieg, bezig haar kleinste in slaap te zingen. De anderen hebben voor een deel reeds de nachtrust gevonden, alleen de beide oudste jongens spelen nog buiten met de andere dorpsjeugd, waartoe de kipkarren voor het vervoer van het zand langs de ontworpen spoorlijn een rijke gelegenheid bieden. Douwe zit bij het raam. Hij heeft zoo juist zijn pijp gestopt en is nu bezig om uit Hepkema's courant de nieuwtjes te lezen.

't Is opvallend welk een rust hier heerscht. Of dat komt van den eenvoud welke hier gevonden wordt, of door de netheid die tot in het

kleinste uitblinkt, of door het stille avonduur waar al de kinderen zwijgen en niets gehoord wordt dan het deftige tik-tak van die oude klok en het zachte wiegelied van de moeder? Ongetwijfeld werken al deze factoren mede om een welbehagelijk gevoel van vrede te krijgen, doch de hoofdzaak is dat man en vrouw geleerd hebben om, hoe nederig hun staat ook mag zijn, tevreden te wezen met hun lot en gerust te zijn in hun God. Althans zoo is het tot hiertoe geweest. Zonder dat het in zooveel woorden wordt gezegd, komt het uit dat de vruchten des geloofs ook hier gevonden worden, gelijk trouwens overal waar het levend geloof werkzaam is. Als Ds. Feurman hier op huisbezoek komt, vertoeft hij in deze woning vaak langer dan bij anderen, omdat het hem zoo weldadig aandoet, te zien hoe hier zonder ophef, in allen eenvoud, het Woord des Heeren heerschappij heeft over de harten en men samen één is in de allerhoogste aangelegenheden. In plaats van een zegen te brengen, heeft hij zonder dat de bewoners dit weten hier menigmaal een zegen ontvangen.

Intusschen merken we op, hoe de courant langzaam aan de hand van Douwe ontzinkt. Hij leest niet; hij luistert. Zonder dat zij daar erg in heeft luistert hij naar de woorden van het lied zijner vrouw. Met den voet op den trapper brengt zij de wieg in schommelende beweging, terwijl hare handen bezig zijn een gat te stoppen in een der sokken van de jongens die deze zoo handig weten kapot te krijgen, en ondertusschen zingt zij die in-mooie "Widzezang" van Dr. Eeltje Halbertsma, die om hare schoonheid van woorden en rijkdom van gedachten hier onvertaald een plaats moge vinden:

"Du, du biste myn Anke
Du, du biste myn bern;
Du, du biste myn fanke;
Wist het, hoe goed ik it mien!
Ja, ja, ja, ja, wist net, ho goed ik it mien!

"Sliep, sliep, seftkes myn berntje;
Sliep, sliep, stil as in blom!
Duk, duk, krup yn dyn herntje;
Tink du mar nearne net om!
Ja, ja, ja, ja, tink du mar nearne net om!

"Dy, dy scoe ik wol triuwe,
Ticht, ticht, djip oan myn hert,
Nin, nin pinnen biskriuwe
Nin, memme ljeafdefjur net.
Ja, ja, ja, ja, nin memme ljeafdefjur net.

"Troch, troch fjur en troch wetter
Gean, gean, flean ik for dy.
Nin, nin libben is better
As it stjerren for dy,
Ja, ja, ja, ja, as it stjerren for dy.

"Du, du biste myn kuze,
Du, du togest my wei.
Na, na.... na-nane suze
Bliuw er sa swiet yn wei
Ja, ja, ja, ja, bliuw er sa swiet yn wei.

"Du, du biste myn Anke,
Du, du, biste myn bern;
Wird, wird in tige fanke,
Wird, in Friesinne, myn bern
Ja, ja, ja, ja, wird in Friesinne myn bern.

"Sliep, sliep, slut hjar de aegen!
Sliep, sliep, krup troch hjar lea!
Tus, tus hjar yn dyn reagen
Meitse hjar libbende dea!
Ja, ja, ja, ja, wist net ho goed ik it mien.

Het is door de eenvoudige schoonheid dezer woorden dat haar man luistert naar een lied, zooals alleen door een moeder gezongen kan worden, omdat alleen een moeder zoo voelt. Wat is dat mooi! Hij ziet van ter zijde zijne vrouw aan. 't Valt hem op hoe bleek zij is. Wat staan die oogen diep in het hoofd. Hoe duidelijk teekenen die blauwe aren zich af tegen die blanke kleur; wat begint dat haar te grijzen. Hoe is het haar aan te zien dat het feitelijk boven de kracht gaat; dat het lang boven de kracht gegaan is omdat er niet in komt wat noodig is. En toch klaagt zij niet, maar werkt, en werkt tot in het late avonduur, als de man

reeds rust van zijn taak en rookt, en werkt al zingende. Wat is het leven eener vrouw toch een rusteloos leven denkt hij. Nooit heeft zij een oogenblik voor zich zelf. Altijd is het maar loopen en draven en zorgen, van den vroegen morgen tot den laten avond. Want het is zoo gelijk zij zong, door vuur en water vliegt een moeder voor haar kind, en te sterven voor het kroost schijnt soms nog heerlijker te zijn dan het leven.

"Dat is mooi, vrouw," zegt Douwe. Haastig schrikt zij op. Een lichte blos kleurt op eens de bleeke wang. Zij wist niet dat hij luisterde naar het lied zoo dikwijls door haar in haar eentje gezongen als zij trekt aan het wiegetouw of haar voet op den trapper heeft, omdat de handen geen rust mogen hebben. Zij meende dat hij de courant las.

"Heb je nu het blad al uit," zegt zij,—"vertel mij eens wat."—"Och, niets bijzonders; een moord hier en een diefstal daar en een ongeluk elders. Dan wordt er een dagelijksch opzichter gevraagd bij de nieuwe lijn en werkvolk voor 't graven van slooten, en het kruien van zand. Onder kerknieuws komen geen bekende dominees voor. De rechtzaken lees ik niet meer; de man die hier verslag van geeft maakt er te veel een grapje van, precies alsof het een kleinigheid is iets kwaads te doen en daar voor gestraft te worden. Dan van zelf een hoop aanvragen om boerenknechts en meiden.

In het buitenland spookt het nog altijd; 'k denk dat het daar vroeg of laat nog wel eens tot een uitbarsting komen zal. Daar wordt zooveel brandstof opgehoopt, en elk wil baas wezen op zijn manier. Duitschland kan Engeland, en Engeland kan Duitschland niet verdragen."

"Je bedoelt toch niet dat er oorlog komt?"—"ja, dat meen ik."—" 'k Dacht dat de menschen in onzen tijd daartoe veel te verstandig waren."—"Om ruzie te maken?"—"Neen, maar oorlog; dat is toch niet het zelfde."—" 't Verschil is niet zoo vreeslijk groot, alleen bij een oorlog gaat het op groote schaal en is dus de verwoesting ook grooter."—"Ik kan 't mij niet voorstellen, kregen wij er dan ook meê te doen?"—" 't Kan er naar wezen; we zitten er leelijk tusschen, precies als het ijzer tusschen den moker en het aanbeeld." "Dan zou zeker onze Doeke en Klaas Lolkes en Jouke Slager en Louw, en al die jongens ook soldaat moeten worden."—"Van zelf, en wie weet hoevelen meer."—"Jou toch niet?"—

"Neen, ik ben te oud."—"Gelukkig; wordt onze koningin dan ook gevaarlijk?"—"Nou, ik denk dat er dan wel bizonder voor haar leven gewaakt zou worden als het zoo ver kwam."—Hé, wat heeft zoo'n mensch toch ook al een zorgen, en wat hebben wij het dan toch een stuk gemakkelijker en beter in het leven."—

Bij deze woorden kijkt Douwe zijne vrouw andermaal aan. Hoe is het mogelijk! Altijd in de zorgen zitten, van den morgen tot den avond in het getouw, vaak niet weten hoe te moeten rond komen van de eene week in de andere, inzonderheid gedurende die lange wintermaanden als de verdiensten zoo schraal zijn, en toch zich gelukkiger gevoelen dan een koningin, die op allerlei wijze gediend wordt en krijgen kan wat haar hart begeert. Daar is hij altijd niet, vooral niet in den laatsten tijd. Wanneer hij ziet hoevelen zich in weelde en rijkdom baden, die toch lang het werk niet verrichten 't welk hij van kindsbeen af gedaan heeft, dan kan hij wel eens oogenblikken krijgen, waarin de vraag bij hem boven komt, waarom dit nu zoo moet. Niet dat hij socialist is,—in Kleiterp kent men tot heden die beweging niet, waarbij getracht wordt de arbeiders op te ruien tegen het wettig gezag,—maar zonder zich zelf nu in de eerste plaats op het oog op te hebben, vindt hij, dat de paarden die de haver verdienen, deze altijd niet krijgen.

Voor zich zelf heeft hij hier nog niet zooveel meê te doen, maar als hij op zijn vrouw en kinderen ziet, bekruipt hem wel eens een angstig gevoel. Jap dient al jaren op "de Eendenkooi," en dat gaat tot hiertoe best. De beide grootste jongens gaan al meê naar 't land. Het daarop volgend meisje verdient wekelijks een paar centen met boodschap loopen of het rijden met den kinderwagen voor een ander. Maar wat toekomst zit hier voor de kinderen in? Hij zal met zijne vrouw het einde wel krijgen, al moet hij er niet aan denken wat over eenige jaren gebeuren zal als hij zoo oud is, dat hij niet meer in het zwaarste werk kan staan en jongere krachten hem van de plaats zullen dringen. Doch hij zou zoo gaarne zien, dat zijne kinderen later een onbezorgder leven kregen, dan hij en zijn vrouw altijd gehad hebben.

Wat deze laatste betreft, hij weet wel dat zij er een weinig anders over denkt dan hij. Omdat zij vaster in het geloof staat. Omdat zij

meer vertrouwend is. Omdat zij alles wat er komt aanneemt als rechtstreeks uit de hand des Heeren haar geschonken. " 't Zal wel goed komen" is haar gezegde, als hij de dingen soms zoo donker inziet, "de Heere heeft al zoo lang gezorgd, Hij zal het verder ook wel maken. We hebben toch ook de beloften voor onze kinderen? De groote zaak is maar dat zij wandelen in de vreeze des Heeren. De psalmist zegt: "ik ben jong geweest, ook ben ik oud geworden, maar heb nog nooit den rechtvaardige zien verlaten, noch zijn zaad zoekende brood." Maar daar is hij altijd niet. Omdat hij zijne verantwoordelijkheid jegens de zijnen zoo voelt. En omdat deze verantwoordelijkheid hem zoo drukken kan.

Douwe vervalt in mijmering. De courant is ter zijde gelegd. Hij bekijkt zijn grove werkmanshanden, gebarsten van den arbeid, vereeld in harden dienst. Een gevoel van wrevel maakt zich van hem meester. Toevallig was hij vandaag eenige oogenblikken in de nabijheid van Jonker Van Sterrenburgh, maar dat oogenblik heeft hem kwaad gedaan. Dat kwam zoo. Juist was hij op het eind van den akker bezig met de aardappels te schoffelen, toen de heer van "Grovestins" in een lichte brik kwam aan rijden. Op eens schrok het paard voor een eend die opvloog uit het water. Het maakte een zijwaartsche beweging, steigerde, en liep toen achteruit niettegenstaande een zweepslag van den menner. In een oogwenk zag Douwe het gevaar, wierp den schoffel neer, sprong over de sloot, wat hem nog een paar natte beenen bezorgde, en greep daarop het al woester wordende beest hardhandig in den teugel, waardoor hij nog juist bijtijds voorkwam dat de heele zaak in de diepe bermsloot liep. Daarop had hij het onrustige dier zacht op den hals geklopt, zoodat het kalm werd, en de Jonker gelegenheid kreeg uit te springen. In minder dan geen tijd was dit alles afgeloopen, maar toen was het hem opgevallen welk een onderscheid er was tusschen dien adelijken heer en hem. In kleeding, in lichaamsbouw, in manieren, in alles!

"Dank je wel, Mollema," had de Jonker gezegd, "je hebt me daar een grooten dienst bewezen; ik dacht, het paard gaat er van door."

"Niet te danken Jonker," had hij geantwoord, om vervolgens even zijn pet af te nemen, en dan met zijne gewone bescheidenheid achteruit te gaan. Wel had hij nog gemerkt dat de Jonker hem aankeek alsof hij

iets wilde zeggen, maar Douwe had gedaan alsof hij het niet merkte. Daarop was het rijtuig eerst stapvoets, vervolgens in flinken draf, weggerold. Eerst toen had hij zijne oogen opgeslagen om de deftige equipage na te zien. Verbazend, wat was dat een flinke boel. Die teugel en ringen en sleutels van het gareel leken wel zilver, en dan die prachtige bruin lederen riemen en leidsels! Alleen dat zaakje was meer waard dan het heele huishouden van Douwe, nog afgezien van het rijtuig en dat volbloed paard van het echte ras. En toen terwijl de schoffel langzaam tusschen de aardappelplanten werd doorgehaald om het onkruid los te maken, was dat over hem gekomen, dat ongekende, dat onbestemde, dat drukkende, dat ellendige gevoel van zich-niet-meer-thuisgevoelen op zijn plaats, waardoor de arbeidskracht werd verlamd. Wat nooit gebeurde,— daar sneed hij een bloeiende plant bij den grond af, zoodat het loof slap neer viel. 't Zelfde oogenblik wierp hij ook den schoffel in de voren en ging zitten, de hand onder het hoofd waarop de zweet droppels parelden.

Hij hoopte niet dat hij er kwaad aan deed, maar.... waarom stond hij daar aan den schoffel voor een karig dagloon, terwijl de Jonker daar in een kostbaar rijtuig reed?

En toen hij daar eenmaal was, gingen zijn gedachten van zelf verder. Hij overzag dien akker, die zulk een rijken oogst beloofde, waarvan de opbrengst natuurlijk kwam in de beurs van zijn boer...., waarom ontving hij zulk een gering deel daarvan voor al den arbeid die hij verrichtte, en de eigenaar, die anders niet deed dan besturen en toezien, verder alles? Hij had toch dien akker geploegd en geëgd; hij had gepoot en gezaaid; hij was nu bezig met wieden, straks zou hij moeten rooien met het andere dienstpersoneel, en hij had dat alles gedaan ijverig en getrouw, onder regen en zonneschijn, bij koude en hitte, maar wat was voor dat alles zijn loon? Waarom moet zijn vrouw woekeren met elken cent, terwijl die rijke menschen met de guldens en rijksdaalders omspringen of het speelgoed is?

Het volgende oogenblik schrok hij evenwel van zich zelven. Alsof hij een misdaad begaan had, zoo was hij opgesprongen om met verdubbelden ijver te gaan werken, en al die onstuimige gedachten uit zijn hoofd te krijgen. Zei de Schrift niet dat men zich heeft te vergenoegen

met het tegenwoordige, en niet naar hooge dingen mag staan? Was hij niet op weg God aan te klagen, dat Hij het niet goed deed, in strijd met wat ook hij laatst in de kerk gezongen heeft:

Laat Hem besturen, waken!
'T Is wijsheid, wat Hij doet.
Zoo zal Hij alles maken
Dat g' u verwond'ren moet,
Als Hij, die alle macht heeft,
Met wonderbaar beleid
Geheel het werk volbracht heeft,
Waarom gij thans nog schreit.

Nu evenwel zijn vrouw in haar armoedig bestaan toont zoo tevreden te zijn, ja zich zelfs nog gelukkiger gevoelt dan een vorstin in haar paleis, omdat deze vaak zoo omringt is van allerlei gevaren, en zij zich hier in haar huisje zoo veilig weet, komen opnieuw die gedachten boven. Weer ziet hij dat steigerend paard, en dat kostbaar gareel en dien fijnen Jonker met die blanke handen, welke zulk een tegenstelling maken met de zijne, en weer komt dat vervelende, dat verontrustende, dat ongelukkige "waarom?" voor zijnen geest.

"Waar zit je over te piekeren, man?" zegt zijn vrouw, die wel merkt dat er iets hapert.

"Och niks," is het korte antwoord.

"Mag ik het niet weten?"

"'k Dacht aan een geval van dezen middag; de Jonker zou met zijn rijtuig een ongeluk krijgen, en toen heb ik het paard in de teugels gegrepen."

"En toen?"

"Toen ben ik van zelf weer aan mijn werk gegaan."

"Zei de Jonker dan niets?"

"Ja, ik geloof het wel, maar heb er niet naar geluisterd; wat had ik er aan."

Vrouw Mollema ziet haren man met een verwonderden blik aan. Zij begrijpt hem niet. Hij is nooit zoo achterhoudend. Want dat er iets

anders is waarover hij zit te mijmeren, dat is voor haar duidelijk. Daarvoor kent zij hem te goed.

"Zal ik nog een kopje thee klaar maken?"

"Neen, 't kost maar geld; wij arme stakkers moeten toch alles ontberen."

Bij het hooren van deze woorden springen vrouw Mollema de tranen in de oogen. Welk een geest bezielt toch haar man? Zij is niet gewoon zulk een taal van hem te hooren. Zeker, zij zijn arm, maar hij doet toch altijd met lust zijn werk, even als zij, en samen dragen zij tot hiertoe den last, dien het leven hun oplegt. Hoe komt hij er toe om nu op eenmaal zoo moedeloos te worden en daar te zitten als iemand die beroofd is van alle veerkracht en lust?

Voorzichtig haalt zij het saaien kleed over de wieg, waar zij ziet dat de kleine slaapt, en ruimt in alles stilte de tafel op. Maar de gemoedsrust is verstoord. Daar is iets niet in orde. Zoolang zij samen het kruis dragen, kan zij het hoofd boven water houden, al is zij 's morgens bij het ontwaken nog meer vermoeid dan 's avonds, wanneer de eenvoudige legerstede wordt opgezocht. Zij vindt haar genot in haar huis, bovenal in hare kinderen die de lust harer oogen zijn. Maar nu zij haar man daar zoo hopeloos ziet zitten, wordt het haar bijna ook te machtig. Zij kan het niet helpen dat een zware snik zich aan de keel ontwringt, die klinkt als eene rauwe kreet, waarin zij al haar leed uitkrijkt.

Maar dit maakt den toestand niet beter. Integendeel. 't Is immers mede het gezicht p het harde leven zijner vrouw dat Mollema in opstand brengt. Hij weet hoe zij van den morgen tot den avond te tobben heeft om zooveel monden open te houden en daarbij alles zindelijk en knap. Hoe gaarne zou hij haar zorg verlichten door meer geld in te brengen of wat hulp voor den huisarbeid of het naaiwerk te geven, maar meer verdienen kan hij niet, en Jap, die zulk een steun voor de moeder kon zijn, moest er uit. Omdat hij haar den kost niet geven kon. Omdat zij te duur werd in huis! Waarom moeten zijne kinderen in dienst van anderen, terwijl zij thuis zoo onmisbaar zijn?

Een donkere wolk hangt over zijn voorhoofd. Onverschillig schuift hij de pijp de tafel over, en zegt dan: " 't is hier werken en nog eens

werken van den morgen tot den avond, tot je krom wordt of er bij neer valt, en dan wordt je eenvoudig aan kant gezet om zelf maar te zien hoe je het einde krijgt. Anderen laten zich dienen; wij kunnen den last dragen tot onzen dood toe, en onzen kinderen wacht straks hetzelfde lot."

Met dat laatste woord heeft hij vooral een gevoelige snaar getroffen. Och, dat zij zelf het zwaar heeft, dat is vrouw Mollema wel gewoon. Zij heeft van der jeugd af aan nooit anders geweten of de mensch is voor werken geboren. Daarom draagt en duldt zij alles zonder ooit te klagen, veel minder te morren. Maar dat hare kinderen nu straks dat zelfde paadje langs moeten, niettegenstaande hunnen aanleg om iets te worden, waardoor zij voor de toekomst beter gewaarborgd zouden zijn, dat doet haar o zoo'n pijn. Is het niet zoo, gelijk zij straks zong, dat een moeder voor haar kind door water en vuur vliegt? Maar juist daarom zoekt zij voor hen allen het goede.

Daar ligt dat kleine schaap, haar laatste naar zij hoopt, nog onbewust van 's levens zorg in de wieg te sluimeren, zoo rustig, alsof het een koningskind ware, en die anderen zijn eveneens zonder zich om den dag van morgen te bekommeren de rust ingegaan of spelen daarbuiten nog hun onschuldig spel. Doch zullen nu al die kinderen moeten worden groot gebracht voor een even harden kamp om het bestaan als zij met haar man nu reeds sinds jaren gestreden heeft?

Doch op hetzelfde oogenblik schiet haar ook nog iets ander door het hoofd. Is dan het getal der zegeningen welke haar en haar huis ten deel vielen nog niet oneindig grooter dan de ontberingen die men zich heeft te getroosten? Zit het geluk en de vrede dan in den overvloed? Heeft zij tot hiertoe ook niet elken morgen weer nieuwe kracht voor de nieuwe dagtaak gekregen? Bovenal, staat zij niet op sprong, Gode ongerijmde dingen toe te schrijven, en als een die het beter weet, Hem de teugels uit handen te nemen? En dat waar zij zoo menigmaal houvast heeft gehad aan de rijke beloften welke de Hemelsche Vader Zijnen kinderen gegeven heeft ook ten opzichte van het tegenwoordige leven, die immers ook voor haar in Christus alle ja en amen zijn!

Zij kijkt haar man eens aan, die nog altijd als iemand die alle veer-

kracht mist, wien het leven schier ondragelijk werd, daar neerzit. Hoe zal zij hem van zijne kwaal genezen?

"Hoe kwam het dat de Jonker een ongeluk had?" vraagt zij.

"Het paard schrok, en liep toen achteruit, regelrecht op 't water in."

"Had hij het niet goed in den teugel?"

"Jawel, maar als een paard het verkeerd begrepen heeft, is er geen mensch die het houdt."

"Een Jonker toch wel?"

" 't Mocht wat, denk je dat een paard als het wild wordt, er wat om geeft in wiens hand de leidsel rust? Neen hoor, als dit dan een boerenarbeider is of een adelijk heer, dat is precies eender."

"Hé, aardig," zegt zij, onderwijl zij hem met een ondeugend lachje aankijkt.

Nu wordt hij opmerkzaam. Waar wil zijne vrouw heen? Even ziet hij haar aan. De tranen zijn al weer weg. Iets als een blijde zonneschijn ligt over haar gelaat.

" 'k Dacht dat zulke menschen als de Jonker nooit iets in het leven hadden dat hun onaangenaam is."

"Nou ja van zelf, zulke dingen kunnen elk overkomen."—"Welke dingen?"—"Ongelukken bijvoorbeeld."—"Wat zal je blij geweest zijn, dat je erger konden voorkomen."—"Hoe zoo?"—" 't Is toch heerlijk een ander te kunnen helpen."—"Als 't maar gewaardeerd wordt."—"Deden je het daarom?"—"Dat zeg ik niet."—"In elk geval waren jou op dat oogenblik de meerdere."—Hoe bedoel je?"—"Als je er eens niet geweest waart, wat dan?"—"Dan was de heele zaak in het water geraakt."—"Nou, dan waren jou er toch beter aan toe."—"O, eventjes, maar dadelijk daarna was 't weer anders."—"Toen was de Jonker weer de gelukkige man die weg reed, wil je zeggen, en jou de ongelukkige arbeider, die werken moest."

Daarop begint zij, alsof ze den ganschen dag in rust geweest is, opnieuw te draven, om zoo spoedig mogelijk het water aan de kook te krijgen. Zij weet dat haar man na het avondeten gaarne een kopje thee heeft. Als het moet, dan zal zij het morgen middag voor zich zelf weer

uitzuinigen. En hij ziet in stilte hare bewegingen na, en dankt zonder woorden voor den schat, welke hij niet het minst in haar bezit.

't Volgend oogenblik wordt vrouw Mollema evenwel in hare bezigheid gestoord. "Is hier volk?"—wordt aan de deur gevraagd. Die stem is haar vreemd. Aanstonds gaat zij naar voren, en ziet den huisknecht van "Grovestins" voor zich.

"Vrouw Mollema, 't compliment van den Jonker, en of je man morgenavond acht uur op het Slot kan komen."—"Best menheer," zegt zij, geheel beteuterd door deze onverwachte verschijning; " 'k zal 't m'n man overbrengen."—"Goed zoo, goe 'n avond."—" 'n Avond menheer."

Met een kleur, die haar anders geheel vreemd is, komt zij weer binnen. "Nou hebben wij het nog niet gehad," zegt zij opgetogen.—"Hoe zoo?—"Je moet morgen avond op 'Grovestins' komen."—"Om wat te doen?'—"Ja, dat weet ik niet; 't zal wel komen van dat geval van heden middag."—Weer gaat de hand van Douwe achter het oor. Dat is zoo zijn gewoonte als hij in een moeilijk geval verkeert.

" 'k Hou niet van die hooge bezoeken."—"Wil ik er voor jou heen gaan?"—"Dat zou wat worden, je hebt nu al een kleur als een bellefleur, en nu heb je nog maar even met den bediende van het kasteel aan het woord geweest."—"Dat kwam omdat ik schrok van dien man. Wat had hij een prachtige jas aan, en wat blonken die knoopen!"—"Nog meer dan je doofpot?"—"Plaaggeest. Je moogt morgen avond je Zondagsche jas wel even aan trekken."—"Vanzelf, en de hooge hoed op."—"Afgesproken, 't zal mij benieuwen wat dat worden zal."—"Maar niet te veel verwachten, dan kan het je nooit afvallen."

Daar komen de laatsten van de kinderen ook binnen. Zij hebben het vreemde bezoek gezien, en moeten het hunne er van hebben. "Wat moest die man, moeder?"—"Een boodschap aan vader, Jan."—"Van den Jonker?"—"Ja."—"Wat was die man mooi; 'k wou dat ik ook zoo mooi was." —"Maar goed je best doen, jongen, wie weet wat je dan nog wordt."— "Kan je dan ook voor Jonker leeren?"

"Dat zal wel moeilijk gaan," zegt moeder lachend, "maar met een weinig minder kan het ook wel toe."

"Als ik later zijn koetsier maar worden mocht, dan was ik allang

tevreden," zegt Sjoerd, die veel van paarden houdt en maar het liefst heeft dat de boer hem met den wagen het veld in stuurt.

"Wie weet wat nog voor je is weggelegd jongen; die zijn best wil doen kan overal terecht," zegt moeder.

Als de knapen, na hun avondgebed gedaan te hebben, ter ruste gaan, liggen ze nog lang samen te praten over mooie kasteelen, en fijne kleeren, en glimmende paarden en over wat zij worden zullen als zij groot zijn.

Mollema heeft stilzwijgend dit laatste tafereeltje van den dag gade geslagen. Hij verwondert zich in stilte over zijne vrouw die er zoo'n slag van heeft met het jonge volkje om te gaan. En het eindbesluit waartoe ook hij dezen avond komt is, dat het nog wel minder kon, en zijne vrouw al weer gelijk krijgt als zij zegt, dat er zooveel oorzaak is om den Heere te danken voor ontelbare zegeningen, welke vaak genoten worden, zonder dat men deze opmerkt. En dat de mensch, dat ook de beste, niet het minst omdat hij zoo menigmaal zijnen Weldoener vergeet, al die zegeningen duizend maal onwaardig is.

Straks slapen ook Douwe en zijne vrouw den slaap der vreedzamen.

En hun slaap is zoet.

HOOFDSTUK IV

Den volgenden morgen begint vrouw Mollema met lust haren arbeid. Hier is haar koninkrijk. Hier is zij heer en meester. Hier is niemand die haar recht betwist. Vlug de kleinsten in de kleeren, dan de kamer gedaan, dan voor de pot gezorgd, en dan zal zij heerlijk rustig gaan zitten naaien. Wat is zij toch rijk in haar needrig kamertje. Waarlijk, de Heere maakt het goed. Allen zijn gezond. Allen eten met smaak al is de maaltijd zeer eenvoudig. Allen doen met lust den arbeid. Wat wil zij meer? Over Jap heeft de buurvrouw het gehad. Dat die niet bij den boer moest dienen omdat het werk daar zoo zwaar was en Claar het veel beter had. Maar Claar was ook een heel ander meisje. Meer een juffertje die van lintjes en strikjes hield. Enfin, dat moet elk zelf weten. Zij was blij dat Jap was, zooals zij was. Een flinke, eerlijke, ronde meid. Niet zonder gebreken,—het moederoog zag ze wel,—maar dan toch met een goed hart ,en wat het voornaamste was, niet zonder belangstelling voor geestelijke dingen. Haar eenige begeerte voor het oogenbik is, dat zij haar hier nog eenige jaren in Kleiterp mag houden om met raad en daad haar bij te staan op de kronkelwegen van het leven, waar vooral voor jonge meisjes zoovele gevaren liggen. Voor de rest geeft zij alles over in Gods hand bij Wien ook hare kinderen veilig zijn. En het is uit de volheid van haar hart als zij straks zingt:

"Wat zal ik met Gods gunsten overlaan,
Dien trouwen Heer voor Zijn gena vergelden?
'k Zal bij den kelk des heils Zijn Naam vermelden,
En roepen Hem met blijde erkent'nis aan."

"Wat voor geheimen ze hier naast hebben weet ik niet," heeft Aaltje dien zelfden middag tegen Teunis gezegd, "maar buurvrouw laat niets uit over het bezoek van gisteravond, en ondertusschen zingt zij den heelen morgen het hoogste lied."

"Vrouw Mollema is immers altijd nog al vroolijk," heeft Teunis geantwoord, die in stilte wel eens wenschte dat zijne vrouw dit ook wat meer deed en dan wat minder klaagde. Maar Aaltje heeft vol gehouden dat daar wat achter stak, en zij het vroeg of laat wel gewaar zou worden.

Te begrijpen is het dan ook hoe zij met nieuwsgierige blikken den buurman na ziet, als die denzelfden avond tegen achten op z'n Zondagsch gekleed, de deur uit stapt in de richting van "Grovestins." "Daar heb je het al; óf ik het niet gedacht heb," is haar eerste woord en kwansuis een boodschap makend, gaat zij naar buiten om hem na te zien zoo lang de gelegenheid zulks toe laat.

Intusschen is Mollema zelf niets op zijn gemak geweest. Hoe dichter hij aan het uur kwam waarop hij naar het Slot moest, hoe meer hij begon te zorgen. Hij zou van avond maar geen eten hebben; zijn maag was, geloofde hij, niet in orde. Maar vrouw Mollema heeft net zoo lang gepraat, dat er een stukje tarwe met de koffie naar binnen ging. Toen heeft zij wat waschwater voor hem klaar gezet en zijne kleeren hem gegeven.

Hij vond het knap vervelend zoo midden in de week met het beste pak aan er op uit te gaan. " 't Leek wel dat hij op reis ging. Wat zouden de menschen wel niet zeggen." Maar dat alles gaf hem nu eenmaal niets. "Hij kon toch niet in zijn blauwe kiel en met een gelapte broek naar zulk een heer. 't Was mooi dat hij zich nog verkleeden kon. Het oog wilde toch het zijne ook hebben, en als hij daar in zijn werkpak aankwam, werd het op haar verhaald."

Zóó had zijne vrouw gesproken en al pruttelende had hij toen zijn oude plunje uitgetrokken en verwisseld met een beter kleed. Lachend had zij hem voor hem het half-hempje geholpen, en toen gezegd: "nu moet je toch eens in den spiegel zien wat een nette man je bent." Maar hij had gemeend dat zij veel te veel koude drukte had en gezegd dat hij liever op zolder zat dan op zulke sjouwtjes uit te gaan. Daarop had zij hem nog een flinken veeg over de glimmende jas gegeven, en toen met een: "nu goede zaken, en veel genoegen," uitgelaten, om verder niet minder nieuwsgierig dan buurvrouw Aaltje de komende dingen af te wachten.

Het is de eerste maal dat Mollema kennis maakt met het Slot. Wel is hij met zijn vrouw meermalen de oprijlaan van "Grovestins" opgewandeld, maar het deftige huis waar de adelijke familie tot in geslachten gewoond heeft, zag hij nooit anders dan uit de verte.

Als hij door de groote poort met zware deuren, welke 's avonds gesloten worden, op het meer private terrein komt, waar alleen degenen die een boodschap op het Slot hebben hunnen voet zetten, dan bonst hem het hart tegen de keel. Omgeven van een breed grasperk, van hetwelk elk sprietje even lang, of beter gezegd, even kort schijnt te zijn, bevindt zich midden in de entree een keurig bloembed, in hetwelk de kunstige hand van den tuinier het veelkleurig familiewapen van de Van Sterrenburghs heeft weten aan te brengen. Een breede, blauwe trap met lantaarnen ter weerszijden van den opgang en vervaarlijke leeuwenkoppen met koperen ringen in hun muilen aan het eind der steenen leuningen, leidt naar de hoofddeur, die beslagen is met breede koperen platen en banden. Tal van grootere en kleinere ramen, allen met glas in lood, stoffeeren den hoogen, breeden voorgevel, die opgetrokken is van Friesche baksteen. Op den top staat een groote windwijzer aan een hoogen ijzeren stang waar tevens bij bizondere gelegenheden de vlag der Van Sterrenburghs wordt aan gebracht, of de Nederlandsche driekleur wappert.

Dien mooien breeden trap nu moet Douwe op. Eerst haalt hij zijn schoone zwart-bonte zaddoek nog eens te voorschijn om dan, na het gebruik van deze, de drieste schoenen aan te trekken. Voorzichtig haalt hij de bel over, die hoog opklinkt in de ruime vestibule van het groote gebouw. Weldra wordt de zware deur geopend door denzelfden huisknecht die den vorigen avond hem de boodschap van den Jonker bracht, om hem voor te gaan naar het vertrek van zijn heer. Zorgvuldig, gelijk hij dat thuis gewoon is, veegt Douwe de voeten op de vloermat, welke hem echter voor dit doel veel te mooi lijkt, en gaat vervolgens door een gang die hem eindeloos lang schijnt. Eindelijk houden zij stil voor een der vele deuren. Een zachte tik op de deur wordt beantwoord met een stem van binnen, en het volgend oogenblik staat Douwe voor den Jonker in een vertrek, zoo weelderig ingericht, dat hij later zijn vrouw zei nooit te hebben geweten dat er zooveel moois in de wereld was.

Daarentegen is de Jonker de eenvoud zelf. Gekleed in een kort huisjasje, een pijpje in den mond, zit hij aan een tafel te werken, waarop tal van papieren liggen, om evenwel aanstonds den bezoeker vriendelijk tegen te komen als deze wordt binnen gebracht. Hij begrijpt heel goed dat Mollema beter thuis is in zijn eigen omgeving of op het veld te midden van de vruchten of de dieren, dan hier in een huis waar alles getuigt van weelde en overvloed.

"Kom, daar ben je al Mollema; een man van de klok zoo als ik zie. Nu, daar houd ik zelf van. Ga zitten." Meteen wordt hem een stoel gewezen die echter zooveel verschilt van zijn eigen zetel waarin hij thuis gewoon is van de vermoeienissen van den dag te rusten, dat hij ternauwernood durft plaats te nemen.

"Hoe hebben jullui het thuis?" vraagt de Jonker. "Best mijnheer, de groetenis van mijn vrouw." Als hij evenwel dit gezegd heeft krijgt hij een kleur tot over de ooren, vooreerst omdat zijne vrouw hem dien groet niet heeft meegegeven en dat woord door de gewoonte er zoo maar uitvalt, en dan, omdat hij het zoo brutaal vindt zoo'n voornaam heer, de groetenis zijner vrouw te brengen. Evenwel schijnt de Jonker schik in het geval te hebben. Hij kent de Kleiterpers wel zoo wat, in wier midden hij geboren en getogen is, al deden de jaren van studie hem dan ook meest in Holland vertoeven.

"Dank je wel, zegt hij; wacht, wil je ook rooken?"

Met een verlegen lachje voelt Douwe naar zijn vestzak of de pijp er is, maar hij heeft immers zijn Zondagsche kleeren aan. Voor hij evenwel nog zeggen kan dat hij zijn pijp thuis gelaten heeft, wordt hem op een zilveren blad een sigaar gepresenteerd, die weldra in brand staat. Dat brengt hem op zijn gemak.

"Je hebt nog al een groot huisgezin niet Mollema?"

"Ja, mijnheer, we zijn nu nog met z'n achten. Onze oudste, Jap, dient op 'de Eendenkooi'; de twee daarop volgende hebben wij verloren, en de andere zes zijn nog allen in huis. Onze jongste is een goed jaar."

"Zoo, zoo, dan zal je vrouw ook wel weten wat zij doen moet."

"Dat beloof ik mijnheer; gewoonlijk is zij 's morgens al vroeg op en dan gaat het zoo'n heelen dag door, tot laat in den avond toe. 'k Zeg

honderd maal tegen haar: houdt nu ook eens op van jachten, maar dan moet dit, en dan moet dat nog gedaan worden. Vanzelf, die jonge knapen kunnen den boel wel stuk krijgen."

"Dat begrijp ik," zegt de Jonker onder een glimlach. Hij herinnert zich uit zijn jeugd hoe hij zelf wel eens met de speelmakkers aan het ravotten is geweest en dan ook wel eens een scheur in de kiel of een winkelhaak in de broek kreeg om van de kousen maar niet te spreken. Maar daar werd niet zooveel acht op geslagen, immers moeder had wel meer.

"En julli woont allemaal bij elkaar in dat kleine huisje? 't Lijkt me daar niet groot toe."—"Neen, mijnheer, anders niet dan één kamer, dat is alles, en een klein bleekje waar mijn vrouw het linnen op leggen kan. Maar zij weet er wel raad op. Zij is gewoon om geregeld te werken en dan is alles op tijd in orde. Dat was zoo toen wij trouwden, en dat bleef zoo toen wij één kleine hadden, en ook toen die anderen kwamen. Ze zegt: als alles over hoop ligt ben ik bang in m'n eigen huis. Ja, mijnheer,—en hier komt Douwe in vuur—ik denk vaak bij me zelf, ik heb een vrouw uit duizend. Nooit zeuren over dit of dat, altijd nog al opgewekt, en kan het niet uit de breedte, dan moet het uit de lengte."

" 't Zal anders zeker wel niet zoo ruim omkomen; je moet het hoofdzakelijk alleen verdienen niet?"

"Ja, mijnheer; de oudste jongens brengen er wel wat in, maar dat zijn zij haast noodig aan klompen en sokken."—Hier raakte de Jonker juist het punt aan, waarover hij gisteravond zoo ontstemd is geweest. Zal hij hem zeggen hoe hij in opstand was en ternauwernood vrede meer had met zijnen weg? Maar het is alsof de heer van het Slot voelt, wat er in hem omgaat.

"Kan je dat altijd nog al goed vinden Mollema, dat het hier zoo ongelijk op de wereld gaat en jij het bijvoorbeeld veel moeilijker hebt dan vele anderen?"

Opnieuw krijgt Douwe een kleur. 't Schijnt of zulke voorname lui je van binnen kunnen zien, denkt hij. Verlegen strijkt hij de asch van zijn sigaar af, brengt als naar gewoonte de vrije hand achter het oor, slikt met moeite iets naar binnen, en antwoordt dan: "och, wat zal ik

zeggen, mijnheer. 't komt er wel eens op aan, maar ik heb gelukkig een verstandige vrouw, die, als zij ziet dat ik in de put zit, mij d'r altijd weer uithaalt."

"Dus je zit toch wel eens in de put?"—"Nou, als ik eerlijk ben dan moet ik zeggen: "ja, mijnheer."—"En je vrouw nooit?"—"Ten minste niet zooals ik; dat is zoo wonderlijk."—"Hoe komt dat?"—"Omdat haar geloof veel sterker is dan het mijne, mijnheer."—"Zoo, zoo, wat zegt zij dan?"

Douwe kijkt eens met een verlegen oog den ondervrager aan. Waar wil deze toch heen? En durft hij tegenover zulk een voornaam man wel spreken over het geloof? De Jonker komt immers bijna nooit in de kerk. Maar het schijnt hem ernst te zijn, althans niets op zijn gelaat dat naar spot of vijandschap zweemt.

"Nu, zeg het maar," moedigt hij aan, als hij ziet dat de eenvoudige man min of meer bevreesd schijnt om in deze omgeving te gaan spreken over dingen die wel in de kerk besproken worden, maar waarover men in het gewone leven, zelfs van de kerkgangers, zoo weinig hoort.

"Och, wat zal ik zeggen," zoo vervolgt hij, "mijn vrouw neemt alle dingen aan als afkomstig uit de hand des Heeren."—"Ook dat jij bijvoorbeeld hier vanavond bent?"—"O ja, vast mijnheer. Als de nood al eens hoog is dan zegt zij: "de God van Elia leeft nog; als het moet dan zijn zelfs de raven Zijne knechten om te zorgen, dat Zijne kinderen niet omkomen. En ik moet eerlijk zeggen, mijnheer, zij heeft tot hiertoe altijd gelijk gekregen. Ziet u, mijnheer, ik geloof ook wel, maar mijn geloof is lang niet zoo vast. Als er dan zooveel in de huishouding wezen moet, en alles zoo tegen slaat; als het regenachtig weer is waardoor ik niet verdienen kan, of in den winter, als het zoo koud is en er haast niets in komt, dan wordt het mij wel eens bang om het hart. Maar dan heeft zij altijd moed en gelooft dat alles weer goed komt. Zij zegt: het water komt wel aan de lippen, maar d'r nooit over. Als wij maar op den Heere vertrouwen en aan Hem vasthouden, maar wie God verlaat heeft smart op smart te vreezen. En dan moet ik ook zeggen dat onze Jap zoo flink is; als het noodig is, springt zij met een deel van haar loon altijd bij."

Het is zeker de rustige omgeving en niet minder de ernst waarmede de Jonker luistert, welke aan Douwe vrijmoedigheid geeft om zooveel en tevens zoo openhartig te spreken. Want de heer van Grovestins is een en al aandacht. Zulk een gesprek als hier thans gevoerd wordt, behoort binnen de muren van dit huis tot de zeldzaamheden, ja is wellicht nog nooit hier gehouden.

Daar heb je het weer, denkt hij. Zoo spreken de godsdienstige menschen, zoo sprak ook zijn moeder altijd. Dat het geloof in God staande houdt en kracht geeft onder allen druk. Eigenaardig toch. Het gaat niet, maar hoe gaarne zou hij die eenvoudige arme vrouw van dezen tobbenden daglooner eens zien te midden van hare velerlei zorgen, om dan te kunnen onderzoeken of het werkelijk waar is, dat zij zoo innerlijk gesterkt wordt door onzichtbare machten. Zal hij tegen dezen man beginnen te redeneeren en door het opwerpen van allerlei vragen hem in de verlegenheid brengen, zoodat die vastigheid des geloofs, althans voor deze menschen vast, hem onder de voeten weg zinkt? Zal hij hun dat gaan ontnemen, wat te midden hunner armoede de hoop nog levendig houdt? Maar zal dat niet schrikkelijk wreed zijn? Immers wat heeft hij om daarvoor in de plaats te geven?

Weer valt hij eenige oogenblikken in mijmering, waarvan Douwe niet weet wat te moeten denken. Of dit komt omdat hij ontstemd is, of dat er een andere oorzaak voor bestaat. In ieder geval benut hij dit oogenblik door eens rond te zien.

"Een mooi ding, dat geloof," vervolgt de Jonker als in zich zelf sprekend, en daarop, als met geweld die gedachte onderdrukkend: "dat scheelde gistermiddag niet veel hè, of ik was met het rijtuig en al in het water terecht gekomen?"—"Neen, het scheelde toch niet veel mijnheer; gelukkig dat het paard dadelijk kalm werd toen ik het bij den teugel had."—"Heb je vroeger misschien veel met paarden omgegaan?"—"Ja nog al. 'k Was in mijn jonge jaren boerenknecht en heb nog al wat mee doorgemaakt. Een paar jaar heb ik gediend bij een boer die er harddravers op na hield, en zoodoende ben ik nog al eens mee in de baan geweest. Eén keer heb ik op koning Willems verjaardag te Leeuwarden de gouden zweep gewonnen. Daarop ben ik geweest bij een boer die gewoonlijk

van die rakkers opkocht welke voor niets schenen te deugen dan voor schoppen en slaan. Ik moest die dan gewoonlijk africhten om ze zoo geschikt te maken voor den arbeid. Later werden ze dan weer met een zoet winstje verkocht."

"En gelukte dat africhten altijd?"

"Nu in de meeste gevallen ten minste wel mijnheer, maar men moet met verstand te werk gaan; ik houd nu eenmaal veel van vee en vooral van paarden."

"En hoe deed je dat dan?"

"Och, dat is zoo eigenlijk niet te zeggen; dat hing ook al weer af van de luimen en streken van het dier, maar in elk geval nooit ruw, en toch met vaste hand. Het paard moet weten dat hij een meester heeft, en dat deze niet bang voor hem is. 'k Heb het wel gehad, mijnheer,—en hier komt Douwe in zijn element,— dat ze voor mij stonden te trillen en schuimbekken, maar een enkel woord of een zacht fluitje maakt hen dan kalm. Dan klopte ik ze eens op den nek, of ik streelde ze eens over den rug, of gaf een stukje suiker, en dan ging het weer van voren af aan, net zoolang totdat zij waren afgeëxerceerd, precies als een soldaat onder dienst. Een losse teugel, in een vaste hand, dat is het beste. Maar verder, ja, dan moet het eene dier vaak heel anders behandeld dan het andere. Het gaat net mijnheer als met de kinderen in een huishouding. De een moet met een zacht, de ander met een streng woord soms terecht gezet, doch niemand hunner houdt van slaan. M'n vrouw zegt altijd: met slaan klop je het stof wel uit de kleeren, maar het kwaad niet uit hart. Dat zit te diep; daar kan je zoo niet bij."

De Jonker lacht om dat beeld.—"Je hebt, geloof ik, een verstandige vrouw, Mollema," zegt hij. "En wat zou je nu met mijn paard doen, als je er over te gebieden hadt?"

"Heeft de Jonker er niet weer meê gereden?" "Neen, ik zelf vertrouw me niet; m'n koetsier wordt oud, je weet hij diende al bij mijn vader, daarom wil ik er die ook niet aan wagen."

"Nou, als ik het zeggen mag, ik zou hem allereerst een anderen teugel aanleggen, want die van gister deugt voor hem niet. Hij knelt te veel, en een dier heeft evenmin graag mondpijn als een mensch. Dan

ging ik met hem naar de plaats waar hij geschrokken is. Een paard heeft een sterk geheugen, gelijk mijnheer weet, en hij vergeet niet gemakkelijk de plek waar dat gistermiddag gebeurde. Dan liet ik hem daar een keer of wat voorbij gaan, eerst in den lossen teugel, net zoolang totdat hij niets geen nieuws meer zag. Dan ging ik er eens op zitten, en dan later met de wagen er voorbij. Maar vooral het beest goed laten zien dat er geen spoken zijn."

"Zou je mij een dienst willen doen, Mollema?"

Mollema krijgt een kleur als bloed, en voor de zooveelste maal gaat de hand achter het oor. Hij begrijpt natuurlijk wel waarin die dienst zal bestaan. Toch durft hij niet van neen te zeggen.

"Dat is te zeggen, mijnheer."

" 'k Wou je vragen of jij morgen den hengst eens wilt nemen om hem dien schrik uit het lijf te jagen. Het dier is mij veel waard omdat ik hem voor de stoeterij gebruik, maar zooals hij nu is, durf ik er niet meê rijden en vrees ook, dat hij voor de rest niet deugt. Van Lettinga wist ik dat je flink met paarden kunt omgaan, en ik zal het met hem wel klaar maken dat hij je daarvoor vrijaf geeft."

Wat zal Douwe hierop zeggen? Aan den eenen kant is hij verrukt. Wat lacht het hem toe, opnieuw in zijn oud vak teruggebracht te worden en wel bij den Jonker. Want dat het niet bij dezen eenen dienst zal blijven, dat begrijpt hij aanstonds. Dat is wat anders dan op het land staan schoffelen. Wat zal zijn vrouw daar wel niet van zeggen en zijne kinderen, vooral Sjoerd, waar ook al zoo iets van paarden-liefhebberij in zit, en Jap niet te vergeten, die goeie Jap, die zoo gek met haar vader is. Bovenal, wie weet wat hier ook voor zijn kinderen uit voort vloeit. Maar wat zullen de andere menschen zeggen? Als hij met dien prachtigen hengst van den Jonker op den weg komt, en later met den wagen? Natuurlijk jaloersche menschen genoeg, onder welke vooral de naaste buren gerekend moeten worden. Doch aan den anderen kant, waarom zal hij het niet doen? Hij is immers nog flink genoeg voor dat werk? Heeft hij hier ook niet, even als zijn vrouw, de leidende hand Gods op te merken, om zoo te komen uit velerlei zorg?

Slechts kort duurt de tweestrijd. Met een paar oogen waaruit de

blijdschap straalt kijkt hij den Jonker aan en zegt dan: "Als mijnheer denkt dat ik daarvoor geschikt ben?"

"'k Zou niemand beter weten."—"En wanneer moet dat dan?"—"Liefst morgen, en verder wanneer en zoovaak je maar wilt; de stallen staan voor je open. Heb je ze wel eens gezien?"—"Nooit, mijnheer."—"Zou je eens een kijkje willen nemen?"—"Als het mag?"—"Kom dan maar eens meê; 't kan nog juist voor den donker. Wacht, steek dit even in je zak en geef dat aan je beste vrouw."

Met een reikt hij Douwe een enveloppe toe. Deze weet niet hoe hij het heeft. Natuurlijk zit daar wat in dat brievenzakje, maar wat, dat weet hij niet. Het voelt zoo dun, maar het komt van een goed adres en dus is het ook goed. Wat hij daarop gezegd heeft, wist hij zich later niet te herinneren. Wel weet hij, dat die vervelende kleur weer gekomen is, want hij begon op eens zoo te gloeien, en dat hij eenige woorden gestotterd heeft, waarin iets voorkwam van dank. Gelukkig maar dat de Jonker er vast niets van gehoord heeft, want aanstonds keerde hij zich om en ging hem voor naar buiten.

Nu kon Douwe met meer vrijmoedigheid die sierlijke gangen met hunne schoone plafonds en sneeuwwitte beelden in de nissen en bij de poorten, opnemen. Verbazend wat een rijkdom! En dan daar tegenover die eenvoud van den rijken bewoner. Wat had hij zich dien man anders voorgesteld. Hoe slecht konden de bewoners van Kleiterp hem, door over hem te spreken als over iemand die haast niet te naderen is, en die menschenschuw werd en die leed aan de een of andere kwaal, ja wat niet al. Alleen komt het Douwe vreemd voor dat zoo'n rijke heer hier alleen woont met zijn dienstpersoneel. Waarom trouwt zoo'n man niet, denkt hij. Als hier nu nog een vrouw in was, zooals hij er een heeft, natuurlijk mooier, en voornamer en rijker, maar dan zoo verstandig en bovenal zoo Godvreezend en zoo goed, dan had de Jonker dunkt hem een hemel op aarde.

Maar langen tijd tot denken heeft hij niet. Weldra zijn zij de voordeur genaderd, en nu gaat het langs den linkervleugel van het reusachtige gebouw, 't welk Douwe nu eerst in zijn vollen omvang ziet, naar de daarachter staande paardenstallen, vlak naast het koetshuis.

Een stalknecht, die rustig op een bank zit te dommelen, springt haastig op en opent de hooge deur. Ook hier weer alles keurig net.

Verbazend," roept Douwe uit. " 't lijkt wel een paleis," en onwillekeurig maakt hij een vergelijking tusschen deze luxeinrichting, waar geen sprietje gras of hooi ligt waar het niet behoort, en de stallen in de boerderijen, waar hij zoo voor en na gediend heeft. Daar is zelfs de stal van Lettinga niets bij, en deze gaat door voor de mooiste uit de gansche grietenij. Hij kijkt zich de oogen bijna uit het hoofd. Dat dit een woonplaats voor het vee is! Dat moest zijn vrouw eens zien. Wat heeft hij met de zijnen dan een treurige verblijfplaats. Doch even snel als zij opkomt, wordt deze gedachte weer verdreven. Immers, hij is al zoo gelukkig met de ontvangen opdracht.

Intusschen, hoe glimt alles. Geen wonder dat die paarden zoo goed op den weg uitkomen. Twee, vier, zes, negen telt hij op de rij. Allen merries. En elk met een afzonderlijke, ruime stal. O, daar staan die schimmels. Prachtdieren zijn het. Zeker wel twaalfhonderd gulden per stuk waard. Wat een nek, en in evenredigheid daarmee die ferme lichaamsbouw. Als een kenner beziet hij de dieren. Hun schoften, hun flanken, hun hoeven, hun breede borst, hun tanden. Die konden warempel ook wel gepoetst zijn. Zou het waar zijn? Hij weet wel dat er menschen zijn die dat doen.

Claar van de buurlui doet het ook, en heeft tegen Jap gezegd dat ze d'r ook meê beginnen moest; ze kreeg dan lang niet zoo gauw kiespijn. Maar Jap geeft geantwoord dat zij daar geen drukte meê hebben kon. De menschen van ouds deden dit ook niet en wat hadden die een gebit. Kolossaal wat een prachtstal! Wat heeft dat een geld gekost om het zoover te krijgen.

Daarna gaat het door een zijdeur naar de hengsten-afdeeling. Een drietal uitgezochte beesten, die allen beginnen te hinneken als er bezoekers komen. "Wat mooi! wat mooi!" zegt Douwe in verrukking, precies zooals de Bijbel er van spreekt."—"Wat zeg je daar?" vraagt de Jonker, die er schik in heeft dat deze eenvoudige man, maar die zulk een kennis van vee toont te hebben, zijn hart zoo voelt open gaan bij het aanschouwen van deze uitgezochte collectie.

Aanstonds komt die kleur weer. Waarom is hij ook zoo dwaas dat te zeggen. Hij is immers niet thuis. "Spreekt de Bijbel ook over de paarden?" vraagt de Jonker. —"Ja, mijnheer, antwoordt hij eerst schuchter, om evenwel spoedig zijn vrijmoedigheid weer te vinden als hij merkt dat zijn woord niet kwaad wordt opgenomen.—"Wat staat daar dan van?"

O wee, wat is hij begonnen. Was zijn vrouw hier nu maar, want hij weet het wel zoo wat, maar zij is veel meer Bijbelvast. " 't Staat in het boek Job," zegt Douwe. "Precies weet ik het niet uit mijn hoofd, maar het begint met: "Zult gij het paard sterkte geven? Kunt gij zijnen hals met donder bekleeden? De kracht van zijn gesnuif is eene verschrikking. Het graaft in den grond en het is vroolijk in zijne kracht." Verder ken ik het niet," zegt hij.

Vreemd, denkt Jonker Van Sterrenburgh. Wat er ook al niet in den Bijbel voorkomt. En wat een stijl! Wacht eens, wat heeft Rousseau haast ook eens weer gezegd. Daar heeft hij het: "de majesteit der Schriften verbaast mij; de grootheid des Evangelies spreekt tot mijn hart." Hij wil toch dien Bijbel eens weer beginnen te lezen. Al zat het alleen maar zijn uit letterkundig oogpunt. Kwaad kan het nooit. En als het dan al eens wezen mocht dat die Bijbel hem ook in beslag neemt, zoodat hij geheel onder zijn invloed komt, gelijk dat het geval bij die geloovigen is, gelijk dat ook bij zijne lieve moeder was, welnu dan zij het zoo. Dan zal hij zich ook gevangen geven onder dat Woord. Maar dan moet er nog al wat anders gebeuren. Hij geeft zich zoo maar niet in eens gewonnen.

Onwillekeurig glimlacht hij over die naive gedachte. Stel je voor, de Jonker Van Sterrenburgh een geloovige! Daar zouden zijne bloedverwanten en vrienden ook van ophooren.

Zoo zachtjes aan begint het in de stallen schemerig te worden. De zon neigt ter kimme en kleurt den Westerhemel met goudglans, waarvan een laatste straal door het hooge boograam valt.

"Je bent dus nog al tevreden, geloof ik, over mijn stoeterij," zegt de Jonker.—" 'k Heb het nooit zoo kunnen denken, mijnheer; wat zal m'n vrouw zeggen."—"Ga je haar dan alles vertellen wat je hier gezien hebt?"—"Van zelf, mijnheer, en anders vraagt zij mij wel net zoo lang,

totdat zij alles weet. Zoo zijn de vrouwen."—"Zoo," is het lachend antwoord. Want de Jonker kent dit niet bij ondervinding.

"Nu later kan je het wagenhuis en de verschillende gareelen wel eens zien. Voor een ander toom zal gezorgd worden. Wij zijn dus afgesproken dat je morgen, bijvoorbeeld na den middag komt. Ik zal dan morgenochtend wel even met Lettinga spreken of hem een boodschap sturen."—"Best, mijnheer."—"Zie nu maar spoedig dat je thuiskomt, en doe de groetenis van mij aan je vrouw terug."

Dat behoeft Douwe geen tweemaal gezegd. Beleefd neemt hij zijn pet af en zegt dan, " 'k zal het over brengen, mijnheer." Met een vriendelijk goeden avond keert hij op zijne schreden terug.

Jonker Van Sterrenburgh gaat ook naar binnen. Wat heeft hij zich vermaakt met dien eenvoudigen man. Zulke menschen zijn vaak veel gelukkiger, denkt hij, dan anderen die minder zorgen hebben, maar ook daarom het genot van het bezit menigmaal missen. Hij had er wat voor over als hij nu eens om een hoekje kon staan om te zien hoe die ontmoeting thuis plaats had.

Nu, dat was dan ook de moeite waard geweest. Telkens heeft vrouw Mollema scheef door het raam al uitgekeken of haar man haast kwam. De klok sloeg half negen, toen negen uur en nog was hij er niet. Naar buiten gaan wilde ze niet om buurvrouw Aaltje. Want dat die in de gaten heeft dat er iets bizonders gaande is, heeft zij heel goed bemerkt. Toen Teunis straks thuis kwam, kon zij aan de heele beweging zien, dat deze gevraagd werd of hij ook wist waar Douwe op dit late avonduur in zijn Zondagsch pak was heen gestapt. Telkens maakt zij een boodschapje buiten deur om meteen te zien of er ook iets gebeurt waardoor het raadsel is opgelost. Daarom wil vrouw Mollema niet op den uitkijk gaan. Toch klimt ook bij haar van oogenblik tot oogenblik de nieuwsgierigheid.

Daar wijst de klok al kwart over negen. Zij kan niet meer blijven zitten. Met haar kleinste op den arm, die van avond den slaap niet recht krijgen kan, omdat hij last van het mondje heeft, wandelt zij de kamer op en neer. De anderen liggen reeds te bed, of spelen nog buiten. Sjoerd, die bezig is een konijnenhok in elkander te timmeren, komt af en toe

voor het raam om te zien of vader nu nog niet thuis is. Hij had gedacht dat die boodschap van den Jonker zoo maar even bij de deur of in den gang van het Slot in ontvangst zou worden genomen.

Eindelijk, daar komt vader aan. Direct hebben de jongens hun spel gestaakt en werpt Sjoerd zijn gereedschap neer om naar binnen te gaan en zoo mogelijk getuige te zijn van hetgeen verder plaats heeft. Maar hier steekt moeder wijselijk een stokje voor. "Vooruit, jongens, anders willen jullui 's avonds haast met geen stok naar bed om nog een poosje te kunnen spelen, nu mogen jullui nog niet in de kamer komen. Als wij aan je toe zijn, zal vader of ik je wel roepen."

Dat is een tegenvaller; zij hadden zoo gaarne tot in bizonderheden geweten wat er aan 't handje is. Moeders woord is evenwel wet, en al is het pruilend, ze zakken weer af.

Zoo komt vader binnen. Het eerste werk van vrouw Mollema is, haar man in het gelaat te zien. Want zijn oog verraadt altijd wat er binnen in hemomgaat. 't Is als de barometer zegt zij, die goed of slecht weêr voorspelt. O, dat lijkt goed. Hij kijkt zoo echt guitig en dat beteekent altijd iets goeds. Een sigaar aan warempel! Dat mag ook wel in de courant. Als buurvrouw Aaltje dat gezien heeft, dan is zij niet meer te houden. Wie weet of zij zoo met een niet onverwacht binnen loopt, om het een of ander te leenen, en dan met een eens rond te kijken.

"Kom ben je daar al weer?"—"Ja hoor."—"Nou het is zeker wel wat meê gevallen, je kijkt zoo vroolijk?"—"Och mijn lieve mensch, schei uit," zegt Douwe opgewonden, terwijl hij zijn pet over de knop van de kamerdeur hangt, en zijn jas uittrekt; " 'k zal je alles vertellen. Wat is me dat een aardige man. En eenvoudig en hartelijk! Als was 't m'n broêr. O ja, om niet te vergeten, 'k moest je de groetenis doen van den Jonker. Wat heeft hij naar je gevraagd! Hij zei, dat je een verstandige vrouw waart."

"Malle vent, houdt nu toch op van door slaan; wat heb je hem dan allemaal wel niet verteld?"

"Ik? Wel niks, maar hij vroeg mij naar je. Ik deed hem van zelf de groete....

"Van mij?"—"Ja natuurlijk, dat hoort toch zoo?"—"Nou daar zal

de Jonker wel erg meê ingenomen zijn geweest, zoo'n arme vrouw als ik ben."

"Zeker was hij dat. Als je het maar eens gezien had. Hij bedankte mij, en vroeg toen hoe wij het thuis hadden, en of wij d'r wel konden komen, en of het je wel eens te zwaar viel, of dat wij altijd gemakkelijk de dingen op namen, en toen heb ik hem alles verteld. Dat ik wel eens wat moedeloos of verdrietig werd, maar dat jou altijd....

"Nou maar wat kan den Jonker dat alles schelen; hij had je daarom toch niet geroepen?"

"Hij vroeg er naar. 't Was precies alsof de man wist wat wij gisteravond besproken hebben. Toen hebben wij het ook nog over het geloof gehad en over den Bijbel. Hij zei dat het geloof hem iets moois toeleek voor wie het waarlijk had."

"Is 't waar? Maar wat was nu toch eigenlijk de boodschap; ik weet nu nog niets."

"Ja, dat komt nog; ik kan alles niet in eens vertellen. Heb je ook nog wat te drinken?"

"Daar staat nog wat koude koffie, maar ik zal wat water aan de kook brengen en dan zullen we van avond nog eens een kopje thee drinken op den goeden afloop. Zie zoo, en nu verder."

"Och, och, vrouw, als je dat huis eens gezien had. Wat een gang! En wat alles glad en mooi! En wat een deuren! En wat een fijne looper over den vloer; ik kon niet hooren dat ik liep. Op 't laatst bracht de knecht mij in een kamer waar alles zoo prachtig was dat ik m'n oogen bijna uit het hoofd zag. Daar was de Jonker en bood mij een stoel; je weet wel, zoo'n groote, zachte, waar je zoo in weg zakt. Toen bood hij mij een sigaar en vroeg mij naar ons huis en de kinderen en hoe jou het maakten, en...."

"Nou ja, dat weet ik nu wel, nu de boodschap waarom het ging."

"Och ja, ik kan niet vlugger. 'k Heb den Jonker al gezegd dat ik wat te doen kreeg als ik thuiskwam, omdat die vrouwen zoo nieuwsgierig zijn dat ze alles moeten weten."

"Heb je dat gezegd?"—"Ja wis."—"Nou 't is mooit, wat moet de Jonker wel niet denken?"

"Wel, het is immers zoo, en hij had er schik meê en heeft er hartelijk om gelachen. Toen zei hij; "nu doe mijn groeten aan je vrouw."

"Och, man, maar nu weet ik immers nog niks," zegt vrouw Mollema, terwijl zij ongeduldig met haar voet stampt.—" 't Komt wel, 't komt wel; houdt je maar kalm. Toen kregen we het over het ongeluk van gistermiddag. De Jonker vroeg me of ik wel met paarden had omgegaan, en toen heb ik hem verteld wat ik al zoo met die knapen beleefd heb, toen ik nog diende. En toen vrouw—je moet eens begrijpen—om nu maar kort te gaan, toen heeft de Jonker mij gevraagd of ik den hengst, waarmee hij gister bijna te water was geraakt, wilde berijden om hem het schrikken zooveel mogelijk af te leeren. En nu moet ik morgenmiddag daar heen om dat prachtdier naar mijn eigen manier te behandelen. De Jonker zou het wel met Lettinga in orde maken."

Bij het hooren dezer woorden zet vrouw Mollema groote oogen op. Hoe is het mogelijk. Dat heeft zij niet durven denken. Dat is juist iets voor haar man. Zij weet hoe hij het op heeft met paardendressuur. En dan, uit het een komt vaak het ander.

"Nou," zegt zij, dat had ik nooit durven denken!"

"Ja, en toen heb ik met den Jonker de stallen bekeken. Mensch, mensch, mensch, wat een rijkdom! Ik wou dat je ze eens gezien hadden. Hoe prachtig was alles ingericht. Boven in den gevel een groote klok met wijzerplaat. Precies als op onze toren. En van binnen alles even mooi in de verf, en de muren hagelwit, en dan pompen met koperen kranen, en een blauw zerken vloer, ja ik weet het alles niet. En dan die paarden! Negen merries en drie hengsten. Och, dan zijn die andere paarden van Kleiterp geen zien waard. Later zou ik het wagenhuis bezichtigen, zei de Jonker."

"Dus je moet er weer heen?"

"Natuurlijk, morgen middag al, om den hengst te halen. De stallen staan voor mij open, heeft mijnheer gezegd."

"O, o' wat zullen de menschen zeggen als zij jou morgen met het paard van den Jonker zien loopen."

"Ja, dat vind ik ook vervelend, maar daar kon ik het toch niet om laten gaan."

"Neen, van zelf niet."

"O ja, de Jonker heeft me ook nog wat voor je meê gegeven." Haastig grijpt Douwe naar zijn jas en haalt de enveloppe uit. "Kijk, dat was voor jou; nu weet je met een dat alles waar is wat ik verteld heb."

Nu is de verwondering vrouw Mollema ten top geklommen. Met bevende hand wordt in het naaikistje naar de schaar gezocht. Dan heel voorzichtig het couvert losgeknipt, en nauwelijks kunnen beiden gelooven wat zij zien, wanner zij het volgend oogenblik een bankbiljet voor den dag haalt dat zoo wel kers-versch van de drukkerij kon komen. De tranen springen haar in de oogen en Douwe veegt ook heimelijk iets weg. Gedurende al de jaren van hun trouwen zijn zij nog nooit zoo rijk geweest. Wel heeft hij meermalen papiergeld in de beurs gehad, maar dan van den boer, om dit bij den bakker te verzilveren, doch dit is nu hun eigendom.

"O man, wat zijn wij nu rijk; wat zullen wij daar meê doen," roept zij uit! Ja, dat weet hij ook zoo maar niet. Hij weet van louter plezier niet wat te moeten uithalen. Zijn oogen schijnen te lachen. Als gewoonlijk gaat de hand weer achter het oor, en dan zegt hij: 't is voor jou hoor, koop er maar voor wat je graag hebt."

"Ja, maar jou krijgt er ook van. Weet je wat? We bergen het voorloopig in het laadje van het kabinet en zullen dan later wel eens weer praten.

Met een hart vol dank aan God en de menschen wordt de dag besloten met het lezen van een gedeelte uit het Woord. Terwijl allen eerbiedig luisteren, begint Douwe:

> "Een psalm van David!
> "Loof den Heere mijne ziel! en al wat binnen
> in mij is, zijnen heiligen naam.
> "Loof den Heere mijne ziel! en vergeet geene
> van Zijne weldaden...."

En als straks de legerstede weer wordt opgezocht om uit te rusten van de vermoeienissen, ruischt het nog na in beider hart:

> "Loof den Heere, mijne ziel!—

HOOFDSTUK V

Een mooie zomeravond, achter in Augustus. Den ganschen dag is het broeiig in de lucht geweest, tot in den namiddag een hevig onweer, vergezeld van zware regenbuien verfrissching bracht.

Thans is de rust in de natuur weergekeerd, en zoekt alles wat leeft verademing in de frissche lucht. De bloemkelkjes, nog zwaar van de regendroppelen, trachten hunne kopjes omhoog te heffen, alsof zij wilden danken voor de ontvangen lafenis. Het vee in de weiden graast naar hartelust in den weelderigen overvloed dien het maar voor het grijpen heeft. Het vogelenkoor zingt van tusschen de takken zijn avondlied. Nijvere spinnen zijn bezig in alle haast hunne verbroken webben te herstellen om straks de argeloos dansende mugjes te vangen in hunne netten. De dartele dorpsjeugd vermaakt zich niet minder in de heerlijke koelte van het avonduur, onderwijl de ouderen eveneens onder den luifel voor de deur of op de brug die over de dorpsvaart ligt, de nieuwtjes van den dag verhandelen of ook bij den bouw van het spoor-station, even buiten het dorp een kijkje nemen, om te zien hoe het werk vordert, waar jong en oud nu al weken lang vol van is, omdat het Kleiterp zal opheffen uit zijne afzondering en in verbintenis brengen met de hoofdstad der provincie.

In het Westen, waar de zon zoo juist ter kimme is gegaan lijkt de lucht eene vlammenzee. Heel uit de verte komt het zachte geluid van een angelus-klokje, en speelt een boerenknecht op eene harmonica het bekende: " 't zonnetje gaat van ons scheiden." Heel de natuur ademt vrede.

Ook op "Grovestins" zijn al de deuren en ramen geopend om op den adem van de heerlijke avondkoelte de welriekende geuren uit de oranjerie en het rosarium naar binnen te doen stroomen.

Met de handen kruiselings op den rug, wandelt Jonker Van Sterren-

burgh tusschen de rozenperken, blijkbaar in diepe gedachten verzonken. Daar is in de laatste dagen, en niet het minst in de laatste uren veel door zijn hoofd en hart gegaan.

Met bizondere vaardigheid heeft Mollema zijn geliefkoosd paard afgereden ,zoodat alle vrees en angst bij het dier geweken schijnt. 't Gevolg is geweest dat de Jonker hem op een avond bij zich liet komen om hem te vragen of hij genegen was in vaste betrekking op "Grovestins" te blijven. Hij kon dan af en toe den ouden koetsier vervangen en voorts in de stallen dienst doen. Met een paar oogen waaruit zoowel groote verrassing als blijde dankbaarheid sprak heeft Douwe dit aanbod ontvangen, en maar één bezwaar gehad, dat namelijk Lettinga, bij wien hij tot November verhuurd was, dit niet zou goedkeuren.

Maar de Jonker heeft gezegd dat dit geen bezwaar behoefde te zijn, omdat hij met dezen reeds was afgesproken, dat hij zooveel hulp in de boerderij kon nemen voor zijne rekening, als de afwezigheid van Mollema noodzakelijk maakte. Daarop heeft deze met beide handen toegepakt, zoodat hij van af dien dag in vaste dienstbetrekking op het Slot is.

Het is niet te zeggen welk een vreugde dien avond onder het eenvoudig dak van den armen daglooner gevonden werd. Vrouw Mollema liepen de tranen van dankbaarheid over de wangen, en was zoo in de war, dat zij haar heele pot met brij vergat, zoodat de inhoud sissend over de pas gepoetste kachel vloog. Sjoerd werd er aanstonds op uit gestuurd om Jap met het heug'lijk nieuws in kennis te stellen, die daarop van vrouw Brandsma vrij kreeg om aanstonds na het avondeten dorpwaarts te gaan ten einde hare ouders met deze onderscheiding geluk te wenschen. Toen is het feest geweest in den huiselijken kring. Natuurlijk kwam aan het vragen der kinderen geen einde. Of zij nu misschien bij het Slot moesten komen wonen, en of vader nu ook zoo'n mooie jas aan kreeg met zulk een gouden kraag en gladde knoopen, zooals de oude koetsier een droeg als hij met de familie uitreed, en wat de Jonker verder alzoo gezegd had. Voor Mollema zelf was het schier te groot. Hij durfde er niet aan denken dat hij in livrei gekleed zou gaan en als Jap in haar opgewonden blijdschap vader voorstelt, zittend op den hoogen bok, de witte rijzweep in de gehandschoende hand, den hoogen hoed op,

den langen rok aan, met een paar vurige schimmels in den teugel, dan wordt ouder gewoonte de hand achter het oor gebracht, en zegt hij: "houd op meid, je maakt me geheel en al van mijn stuk."

Het einde van den dag is hier geweest dat men samen den Heere gedankt heeft voor deze onverwachte wending in het leven, met de bede, dat zij voor het gansche gezin, en mag het wezen, ook voor anderen, ten zegen zij.

Intusschen heeft de heer van "Grovestins" niet nagelaten zijn nieuwen knecht af en toe gade te slaan, als deze aan den arbeid was, 't zij in de stallen bij de paarden, 't zij in het koetshuis voor het schoonmaken der rijtuigen of het poetsen van het gareel. Daar was iets in dien eenvoudigen man, die de wereld te rijk is nu hij den Jonker dienen mag, wat hem aantrok. Was het de rustige kalmte waarmede hij zijn werk deed? Of de nauwgezetheid waarmede hij alles tot in de onderdeelen verzorgde, zoodat gerust aan hem kon worden toevertrouwd wat tot zijn werk behoorde? Of de liefde die hij had voor het vee, bizonder voor de paarden, die hem al schenen te kennen? Of was het iets anders, iets hoogers, iets dat eigenlijk niet onder woorden te brengen was, maar dat zijn oorsprong hebben moest in iets geestelijks, dat de vrucht misschien was van zijn geloof?

Slechts eenmaal had de Jonker een gesprek met hem gehad sinds Mollema in vasten dienst op het Slot gekomen was, doch opnieuw was het hem bij die gelegenheid opgevallen, hoe die arme man, maar die zich thans zoo gelukkig gevoelde, over de geloofszaken sprak alsof het de meest natuurlijke dingen betrof en het een van zelfheid was dat hij deze aannam. Hij kende blijkbaar geen twijfel, geen ongeloof, geen aanvechting. In groote naiviteit, in heilige onnoozelheid sprak hij over alles wat tot de onzichtbare wereld behoort, als over zoovele werkelijkheden die met de oogen gezien en met de handen getast konden worden. Voor hem bestond het geestelijke even zeker als het lichamelijke, het onzienlijke even wis als datgene wat met de zintuigen kan worden waargenomen. Het geloof zat bij hem niet aan den buitenkant, maar was één met zijn leven. Soms had de Jonker geglimlacht als hij hem zoo in allen eenvoud hoorde spreken over dingen waar de geleerden onderling het lang

niet eens over waren. Op een gegeven oogenblik had hij op de lippen gehad om te zeggen: "zalig zijn de dommen," om echter nog juist in tijds te bedenken, dat dit woord tegenover zijn ondergeschikte hem zelf niet zou hebben geëerd en het bovendien nog de vraag zou wezen wie met hetgeen hij wist, in de praktijk van het leven, bovenal voor hetgeen in de toekomst te wachten stond, het verst kwam, hij, de ontwikkelde, bestudeerde man van aanzien en stand, of zijn armen, maar geloovige stalknecht.

Waren bovendien de geleerden onderling in tal van dingen het niet met elkander oneens? Wierp de een niet even vlug omver wat de ander met groote moeite had opgebouwd? Zocht ook de wetenschap nog niet naar tal van dingen, die tot nog toe ook zelfs voor het scherpste oog verborgen waren?

En opnieuw was de gedachte bij hem boven gekomen, om den Bijbel eens te gaan lezen, dat wonderlijke boek, dat zooveel beroering in de wereld te weeg gebracht heeft, dat door millioenen vereerd wordt als het boek waarin de openbaring Gods tot deze wereld gekomen is, dat door anderen wordt verworpen als eene verzameling legenden en fabelen, dat door nog anderen als ten vure is gedoemd van wege hun haat en vijandschap tegen zijn inhoud,—een boek dat zijns gelijke nooit gehad heeft en ook nimmer krijgen zal.

Tot zijne schande moet hij belijden maar heel weinig te weten van hetgeen in den Bijbel voorkomt, terwijl het steeds was alsof eene onzichtbare macht hem er van terug hield om nader met den inhoud kennis te maken. En dat waar het nog wel een der laatste wenschen zijner overleden moeder is geweest dat hij hem ijverig lezen zou.

Daar was nog meer dat hem tot nadenken gestemd had.

Achter één der groote roldeuren van zijn keurige boekenkast in de bibliotheek staan al de boekwerken die weleer meer het bijzonder eigendom zijner moeder zijn geweest. 't Was een rijke boekenschat in proza en poëzie, zoowel van Hollandsche als ook van Duitsche en Engelsche auteurs meest in stempelband, doch tot hiertoe door den eenigen erfgenaam zoo goed als onaangeroerd. Waarom zou hij ook niet eens lezen wat die Christelijke schrijvers het volk leerden? Hij behoefde er im-

mers niet meer van aan te nemen dan hij wilde, en wanneer het al eens mocht zijn, dat hij onder de bekoring kwam eener wereld- en levensbeschouwing welke hem tot nog toe vreemd was, wanneer hij dan daardoor slechts gelukkiger mocht worden dan hij tot hiertoe met al die open vragen was; wanneer hij daardoor de gemoedsrust krijgen mocht welke noch het beoefenen der wetenschap, noch de verstrooiing en afleiding hem had kunnen geven, waarom zou hij deze dan niet met beide handen grijpen?

Was het niet kinderachting, bang te zijn voor de aanraking van hetgeen de Christelijke pers te lezen gaf? Was het bovendien niet oneerlijk, steeds van ééne zijde te willen hooren wat tegen den godsdienst en tegen het Christendom werd ingebracht, en ook niet het oor te luisteren te leggen naar hen, die als verdedigers der waarheid in het strijdperk traden?

Zoo had hij overlegd zonder evenwel nog tot eene beslissing te komen. Telkens werd het goede voornemen weer door iets anders verijdeld tot een eenvoudige gebeurtenis aanleiding werd, dat hij opnieuw in dien toestand kwam, waarin wij hem reeds eerder in zijn werkkamer aantroffen.

Jonker Van Sterrenburgh heeft namelijk vandaag een eigenaardige ontdekking gedaan.

Onder de verschillende werken die hij tot hiertoe, 't zij uit tijdpasseering, 't zij voor eigen studie met genoegen had gelezen, behoorden ook de uitgaven van den hoogleeraar Heegaard te Kopenhagen, die voorheen in zijn vaderland bekend stond als een der eerste woordvoerders van de godloochenaars. Dezen morgen nu kreeg hij de tweede uitgave van zijn Paedagogiek in handen, en las daar de volgende merkwaardige woorden:

> "Met een gevoel van diepen weemoed denk ik terug aan de dagen, toen ik dit boek begon te schrijven, want ik vermoedde destijds nog niet, welke zorgen het noodlot mij bereiden zou. Door de ervaringen van het leven in zijn lijden, smarten en teleurstellingen, is mijne ziel geschokt en het fondament, waarop ik vroeger meende te kunnen bouwen, ineen gestort. In een op-

recht geloof aan de heerlijkheid der wetenschap, dacht ik voor alle mogelijke gevallen in haar een veilige haven der ruste gevonden te hebben.

"Maar deze waan is mij ontnomen; want toen de stormen opstaken en mijne ziel in duisternis gehuld werd, scheurden de brooze zeilen der wetenschap als dunne draden vaneen. Toen greep ik de redding aan die vóór mij velen hebben aangegrepen; ik zocht en vond den vrede in het geloof aan God. Sedert dat oogenblik heb ik de wetenschap wel is waar niet prijs gegeven, maar haar eene andere plaats in mijn leven aangewezen. Wanneer het voor het oog onzer ziel duister wordt en alle hoop verloren schijnt, dan blijft er naar mijne vaste overtuiging maar éénc ankerplaats over: het eenvoudig Christelijk geloof! Wel hem, die het niet tot het uiterste laat komen, maar zijn anker intijds op dien vasten bodem uitwerpt."

Met groote verbazing heeft Jonker Van Sterrenburgh tot tweemaal toe dit woord overgelezen, om daarna in diep nadenken te verzinken. Is het hem persoonlijk niet precies zoo gegaan als dezen geleerde, toen ook in zijn leven de stormen opstaken en zijne ziel in duisternis gehuld werd? Scheurden toen ook niet voor hem de brooze zeilen der wetenschap als dunne draden van één? Wat heeft hem te midden van de peillooze smart, die ook zijn leven verwoesten ging, toen alles wat hem lief was, het een na het ander, hem ontnomen werd, de geleerdheid gegeven, welke hij bij ernstige studie putten ging uit de beste bronnen der wetenschap? Is het niet waar wat hij eens ergens gelezen heeft: die kennis vermeerdert, vermeerdert smart? Of wat een andere geleerde eens gezegd heeft: dit weet ik, dat ik niets weet? Of, zooals Newton het uitdrukte: "Al de arbeid van mijn geest was slechts als het spelen met de schelpen aan het strand der zee, terwijl de oceaan der waarheid nog ondoorzien voor mijn oogen rolt?"

En opnieuw is daar binnen een storm opgestaan, dien hij tevergeefs getracht heeft het zwijgen op te leggen. Hij is voor de piano gegaan, om in eene compositie van een der grootste toonkunstenaars afleiding te zoeken, maar deze heeft hem nog weemoediger gestemd.

Toen heeft hij in eene wilde fantasie, met tal van dissonanten, al het leed zijner ziel, heel de dissonatie van zijn leven uitgekreten om,

eindelijk met een forschen slag als in een smartegil te eindigen, doch zonder daardoor te komen tot den vrede dien hij zocht. Daarop heeft hij de stallen bezocht met het doel een rijtoer te maken, doch de dreigende lucht had hem hiervan terug gehouden. Bovendien was het zoo verbazend zoel dat alle lust tot uitgaan verging. Toen is hij in de serre gaan zitten, om onder het genot van een verfrisschenden drank en een pittige sigaar de zinnen te verzetten en zich te verliezen in de vele correspondentie, zoo juist door de post gebracht, doch ook dit wilde niet vlotten. Al maar moest hij denken aan dat woord van Heegaard, den god loochenaar, dat de brooze zeilen der wetenschap als dunne draden vaneen scheurden, toen de stormen in zijn leven opstaken en zijne ziel in duisternis geheuld werd. En aan dat andere woord: "toen greep ik de redding aan, die vóór mij velen hebben aangegrepen, ik zocht en vond den vrede in God."

Maar als een man als Heegaard en zoovele anderen dat deden, waarom zal hij het dan niet doen? Waarom zal ook hij dan niet onderzoeken of dat nieuwe fondament, dat fondament des geloofs in staat is om ook hem te dragen met al zijn leed en zorg, met al zijn onuitsprekelijk verlangen en weergalooze onrust; met al zijn hopen op iets dat hem vollen vrede geven kan?

Daarover heeft hij zitten pleinzen, lang en diep. Want zijn aangeboren trots verzette zich daar tegen met alle geweld.

Wat zou zijn vader, als die nog leefde, er wel niet van zeggen, wanneer de eigenaar van "grovestins" een "geloovige" werd?

Wat zou heel de familie, wat zouden al de voorname kennissen met wie hij in relatie stond zeggen, als het bekend werd, dat hij zijn toevlucht tot den Bijbel genomen heeft?

Maar gaat hij ook nu niet reeds bij velen hunner voor een zonderling door? Heeft hij het niet gemerkt, meer dan eens, dat er achter zijn rug over hem gesproken wordt als van iemand die niet recht toerekenbaar is?

Zien velen niet op hem neer met een blik van medelijden? Daar ligt die brief van eene tante van vaders zijde, waarin zij schrijft of hij niet eens een paar weken wil overkomen. Men zal dan jachtpartijen organi-

seeren en een feest geven waar vele genoodigden zullen verschijnen, zooals de freules Van Sonsberg en de Jonkvrouwen Schwarswald en meerdere dames, en het zal niet ontbreken aan allerlei genotmiddelen om de zinnen eens te verzetten en nieuwe veerkracht voor het leven te geven. Hij is nu eenmaal jong en het wordt naar tantes oordeel tijd dat hij haast eens een positie gaat nemen, en—'t staat duidelijk tusschen de regels te lezen —eene vrouw gaat kiezen uit het lijstje dat zij hem voor legt.

Wel zeker, zoo denkt men over hem. Hij moet zich verzetten! Hij moet zich over het leed heen werken! Zooals men het op den dag van vaders begrafenis gezegd had, hij moest het hoofd er vóór houden, vooral nu hij onbeperkt gebieder en universeel erfgenaam werd van al de nagelaten heerlijkheden.

Met verachting heeft hij dien brief ter zijde geworpen. Zij begrijpen niet, die oppervlakkige geesten, dat zijn hart naar iets anders dorst; dat hij meer moet hebben dan de rijkdommen of de wellusten der wereld, die wel voor een oogenblik bevredigen, maar om niet zelden daarna nog grooter ledigheid achter te laten.

In die gemoedsgesteldheid was hij, toen voor enkele uren het eerste gerommel van den donder gehoord werd. In steeds feller slagen met al korter tusschenpoozen flitsten de bliksemschichten als vurige slangen vanuit het dreigend zwerk, gevolgd door knetterenden donder, die het gevogelte angstig een schuilplaats deed zoeken onder de dakpannen of in het dicht geboomte en het vee in de weiden onrustig deed loeien. En geen blaadje bewoog zich, en geen zuchtje gaf verkwikking en geen enkele regendroppel bracht lafenis.

Daarop is Jonker Van Sterrenburgh naar boven gegaan om vanuit de torenkamer een vergezicht over den omtrek te krijgen en alzoo de majestieusche grootheid te bewonderen die in den strijd tusschen de elementen der natuur tot openbaring komt. Hij had gezien hoe het luchtruim op eens koperkleurig werd. Als uit een kruithuis schoten van alle kanten de vurige pijlen naar beneden, alsof een hevige kanonade losbrak. Heel de hemel lag in vuur terwijl nu van deze, dan van gene zijde de bliksem uiteen sloeg, zooals de granaten op het oorlogsveld. Hoog dwarrelden in de verte boven den dorpsweg de stofwolken plotseling op

als werden zij terechtervormig opgezogen om daarna naar alle windstreken te worden verstrooid. Daar stond hij plots als in een blauwe vuurzuil, die geen seconde later uiteen sprong en de geheele Stins op hare hechte fondamenten deed beven. Een oogenblik was hij als bedwelmd door den verblindenden gloed van het hemelvuur en den ontzaggelijken luchtdruk, terwijl een benauwende zwavellucht het ademhalen moeilijk maakte. Toen hij daarop zijn oogen weer opende, met geen andere gedachte dan dat "Grovestins" getroffen was, zag hij vlak voor zich een oude linde gespleten van de kruin tot den voet.

Aanstonds daarop vielen de eerste regendroppelen, weldra gevolgd door een overstelpende waterstroom, vergezeld van hevigen wind. Toen trok de bui spoedig af. In het Westen klaarde de lucht en brak het vriendelijk blauw weer door. Daar stond die oude boom, zwart geblakerd door het verschroeiend vuur, van al zijn schoonheid en leven beroofd. En met de snelheid waarmede zoo juist de bliksem was ingeslagen flitste de gedachte door zijn hoofd: "waar zou ik zijn, als de slag mij getroffen had?"

Ja, waar zou hij dan zijn?

Over deze gedachte loopt hij te mijmeren, als wij hem in diep nadenken verzonken, zien wandelen tusschen de rozenstruiken. Zou hij dan nog zijn, misschien op een andere planeet, of zou hij dan voor altijd hebben opgehouden te bestaan, gelijk die boom, die de tuinknechten nu eerstdaags zullen uitroeien om hem dan tot brandhout te verzagen?

En als het eens was dat hij nog wel bestond, meer nog, dat achter den dood een leven ligt, waarin, zooals velen zeggen, gemaaid zal worden, wat hier werd gezaaid en dus de eeuwigheid de vergelding is van den tijd, wat stond hem dan te wachten?

Wat was hij, wat had hij, buiten zijne titels en zijn adelijken stamboom en zijn geld?

Wat is tot hiertoe gekomen van dien wensch zijner moeder, dat haar zoon dien zij zoo lief had, zijne gaven en talenten mocht leeren besteden in den dienst van den Heere?

Den Heer, dien hij niet eens kent, anders niet dan bij name?

Maar die, als Hij bestaat, hem zoo juist wonderlijk bewaard heeft, en zijn leven verlengde?

Dan opnieuw gevoelt hij dat ledige binnen in hem dat om vervulling roept, maar ook dat tegenstrijdige, dat gedeelde, dat onbevredigde in zijn leven. Ach, wat beteekent alles wat van beneden is bij de hooge dingen der eeuwigheid?

Daar ligt een berg correspondentie op hem te wachten, over alle mogelijke onderwerpen, over tal van aardsche aangelegenheden waarbij hij min of meer betrokken is, en waarbij zijn raad of hulp of steun gevraagd wordt. Het ontbreekt niet aan allerlei titels en eereposten, maar al deze zaken laten hem, vooral in dit oogenblik, innerlijk zoo koud. Hoogstens brengen zij verstrooiing en verkorting van den tijd, die hem soms zoo eindeloos lang schijnt.

Bij de oprijlaan ontmoet hij Douwe, die juist voor de bui thuis was, maar geen rust heeft voor hij weet, dat het op 't Slot goed is afgeloopen.

"Dat was me een onweer, Mollema," zegt hij.—"Verbazend, mijnheer; heeft het hier geen kwaad gedaan?"—"Gelukkig niet; alleen de oude linde voor den zijvleugel is getroffen."—"Dan was het dicht bij, mijnheer."—"Ja, ik meende dat de Stins getroffen was. Wat ga je doen?" —" 'k Wou even hooren of alles wel was en de paarden geen letsel gekregen hebben."

De Jonker glimlacht. Hij verheugt zich over de trouw van zijn knecht, die het zoo op heeft met de aan zijne zorg toevertrouwde beesten, en merkt opnieuw hoe deze keuze goed geweest is.

"Zijn er in het dorp nog ongelukken gebeurd?"—"Naar ik hoor, heeft Brandsma een koe dood, en bij Lettinga een wiek van den watermolen afgeslagen, mijnheer, maar in Sonnega brandt het."—"Vreeselijk voor de menschen wien het treft; hoe vindt gij zulks Mollema?"—'t Is ook vreeselijk, mijnheer, vooral...." Hier zwijgt Douwe en brengt als naar gewoonte, ten teeken van verlegenheid, de hand achter het oor.

"Nu, wat wou je zeggen."

"Vooral wanneer men bedenkt wat het wezen zal, zoo opeens de eeuwigheid in te gaan."

Ja, dat zelfde heeft de Jonker straks ook gevoeld.

"Zou jij daar dan ook bang voor zijn? Ik dacht dat menschen die geloofden, niet bang waren voor den dood?"

"Sterven is geen kleinigheid, mijnheer, en het geloof is bij een mensch niet altijd even sterk. En dan, er is vaak zooveel dat nog aan het leven bindt."

"Maar zegt de Bijbel niet dat geloovige menschen het hier namaals beter krijgen?"

"Zeker, mijnheer, "die in den Zoon gelooft heeft het eeuwige leven," maar wij zijn uit ons zelf vaak zoo zwak, dat God zelf ons altijd al weer die vaste geloofsverzekerdheid geven moet. Ik heb wel eens tijden in mijn leven dat ik zoo onstuimig verlangen kan naar Huis, maar als ik dan weer zie op mijne vrouw en kinderen en op mijn werk en op zooveel dat ik hier lief heb, dan wil ik ook nog wel graag wat blijven als het kan."

"Maar als God je dat geloof moet geven, Mollema, dan kan je er zelf toch niets aan doen, en moet je toch wachten tot Hij het je geeft?"

"Ja, mijnheer, maar van Gods kant zijn alle dingen gereed. Het is precies zoo als met een maaltijd, mijnheer."

"Wat bedoel je?"

"Och, mijnheer, toen ik gistermiddag bijvoorbeeld thuis kwam had mijn vrouw van zelf het eten klaar, maar ik moest wel drie keer de kinderen roepen om aan tafel te komen. Zij hadden het zoo druk met hun vlieger, dat zij bijna niet bij het spel waren weg te slaan, en eerst toen ik zei dat, wanneer zij nu niet dadelijk binnen kwamen, de tafel voor hen straks leeg was, gingen zij met tegenzin naar binnen. Wij zijn vaak zulke onhandelbare kinderen, mijnheer. Want onze lieve Heer heeft de tafel klaar en Hij noodigt ons om te komen en te eten en te drinken naar hartelust, hoe meer hoe liever, maar wij hebben het zoo druk met ons spel of met ons werk, en wij laten Hem maar roepen. Tot dat Hij misschien op harde wijze ons dwingt te komen, vóór het te laat is."

Met aandacht heeft de Jonker naar het eenvoudige woord van zijn knecht geluisterd. Hij sprak het zoo ongekunsteld, zoo vol van overtuiging, zonder zich zelf buiten te sluiten. En hij had er geen erg in, dat dit woord was als een pijl die inging tusschen de gespen en het pantser. Was het niet volkomen waar wat hij zei? Had ook hij tot hiertoe niet

al de uitnoodigingen Gods in den wind geslagen, alsof zij van geen beteekenis waren? Heeft hij er geen spelletje van gemaakt door geen acht te geven op de leidingen in zijn leven, door zich te begraven onder aardsche aangelegenheden, door het heil te zoeken in vergankelijke dingen en door ongebruikt te laten wat toch vlak onder zijn bereik was en zijn hart misschien vrede geven kon? En nu is hij zoo juist aan een groot gevaar ontkomen. Was het misschien de stem des Heeren die hem in dat vreeslijk noodweer zocht wakker te schrikken, opdat hij zou leeren acht te geven op de roepstemmen Gods, voor het ook voor hem te laat is, en de tafel, waarvan die eenvoudige man sprak, wordt weggenomen? Hoe, wanneer hij eens te laat kwam? Wanneer anderen aten tot verzadiging, en hij voor altijd met dat ellendige ledig bleef?

"Heeft de Jonker nog iets te zeggen?" vraagt Douwe, als hij ziet dat zijn heer besluiteloos staan blijft.

Deze wil voor zijne mindere niet weten wat er in hem omgaat.

"Neen," zegt hij, "alleen, je moet er op rekenen dat je morgen met mij naar Leeuwarden moet rijden. En zeg dan maar tegen je vrouw, dat zij niet op je behoeft te wachten met eten."

"Best, mijnheer," zegt Douwe, blijde dat hij morgen rijden mag en er zooveel kleur in zijn leven kwam.

Met een tik aan de uniformpet, die tot niet geringe blijdschap zijner kinderen voor eenige dagen ontvangen werd en de kleuren van het Huis had, verwijdert hij zich.

Plotseling heft de Jonker zijn hoofd omhoog. Wat is die wereld rondom hem toch schoon, waar alles herademd na de ontvangen verkwikking. Hoor die merel eens zingen. Hoe vroolijk wipt dat kwikstaartje van tak op tak. Wat zoemen die nijvere bijtjes in het late avonduur nog rond om honig te puren uit de bloemkelkjes, voor zoover zij nog geopend zijn. Daar ginds over de velden trekt de dauw omhoog als wilde zij den dank der moederaarde in eene reusachtige offerwalm brengen aan Hem die boven lucht en wolken troont, voordat zij gedrenkt werd met zulk een overvloedigen regen. En hij loopt hier willoos, doelloos rond alsof zijn leven alle beteekenis verloren heeft, alsof hij geen roeping heeft

voor deze wereld! Waar is de dank zijns harten, bijvoorbeeld voor dat hij straks niet door het hemelvuur getroffen werd?

"O God, indien Gij er zijt, openbaar U dan aan mij!"—Zoo klinkt het als een noodkreet uit zijne ziel.

Dan is zijn besluit genomen. Met versnelden tred gaat hij naar zijne studeerkamer om het licht te ontsteken en dan met vaste hand de deur te ontsluiten welke toegang geeft tot de papieren erfenis zijner moeder. Wat zien die boekwerken er allen keurig uit. Sommige banden dragen het kenmerk van veel te zijn gebruikt. Zonder bepaalde keuze neemt hij een van deze in handen en slaat het open. Daar leest hij:

"Wij menschen zijn onsterfelijk. Vanwaar anders in ons die geneigdheid om altijd met onze verbeelding de ontbrekende werkelijkheid aan te vullen? Waarom bekoort een heuvelachtig oord ons meer dan eene vlakke landstreek? Waarom vinden wij meer poëzie in de avondschemering, dan in het heldere licht van de middagzon? Hoe komt het dat wij worden aangetrokken door de tragische schoonheid van eene ruine? Waarom bestaat het schilderachtige in de kunst vooral in gebogen lijnen? Waarom worden wij meer aangetrokken door een gelaat, waarvan de fijne trekken ons eene diepe natuur doen gissen, dan door eene volmaakt stoffelijke schoonheid waarvan wij het karakter met één blik doorzien? Waarom is het voor ons oog een genot, zich uit te breiden tot den gezichtseinder? Waarom willen wij de diepten der zee peilen, de zwaluwen volgen tot boven de wolken, de starren meten op hunne oneindige banen in de onmetelijke ruimte? Waarin is toch het geheim gelegen, dat bij voorkeur ons alles aantrekt, wat onvolledig is en onmetelijk, verborgen en bereikbaar?

"Het is, omdat door dat alles aan onzen geest vrije speelruimte wordt gelaten voor alle mogelijke voorstellingen. Onze phantasie spiegelt ons de beelden voor, niet zooals zij voor ons staan, maar zooals zij wezen kunnen, zooals het ideaal zich vertoont aan onzen helderen blik. Ons hart smacht naar eenheid, naar harmonie, naar volkomenheid en wij zien ze niet in het leven of in het Godsbestuur.

"Onze geest zoekt naar rechtvaardigheid en waarheid en wij zien het onrecht en de logen zegevieren in deze wereld van schijn en bedrog. Ons geweten hijgt naar rust, maar de zonde en wroeging laten ons geen rust. Wij zouden een rustig plekje willen hebben voor onzen voet, een tehuis op aarde, maar wij vinden het niet.

"Maar dat wij van dat alles begrip hebben, dat wij bewust zijn van het onvolledige van onzen toestand; dat wij lijden onder onze kortzichtigheid; dat de zonde, terwijl wij haar liefkozen, tegelijk ons met afschuw vervult, in één woord, dat vermoeiend gevoel van onvoldaanheid over ons zelve, dat is juist het onderpand onzer zalige erfenis, de lichtstraal van den Oneindige in ons, die dus evenmin kan sterven als Hij zelf."

Met klimmende aandacht heeft de Jonker deze woorden gelezen. Het is alsof die schrijver zijn innerlijk leven bloot legt en hem persoonlijk kent. Dezelfde vragen die hij ook honderden malen gedaan heeft. Dezelfde onvoldaanheid die hij ook immer voelde. Maar met dit verschil dat hier het antwoord op al die vragen, de oplossing van die vele levensraadselen gegeven wordt, door heen te wijzen naar den Oneindige, dat is "God," in Wien dus de levensvolheid gevonden wordt.

Dat is een andere taal dan die hij gewoon is te lezen. Hoe fier, hoe frisch, hoe gloedvol, bovenal hoe hoopvol. Dat is heel iets anders ook dan hij zich had voorgesteld te zullen vinden. Immers hier is een man aan het woord die blijkbaar ook niet vreemd is aan de worsteling die er soms in de menschelijke ziel kan plaats hebben; die daar niet over heen redeneert; die niet met een vroom gebaar het echt menschelijke aan kant zet, maar die naar de behoefte van den menschelijken geest, de oorzaak zocht te speuren van zooveel tegenstrijdigs om dan ten slotte zijn rust te vinden in God.

Zou het waar zijn, dat daar ook voor hem als de Bron van het leven, te vinden is wat hij zoekt? Onwillekeurig grijpt zijn hand naar een ander boekdeel. "Heilig is de lente des levens," door Prof. Weitbrecht, leest hij op den band. Dus ook afkomstig van een wetenschappelijk man.

Weer begint hij te bladeren. Daar vindt hij iets. Op een stukje stramien is een eenvoudig zijden kruis geborduurd, om als bladlegger te

dienen. Zeker het werk zijner moeder. Met teederheid raakt hij het voorwerp aan en strijkt met zijn vinger over de zijde. Hoe zacht voelt deze dan; precies zooals zijne moeder was. Dan valt zijn oog op eene eenvoudige aanteekening. Hier en daar is een kruisje gezet als om de bizondere aandacht te vestigen op hetgeen geschreven staat. En weer leest hij:

"Ja, tot over den dood draagt ons de wiekslag der jeugd. Wien het verval van lichamelijke krachten, zooals dat in den ouderdom plaats grijpt, de jeugd en de frischheid van den geest niet kan ontrooven, die heeft zijn innerlijk leven daardoor onkwetsbaar gemaakt voor den dood, want het bewijs is geleverd, dat zijn innerlijk wezen verheven is boven de wisseling en het vergaan der dingen. Niet slechts is jonkheid tot in den ouderdom en tot aan den dood zijn deel, maar zelfs de eeuwige jeugd. God is geen God der dooden, maar der levenden. Hij, met wien God eenmaal in persoonlijke gemeenschap is getreden, heeft daardoor het zegel der onsterfelijkheid ontvangen. Het voorhoofd dat door Gods vinger is aangeraakt, is geteekend met het merk der eeuwigheid, en voor dit teeken sluiten zich de poorten des doods en openen zich de deuren van het eeuwige leven. Dan wordt het avondrood van dit aardsche leven de morgenschemering van het eeuwige leven; dan worden de sneeuwvlokken die de late herfst uitstrooit, de voorboden van een groot, zalig, heerlijk Kerstfeest!

"De jongen worden moede en mat, en de jongelingen struikelen. Maar die op den Heere vertrouwen, vernieuwen de kracht, zoodat zij opstijgen met de vleugelen van een arend.

"Vlieg dan naar boven, jonge adelaar. Op de hoogte woont de vrijheid!"

Met gespannen aandacht heeft hij gelezen. Zijne oogen schijnen de letters te verslinden.

Dat is het wat hij noodig heeft. Hij, de jonge adelaar, die zoo gaarne omhoog wil, maar als een aangeschoten vogel zich zoo vleugellam voelde en tot hiertoe niet wist vanwaar de krachten te krijgen waren om op te stijgen tot waar hij ruste vond.

Hier staat het, zwart op wit: "de jongen worden moede en mat en de jongelingen struikelen. Maar die op den Heere vertrouwen vernieuwen de kracht, zoodat zij opstijgen met de vleugelen van een arend. Dus volgens dezen geleerde alweer het geloof de kracht, die over de moeilijkheden heen helpt, die de stormen van het leven trotseeren doet, die iets anders geeft, dan de wetenschap "wier brooze zeilen, volgens Heegaard, als dunne draden vaneenscheuren als de ziel in duisternis gehuld wordt en de stormen opsteken."

Een wonderlijke vrede, zooals hij dien nog nooit gekend heeft, komt dalen in zijne ziel. Hoe is het mogelijk dat zijn hand niet eerder gegrepen heeft naar de kostbare schat die hier zoo langen tijd renteloos stond en dat te meer waar zijn eigen, lieve moeder in deze levens- en wereldbeschouwing zulk een diepen vrede gevonden had. Eerst nu begint hij iets te begrijpen van den strijd dien zij geheel alleen heeft moeten doorworstelen, en die te zwaarder was, omdat zijn vader evenmin iets verstaan had van hetgeen haar boven alles ging. Wat werden nu vele woorden van haar hem duidelijk,—bovenal, hoe verklaarbaar werd hem thans de wonderlijke rust die hem menigmaal in haar bevreemd had, vooral wanneer zijn vader zoo kon bulderen, omdat zij niet met hem uit wilde gaan of bezwaar had deel te nemen aan de eene of andere partij.

Hij herinnerde zich hoe zijne moeder meermalen met roodgekreten oogen uit haar boudoir gekomen was, zonder ooit te willen zeggen wat de oorzaak van haar diepgaand leed is geweest, maar in deze ure wordt het hem duidelijk dat er verband moet hebben bestaan tusschen haar geloof en hare zeldzame gaven van hoofd en hart, waardoor er zulk een weldadigen invloed van haar uitging op hare omgeving,—dat er ook verband zal zijn geweest tusschen haar geloof en de droefheid die soms haar vervulde, al kwam de buitenwereld daar nooit iets van te zien. O, had hij dat maar eerder geweten! Overal vindt hij de sporen van hare hand in tal van aanteekeningen. Hij vergeet alles rondom zich. Het eene uur na het andere verloopt; de duisternis van den nacht valt in, maar rustloos blijft hij zoeken en bladeren of hij wellicht hier of daar nog iets vinden kan, waardoor haar innerlijk leven hem nog duidelijker zou worden. En telkens bij vernieuwing doet hij ontdekkingen, en nu vindt hij dit en dan

weer iets anders, waardoor hem veel verklaard wordt, wat tot nog toe een raadsel voor hem was. Eindelijk staakt hij zijn onderzoek. Zijn oogen zijn vermoeid van het staren. Morgenavond zal hij vervolgen.

Onwillekeurig dwaalt zijn blik weer naar die beeltenis daar aan den wand. Het valt hem op hoe in-teer, bijna doorzichtig het gelaat zijner moeder was.

Nooit heeft hij dit zoo goed gezien als heden. Maar ook nooit eerder opgemerkt, welk een diepen ernst uit hare zachte oogen straalt, waarmede zij schijnt te willen blikken in zijne ziel.

Is het niet alsof een zachte glimlach speelt om haren mond?

Zou zij misschien weten dat haar Duco van avond bezig geweest is in het onderzoek der dingen die voor haar altijd zooveel waarde hadden?

Als zij het weet, dan is het zeker, dat hare blijdschap groot is.

Neen, hij is nog niet een geloovige. Hij denkt er zelfs niet aan dit vooralsnog te worden. Maar hij wil onderzoeken; hij wil graven, daar waar tot nog toe zijn geest nimmer dwaalde, omdat hij het gebied des geloofs heeft beschouwd als voor hem ontoegankelijk, omdat het was beneden zijne waardigheid.

Hij wil zien of ook voor hem misschien diezelfde rust te krijgen is, waar anderen die vonden.

En als dan die vrede, welke thans zijne ziel vervult, hem bij mag blijven om in toenemende mate hem te geven wat hij zoo vurig verlangt, dan zal ook hij zich gevangen geven en buigen, om zonder voorbehoud, zonder beding, zich te wijden aan wat dan het dierbaarste voor hem zal zijn.

Zoo overlegt hij, terwijl hij al maar staart op de beeltenis zijner moeder. Eindelijk komt er beweging in de roerlooze gestalte. Langzaam vouwt hij zijne handen en buigt het hoofd. 't Is doodstil in de bibliotheek, in het gansche huis, in den ganschen omtrek. Alleen het getik van de marmeren pendule op den schoorsteenmantel wordt vernomen. En wat in gansch Kleiterp, wat op de heele wereld door geen sterveling wordt vermoed; wat alleen bekend geweest is bij Hem die in 't verborgene ziet en bij Zijne heilige engelen; wat ook hij zelf nooit gedacht heeft dat ooit mogelijk zou zijn, dat gebeurt in dezen stillen nacht: Jonker Van Sterrenburgh bidt.

HOOFDSTUK VI

In eene wonderlijke gemoedsstemming is Jonker Van Sterrenburgh dien avond, na het onderzoek van de schriftelijke nalatenschap zijner moeder ter ruste gegaan. Hij zou het zich zelf onmogelijk kunnen verklaren hoe het kwam, maar een ongekende vrede, een zeldzame rust is over hem gekomen, nadat hij is opgestaan van het gebed. Wat hij bij die gelegenheid aan God gezegd heeft, kon hij zich later nimmer herinneren. Eigenlijk weet hij niet of het wel bidden was en tot wien. 't Was een uitstorten van zijn gansche hart voor Eénen, dien hij niet zag, maar die, dit gevoelde hij in toenemende mate, moest bestaan, en bij wien ook hij alleen zijn smart en zorg, zijn twijfelen en vragen, zijn hopen en vreezen kwijt kon worden. 't Was een tasten en zoeken, of hij Hem ook vinden mocht, gelijk hij later verklaarde.

Toch vond hij het heerlijk, want het is hem geweest alsof hij zich bevond in een heiligdom waar hemelsche zaligheid hem omgaf, en zijne ziel werd ingedompeld in een reinen geestesstroom, waardoor zij als met de vleugelen van een arend opsteeg, precies gelijk hij gelezen had, ver boven het stoffelijke en vergankelijke, om naar haar aanleg en bestemming zich te ontplooien in al hare kracht. Is het wonder dat ook in zijne droomen deze zeldzame geestesstemming nawerkte?

En terwijl hij sliep, was het hem, of zijne moeder aan zijne zijde stond. Met vriendelijk oog blikte zij op hem neer en streelde met zachte hand zijn gelaat, als wilde zij daardoor te kennen geven hoe verheugd zij was dat haar Duco, die zoo eenzaam achter bleef in de koude laaglanden dezer wereld, bezig was den weg te zoeken welke opwaarts voert, om zoo zijne rust te vinden in God.

En het was hem, alsof lichte, heilige, hemelsche gestalten hem hunne belangstelling wilden toonen in zijn zoeken om te komen achter de

groote levensgeheimen, wier oplossing door hem tot hiertoe vruchteloos was gezocht.

Toen de huisknecht hem den volgenden morgen riep, kon hij zich ter nauwernood voorstellen dat hij nog Jonker Van Sterrenburgh was. Aanstonds herinnerde hij zich het verhaal van Marijke uit de kinderjaren, dat Jakob, die vluchten moest voor zijn oudsten broeder, zich te slapen legde in eene woeste plaats met een steen tot zijn hoofdkussen, en waar hij toen een hemelladder zag langs welken de engelen Gods opklommen en nederdaalden, alsof zij hem daardoor wilden zeggen, hoe zij hem vergezelden op zijnen weg en toezagen of die weg wel hemelwaarts ging. Waren het wellicht ook gezanten uit het hemelsche hof die te nacht bij hem geweest waren om hem aan te moedigen door te gaan op het spoor, thans door hem gevolgd?

In elk geval was het hem sinds den vorigen avond meer en meer duidelijk geworden, dat er achter of boven de wereld der zichtbare en eindige dingen nog een andere wereld moest zijn, die in nauwe verwantschap met het leven hier op aarde staat, en waar wordt uitgeleefd, wat hier beneden slechts ten deele tot rijpheid en ontwikkeling komt.

Daarop heeft hij nog eenige oogenblikken liggen nadenken over het programma van den dag. Tegen tien uur, als de noodige correspondentie is afgehandeld en het nieuwsblad gelezen, zal hij afreizen naar Leeuwarden, gelijk hij den vorigen avond reeds aan Mollema heeft gezegd. Toen hij te midden van het hevige onweer den dood zoo vlak bij voelde, kwam eensklaps de gedachte bij hem boven, hoe tot hiertoe zijne uitgestrekte bezittingen geen toekomstigen eigenaar hebben. Wanneer hij eens plotseling mocht worden weggenomen zouden zijne goederen in handen van verre bloedverwanten vallen, zonder dat met zijne persoonlijke begeerten rekenschap gehouden werd. Meermalen had het hem toegelachen, gelijk anderen, een gelukkig huiselijk leven te krijgen, ja had hij zijne onderhoorigen benijd, wanneer hij zag hoe zij in den kring van een huisgezin het geluk huns levens vonden, maar de reeds genoemde gebeurtenissen, welke zoovele van zijne idealen hadden weggenomen, waren mede oorzaak, dat hij tot hiertoe weinig verwachtingen van de toekomst had, en er niet aan dacht door een huwelijk verandering te brengen

in zijne naaste omgeving. Des te meer gevoelde hij echter hoe noodig het was orde op zijne zaken te stellen, en vandaag wilde hij dit langs wettigen weg doen.

Bovendien heeft hij in de hoofdstad een vergadering met een aantal heeren ter bespreking van de aangelegenheden der nieuwe spoorlijn. Zoo zal deze dag in beslag genomen worden door tal van bezigheden, die verband houden met verschillende aardsche belangen. Maar als dan de avond komt zal hij zich andermaal heerlijk neerzetten, om het onderzoek in de nagelaten papieren zijner moeder te vervolgen, teneinde zoo, naar hij hoopt, te vinden wat zijn hart verlangt.

In weinig tijds is hij daarop beneden. Met veerkrachtigen tred doorwandelt hij de lange gangen van het voorvaderlijk Slot en geniet van de verkwikkende geuren welke door de opengeslagen ramen uit den tuin hem tegen waaien.

't Valt den huisknecht op hoe opgewekt zijn heer er uit ziet. Zoo heeft hij hem in geen tijden gekend.

"Wat zeg je van 't weer, Karel?" vraagt de Jonker.—"Mooi weertje, mijnheer. De wind is hoog en de donder zal vandaag wel verwaaien."—"Heb je nog van ongelukken gehoord?"—"Te Sonnega is een boerderij afgebrand, mijnheer, en bij Yntema op "Landlust" is het ponge paard dood geslagen, maar anders heb ik niets bizonders vernomen."—"Och zoo, heeft Yntema een paard dood?"—"Ja, mijnheer, een best beest, verleden jaar op de Joustermarkt gekocht voor f400."—"Zoo, zoo, nu beter een paard dood dan een man; hier is nog een mouw aan te passen."

Karel weet niet wat hem van morgen overkomt. Gewoonlijk is het eenigste woord wat tusschen hem en den Jonker bij de ontbijttafel gewisseld wordt, een korte morgengroet, zonder meer. Hoogstens de vraag of de post nog niet geweest is, wanneer de correspondentie niet naast het bord ligt. En nu schijnt de Jonker ook nog in iets anders belang te stellen. 't Is zelfs alsof in zijn oog eenige vroolijkheid te zien is, gelijk hij voorheen zoo vroolijk wezen kon, toen hij nog op studie was en dan in vacantiedagen heel het huis, van boven tot beneden met een opgewekte blijdschap wist te vervullen.

Weldra weet dan ook heel het personeel dat "mijnheer" van morgen

bizonder goed gehumeurd is en zelfs naar dingen vraagt, die hem anders totaal onverschillig leken te zijn. Daarop is de Jonker de correspondentie gaan inzien. Als naar gewoonte, de beursnoteering van zijn bankier, eenige bedelbrieven om steun voor verschillende personen en instellingen, een paar sollicitaties met aanbevelingen voor eene vacante betrekking onder het personeel in den moestuin, enkele gedrukte verslagen en circulaires, en natuurlijk "de Leeuwarder," die gewoonlijk 's morgens eerst gelezen wordt, gelijk 's avonds de "Nieuwe Rotterdammer." In de haast wordt beantwoord wat geen uitstel leiden kan, want tegen tienen komt Mollema met het rijtuig voor. Hij is een man van de klok. Geen minuut te vroeg, maar ook geen minuut te laat.

Blijkbaar heeft hij zijn best gedaan vandaag alles eens goed te doen uitkomen. Wat blinken die sleutels en gespen van het gareel, en hoe geglanst het coupetje, alsof het pas van den schilder kwam! Vol ongeduld trappelen de welgevoederde schimmels, of trachten met hunne hoeven den grond om te woelen. Vroolijk hinnekend snuiven zij de frissche morgenlucht op, alsof zij blij zijn de stal te mogen verlaten en lustig over den weg te kunnen draven.

Niet minder is Mollema in zijn schik. Dat is nu juist iets voor hem. Als zijn heer is ingestapt is een enkele wenk voldoende om het tweespan stapvoets de laan uit te leiden, en dan gaat het in flinken draf voorwaarts. Moeder Mollema komt even voor het raam als zij het rijtuig hoort naderen. Zij durft niet naar buiten te gaan om haar man te groeten, vooreerst niet om den Jonker en dan ook niet om buurvrouw Aaltje, die het maar niet hebben kan, dat zij zoo deelen in de gunst van het Slot. Daarom wil zij van achter de gordijnen heel even zien hoe ferm haar man de leidsels in handen heeft. Zij is trotsch op hem. Wie had ooit durven denken dat zulk eene betrekking voor hem zou zijn weggelegd, en daardoor haar huis zoo zou opbloeien.

Ook Mollema ziet vluchtig van ter zijde om haar ongemerkt te groeten, en even vluchtig wuift zij hem een "goede reis" toe. Toch is dat kleine tooneeltje den Jonker niet ontgaan. Als zij straks buiten het dorp zijn laat hij het voor-portier zakken en vraagt: "was dat zoo juist je vrouw, Mollema?"—"Jawel, mijnheer."—"En hoe maken jullui het

thuis?"—"Best, mijnheer."—"Is je vrouw er nog al mee ingenomen dat je koetsier bent?"

Een vroolijke lach komt over het gulle gelaat van den eenvoudigen man, en onderwijl hij de paarden goed in het oog houdt, zegt hij: "een mirakel, mijnheer, een mirakel! En de kinders....! 'k Weet niet wie het meest verguld is, onze Jap of onze jongens, maar zij zijn allen zoo blij dat hun vader op "Grovestins" is. We hebben nu zooveel minder zorgen."

Jonker Van Sterrenburgh vermaakt zich in stilte over den dankbare blijdschap dezer kleine menschen. Hij kan het zich haast niet indenken, dat het zooveel beteekenis voor hen hebben kan, dat hun man en vader deze ondergeschikte betrekking bekleedt, juist omdat hij zelf zoo van jongs af in den overvloed gezeten heeft. Hij heeft nog andere plannen met de familie. 't Is hem te lastig dat zijn koetsier zoo ver af woont. 't Staat ook niet dat de koetsier van het Slot in zulk een onoogelijk huisje woont. Dezen herfst en winter moet het nog maar zoo blijven, maar op een volgend jaar moet er verandering komen. Enfin, dat is voor later. Hij heeft nog meer in zijn hoofd, en opnieuw komt de wensch zijner moeder hem voor den geest "ik hoop dat mijn Duco leeren zal zijne gaven en krachten te besteden in den dienst van den Heer."

Wat ligt dat Friesche landschap daar mooi in den morgenglans van het gouden zonlicht! Hoe welig staan die akkers, waar alle man bezig is om de vruchten te rispen en te verzamelen in de schuren. Hoe grazen die vette koeien in de grasrijke weiden, zoo heerlijk verfrischt door den overvloedigen regen van den vorigen avond. Daar gaan twee zwaar beladen wagens met het rijpe koren op "de Eendenkooi" aan. Boven op het hooggestapeld graan zit Jap met een paar werkvrouwen, die hebben mee geholpen den oogst in te zamelen. Van uit de verte zwaait zij met de hand om de aandacht van haar vader te trekken. Eene beweging met de zweep geeft haar te kennen dat haar morgengroet is opgemerkt. Hoe vriendelijk kijken de met roode pannen bedekte schuren boven het geboomte uit, 't welk de boerderijen omringt. Hier "de Eendenkooi," daar "Landlust," ginds "Arkum," ja overal in den wijden omtrek, te midden van de vruchtbare velden staan zij, de grootere en kleinere hofsteden

waar het leven van den landman met de zijnen zich voortspoedt te midden van de veelvuldige drukten die het boerenbedrijf met zich brengt. En daar tusschen in verrijzen van allen kant de torens en torentjes als opgeheven vingers, die de bevolking naar boven wijzen, en met hunne metalen stemmen telkens noodigen om te komen in de voorhoven Gods en te hooren spreken over dingen die een hoogere wereld aan gaan.

Jonker Van Sterrenburgh laat zijn oogen gaan over dien wijden omtrek, dien hij voor een groot deel zijn eigendom mag noemen. Hoe rustig is het te midden dezer landelijke omgeving. In de slooten die de grensscheiding vormen tusschen de landerijen is een visscher bezig om met zijne schakels de snoek te verschalken, of de fuiken op te halen, een vorigen avond uitgezet om paling te vangen. Hier en daar moet een kaaswagen gepasseerd, die op weg is naar een naburige markt. In de verte loopt Klaas Kroontje met z'n korven aan het juk. Aan den gezichteinder is de zwarte rug van den hoogen zeedijk te zien, die de schuimende wateren binnen hunne perken heeft te houden als de zware Noord-Wester komt aanstormen, en de razende golven in wilden wedloop komen aanrollen, als wilden zij de hun ontnomen prooi weer bemachtigen, en het ingepolderd land andermaal met hunnen zilten vloed overstroomen. Terwijl van de landzijde aan den horizon het lieflijk boschage uit de woudstreek opdonkert, waar bij zomeravond de nachtegaal slaat en den rustigen wandelaar onder eeuwenoud geboomte een boschconcert wordt aangeboden of voor den jager ruimschoots gelegenheid bestaat het wild gedierte te achtervolgen, 't welk hier overvloedig in de ongebondenheid van het natuurleven wordt aangetroffen.

En boven heel die afwisselende pracht en rijkdom in kleur en klank welft zich dezen morgen de hemel als een reusachtig koepeldak, een licht en leven uitstralend, die gansch de Schepping doet baden in de weelde van 's levens overvloed.

Nog nimmer heeft Jonker Van Sterrenburgh zoo dit natuurtooneel aanschouwd. Honderden malen reed hij dezen zelfden weg, doch het is hem alsof vandaag de vogels heel anders zingen, en de zon heel anders schijnt, en de najaarsbloemen heel anders bloeien, in één woord, heel het leven rondom hem gansch anders is. Hoort hij in dat eindeloos "grieto,

griet" van dien vogel, daar ginder op die hekpaal niet den blijden dank van het redeloos schepsel, zoo teer en zwak, zoo afhankelijk in zich zelven en toch zoo zorgeloos en onbekommerd, als het slechts zijne vleugelen mag uitslaan in de wijde ruimte, en een weinig voedsel vindt?

Klinkt hem het gesjetter van dien leeuwrik, die daar opstijgt uit het maadland, al hooger, al hooger, totdat hij eene nauw merkbare stip is geworden, om dan hoe hooger hij stijgt, des te luider te zingen, niet als een jubellied in het oor, waarmede hij den hemel zoekt te naderen als om Hem die hem schiep te loven? Zelfs die dartele vlinder en dat zoemend bijtje, ja ook dat wuivend riet langs de trekvaart, het schijnt hem iets te willen zeggen. Heel de natuur lijkt hem de grootheid te verkondigen van Hem, die in het maatloos ruim aan elk zijne plaats en bestemming gaf, en een oogenblik gaat de gedachte door zijn hoofd: als ook de menschenwereld in haar geheel eens instemde met dienzelfden jubel, wat zou de gedaante der wereld, wat zou het leven van elk afzonderlijk gansch anders zijn.

Maar is hij zelf tot hiertoe ook in dit alles niet veel te kort geschoten? Wat voor nut heeft hij gedaan? Wat voor zeggen is door hem verspreid? Zeker, hij is mild geweest, en hij heeft vele menschen geholpen die anders verlegen waren, en hij is er steeds op uit om zijne kapitalen zoo productief mogelijk te maken, maar dat alles ging nog niet altijd ter wille van den naaste. Daar zat ook eigenbelang in. Hij kreeg behoorlijke rente van zijn geld, en bovenal, hij werd daardoor de geëerde en gevierde ban.

Wat heeft hij gedaan, wat heeft hij gegeven voor den dienst van God zooals zijne moeder deed; zooals zij zoo gaarne hoopte,—dat hij ook zou doen? Wat heeft hij tot hiertoe gevoeld voor het hoogere, het geestelijke leven? Maken die vogeltjes hem niet beschaamd? Heeft zoo'n man als Mollema daar voor hem, die zijn heele leven in de zorgen heeft doorgebracht, niet oneindig meer geofferd dan hij? En die deed het uit zijn armoede. Geen wonder, zoo denkt hij, dat ik tot hiertoe mis wat ik zoek,—'t heeft mij ook nog nooit iets gekost, 't is mij ook nog nimmer ernst geweest.

"Zondag ook naar de kerk geweest, Mollema," vraagt hij op eens.—

"Ja, mijnheer," antwoordt Mollema niet zonder eenige bevreemding.—"Gaan jullui allen bij je thuis naar de kerk?"—"Zooveel het kan, mijnheer; m'n vrouw moet 's morgens wel thuis blijven om de kleine, en om het huishouden op stel te krijgen, maar dan gaat zij 's middags en blijft een der oudste kinderen thuis. En onze Jap gaat eveneens 's middags heen, omdat Brandsma 's morgens gaat."

"Dat kost jullui zoo'n dag ook nog al wat; twee zakjes en dan bij den uitgang soms nog eene collekte voor den zending of de Christelijke school, of zoo iets."

Een oogenblik waagt Mollema het den Jonker van ter zijde aan te zien? Waar wil hij heen? Doch als hij merkt dat zijn meester blijkbaar niets kwaads bedoelt, zegt hij: " 'k wou dat ik meer kon doen, mijnheer, voor een goed doel iets te geven is geen schade."—"Maar wat je geeft ben je toch kwijt."—"In het koninkrijk Gods niet, mijnheer."

Bij het uitspreken dezer woorden schrikt hij evenwel van zich zelven. Hoe durft hij dat zeggen. Als hij de leidsels niet had te houden en tevens al zijn aandacht bij de paarden moest hebben, die een bont geschilderde kermiswagen moesten passeeren, kwam vast de hand weer achter het oor. Nu hoopt hij maar dat het zonderling voertuig, 't welk zoo schril af steekt bij de keurige equipage door hem bestuurd, het gesprek in eene andere richting zal leiden. De Jonker schijnt het er evenwel op gezet te hebben met hem over andere dingen te spreken. Slechts even kijkt hij naar de armoedige woning dier rondreizende kunstemakers, die al hun hebben en houden met behulp van een paar honden voorttrekken over den weg, terwijl een paar groezelige kinderen, zonder eenige voetbekleeding, het rammelend rijtuig voortduwen. Maar dan vervolgt hij: "ik begrijp je niet goed, Mollema. Wat je weg geeft, ben je toch kwijt, en je vrouw kan toch ook maar éénmaal hare dubbeltjes uitgeven."

Daar raakt de Jonker een zeer gevoelige plek aan. Zoo heeft zijn koetsier er zelf ook altijd over gedacht, maar het was zijne vrouw die altijd een anderen blik op deze dingen had.

"Mijne vrouw zegt dat in het koninkrijk Gods eene heel andere rekenkunde geldt, dan bij de aardsche dingen, mijnheer," waagt hij te antwoorden.—"Je hebt eene eigenaardige vrouw, geloof ik," zegt de Jonker

met een ondeugend lachje, en benieuwd naar wat voor rekenkunde dat zijn mag, vervolgt hij: "hoe gaat het daarbij dan toe? Tweemaal twee is toch bij jullui zeker ook vier?"

"Zij zegt: in het gewone leven wel, maar in het koninkrijk Gods is tweemaal twee misschien wel twintig of meer."—"Daar kan ik niet bij," schudhoofdt de heer van "Grovestins," ik heb nooit anders ondervonden dan wat je weggeeft dat komt niet weer."—"Zij wil er mee zeggen," antwoordt Mollema, "dat iets met het hart gegeven in een rijker zegen kan terug ontvangen worden," en vol overtuiging voegt hij er aan toe: "en daarin moet ik haar gelijk geven, want wij hebben het ondervonden."—"Mag ik wel weten waarin?"—"Daarin, mijnheer, dat wij door het weinige dat wij konden doen, toch nooit armer zijn geworden. 't Is ons precies zoo gegaan als de Heiland gezegd heeft: 'geef en u zal gegeven worden.' Toen wij trouwden, mijne vrouw en ik, konden wij juist zooveel koopen als hoogst noodig was, maar hadden ook geen cent over. Den dag na ons huwelijk zijn wij aanstonds beiden weer hard begonnen te werken, omdat wij geen uur het loon konden missen. Daarop kwamen zoo langzamerhand de zorgen. Wij kregen kinderen, en dat ging niet altijd voor den wind. Veel gesukkel, mijn vrouw niet sterk, tot driemaal toe een sterfgeval, zoodat, wanneer wij niet in een doodvonnis* geweest waren, wij de begrafenis niet eens hadden kunnen betalen. Maar door al die moeiten en zorgen zijn wij staande gebleven. Wij behoefden nooit schulden te maken al was het wel eens, dat wij een enkele maal bijna geen eten hadden, en nu heeft de Heer het zoo goed gemaakt, dat wij op eens uit al de zorgen zijn, zoodat wij niet weten, hoe dankbaar wij zijn zullen."

Jonker Van Sterrenburgh heeft met aandacht naar deze eenvoudige mededeelingen geluisterd. Persoonlijk heeft hij nooit iets dergelijks door gemaakt, maar hij begrijpt wel dat in die sobere woorden van zijn knecht een diepte van leed ligt, slechts te peilen door hen die den strijd om het bestaan zelf hebben leeren kennen. Destemeer verwondert het

---

* Bedoeld wordt een begravenisfonds.

hem evenwel, dat te midden van zooveel aardsche nood, het geloof en het vertrouwen op God geen schipbreuk leed.

"Denk je dan, Mollema, dat God er zich mede bemoeit, dat jij daar op den bok zit?" vraagt hij niet zonder aarzeling.

Eenigszins verlegen kijkt Mollema naar zijn tweespan dat zoo langzamerhand behoefte krijgt aan eenige minuten rust, welke hen in het nabij gelegen dorp te wachten staat. Die vraag heeft hij niet verwacht. Het is hem gemakkelijker van zijne ervaringen iets te vertellen, dan eene belijdenis af te leggen. Toch gevoelt hij niet te mogen zwijgen.

Waartoe de Jonker dit gesprek met hem houdt, weet hij niet, maar in ieder geval niet met kwade bedoelingen. En zonder zich lang te beraden zegt hij: "ja, mijnheer."

"Wie zegt dat?"

"Jezus, mijnheer."

Bij het hooren van dit antwoord, schrikt de Jonker op en verdwijnt op eens de meelijdende trek op zijn gelaat over zooveel eenvoud bij zijn ondergeschikte. "Je-zus" herhaalt hij zacht. Hij had gedacht dat Ds. Feurman of een ander genoemd zou worden. Want hoewel levend in een Christenland, als in de schaduw van de Christelijke kerken en onder den adem van het Woord, weet hij niet, wat de eenvoudigste weet die leeft in aanraking met de Heilige Schrift, hoe er geschreven staat dat er geen muschje ter aarde valt zonder den wil de hemelschen Vaders, en ook de haren des hoofds allen zijn geteld. Als iemand die met zichzelf in tweestrijd is, schuldt hij het hoofd. Dat die eenvoudige boerenarbeider daar voor hem, meer toont te weten van den Bijbel dan hij, die wel dit boek in bezit heeft, reeds jaren lang, maar zonder ooit ernstig kennis gemaakt te hebben met den inhoud! Is dat eigenlijk geen schande voor hem? Te meer daar hij meermalen partij gekozen heeft tegen den Bijbel en altijd aan de zijde stond van degenen die het spottend of onverschillig ter zijde wierpen? Is dat eerlijk van hem geweest? Is dat ridderlijk? En zou het wellicht met velen, die openlijk door woord en daad tegen dat oude boek opkomen even zoo gaan als hem?

Maar moet hij zich als man van eer niet schamen jaren lang te hebben veroordeeld en verwacht wat hij niet kent?

Vooreerst is het deze gedachte die hem niet loslaat. Maar dan ook, hetgeen Mollema gezegd heeft. Spreekt de Bijbel over zulke kleinigheden? En als het eens waar was wat hij zei! "Wil je dan zeggen, dat alles wat er geschiedt, gebeuren moet, Mollema?" vraagt hij met verheffing van stem.

"Al het goede, ja, mijnheer."

"En het kwade dan?"—Ja, daar was weer die oude vraag, die hem al eerder bezig hield. Nu wordt het echter Mollema ook te machtig. Hij is niet gewoon zoo diep na te denken.

"Dat weet ik niet, mijnheer," is het eerlijke antwoord.

Neen, juist, denkt Jonker Van Sterrenburgh, dat weet hij niet, en dat weet niemand, maar daar leggen al de zoogenaamde geloovigen zich bij neer om nu hun verstand te doen zwijgen. Dat wil hij niet. Hij wil het verstand doen spreken. Hij wil denken, zooveel, en zoo diep hij wil, en zooals hij wil,—ja, maar waar wat gaf het hem? Weet hij het dan beter? Of heeft een der wijsgeeren hem dan een bevredigend antwoord gegeven? Is niet juist zijn hoofd zoo moe, en zijn hart zoo ongelukkig geworden door al dat denken in eigen richting?

"Een wonderlijk ding toch, dat geloof," zoo peinst hij. Zijn verstand kon er niet bij, maar toch is het hem klaarder dan ooit, dat wie het heeft, daardoor een vrede krijgt, welke gemist wordt door hen, die in zichzelven de oplossing zoeken van duizend vraagstukken, maar zonder deze te krijgen.

Intusschen wordt het gesprek hier afgebroken. Men is gekomen bij de pleisterplaats. Bij den ingang van het dorp staat een troepje straatmuzikanten een lustig wijsje te blazen, aangegaapt door de dorpsjeugd en een enkele boerendeern die de vroolijkheid uit de oogen straalt. Ze kunnen er niet bij hoe al dat lawaai uit die groote, koperen hoorns gehaald kan worden.

Een oogenblik steken de paarden de ooren op en schijnen te zullen steigeren, doch een kort, doordringend gefluit van Mollema, die ondertusschen met vaste hand de teugels houdt, werkt kalmeerend.

In de "Posthoorn" wordt eenige oogenblikken gerust. Blijkbaar is de Jonker ook hier geen onbekende, wat valt op te merken uit de wijze

waarop men hem groet. Fluks heeft een staljongen de klaverbak voor de paarden geschoven en drenkt hen met water uit de pomp op de binnenplaats.

Mollema legt de beesten een dek over; zij zijn bezweet en hij houdt niet van tocht. "Prachtige paarden," zegt de jongen, die zich reeds blij maakt met het oog op het kwartje dat hij zoo meteen weet te zullen ontvangen. Niet een die zooveel geeft als deze rijke mijnheer. Als allen die hier met hunne rijtuigen in de "doorreed" komen rusten zoo royaal waren, zou hij zijn heele leven wel stalknecht willen blijven; nu krijgt hij van de meesten slechts een paar centen.—" 'k Wou dat ik het geluk eens had bij zoo'n voornaam man in dienst te komen," gaat hij voort, meteen een begeerigen blik werpend op de glimmende knoopen van Mollema's rijjas.—"Maar goed je best doen jongen; wie weet wat dan voor je is weggelegd," zegt de koetsier.

Eenigen tijd later wordt de reis voortgezet. Hoe meer men de stad nadert, hoe meer Mollema al zijn aandacht heeft te wijden aan het tweespan. Daar komt op den heirweg zoo veel tegen waaraan de paarden niet gewoon zijn. Tal van vrachtwagens en handkarren, afgewisseld met fietsrijders en voetgangers. In de verte nadert een bataljon soldaten in blinkende wapenrusting. Voor alle securiteit springt Mollema van den bok, om de vreesachtige dieren bij den teugel door al dat geroesemoes heen te leiden. Dan gaat het weer verder in flinken draf recht aan op het doel. Vlak bij de stadspoort wordt halt gehouden, waar eene groote stalhouderij met ruim erf vooral op marktdagen aan tientallen paarden en rijtuigen gelegenheid biedt om uit te spannen. Weldra zijn de schimmels gestald. Fluks heeft de Jonker het coupeetje verlaten om, na een paar bevelen gegeven te hebben aan den hotelhouder, die al maar salueert, met zijn valies onder den arm zich te verliezen onder de menigte, welke in alle richtingen zich voortspoedt.

In een der zalen van de "Nieuwe Doelen" zitten een drietal heeren gezellig koutend rondom een eikenhouten tafel, gedekt met een zwaar kleed van groen laken. Zoo juist is de "Ober" binnen gekomen, en heeft op een zilveren blad een drietal kristallen wijnglazen binnen gebracht om

vervolgens een goede flesch voor de heeren te ontkurken. Een van hen is Jonker Van Sterrenburg, terwijl wij de anderen in den loop van het gesprek hooren noemen met den naam van "Van Rinia" en "Van Nauta." Voor eenige oogenblikken is de vergadering, in welke tal van provinciale belangen behandeld werden, geëindigd. 't Ging over de nieuwe spoorlijn, en het oprichten van een waterschap met een stoomgemaal; en het inpolderen van een paar plassen, waardoor een paar honderd H. A. grond productief kan worden gemaakt. Een en ander zou veel geld komen te kosten. Wellicht zou van provincie-wege eene subsidie kunnen worden verkregen, terwijl ook de betrokken gemeenten een deel van de kosten hadden te betalen, doch een belangrijk percentage zou uit de pacht der boeren of de beurzen der landeigenaars moeten komen. Zou een en ander kunnen uitgevoerd, dan was het noodig dat het persoonlijk initiatief op den voorgrond trad en de belanghebbenden door ruime toezeggingen te doen, blijk van instemming gaven met deze ingrijpende plannen.

Vandaar dat ook Jonker Van Sterrenburgh tot deze bijeenkomst werd opgeroepen, en deze als altijd bereid was met zijne kapitalen elke onderneming te steunen, wanneer slechts bleek dat deze rendabel was en ten goede kon komen aan de bevolking. Geen wonder dus dat men vooral ditmaal zijne tegenwoordigheid op hoogen prijs stelde, te meer, waar ten gevolge allerlei geruchten die omtrent hem in omloop waren, gevreesd werd, dat hij niet komen zou. Tegen aller verwachting in was hij evenwel niet alleen ter vergadering verschenen, maar had bovendien een levendig aandeel aan de verschillende besprekingen genomen daarbij telkens blijk gevende van zijne zaakkundige kennis ten gevolge jarenlange praktische ervaring, om eindelijk met veel grooter bedrag dan gevraagd werd, aandeel in de ondernemingen te nemen, waardoor de kans op slagen des te grooter werd. Bovendien heeft het zeer de aandacht der heeren getrokken dat de Jonker ditmaal oneindig spraakzamer was dan gewoonlijk, ja zelfs af en toe een zekeren humor aan den dag legde, welke herinnerde aan vroeger jaren toen hij nog op studie was. Het eenigste wat aan hem veranderd is, dat is zekere ernst en beslistheid, welke spreekt uit al zijn woorden en die den man verraden, gevormd tot een karakter in de school des lijdens.

Thans zit men nog eenige oogenblikken na te praten. De meeste heeren, die mede de bijeenkomst hebben bijgewoond zijn reeds vertrokken. Als gewoonlijk gaan de gesprekken over de onderwerpen van den dag, waarbij de binnen- en buitenlandsche politiek, als ook de algemeene maatschappelijke toestanden niet vergeten worden. Tot hiertoe is het zuivere, onvervalschte liberalisme in de provincie op alle gebied heer en meester geweest, zoodat in bijna alle hoogere en lagere bestuurscolleges, voorstanders van deze partij de lakens uitdeelen om zonder te rekenen met de rechten der minderheden, over hen te beslissen. Evenwel wordt blijkbaar niet zonder reden door de heeren gevreesd, dat in de naaste toekomst aan dat oude, conservatieve liberalisme wel eens een stoot kan worden gegeven, waardoor het veel van zijn invloed en macht zoude verliezen. Aan den eenen kant ten gevolge de opkomst van de machtige arbeidersbeweging welke onder leiding van de volgelingen van Marx in de richting der Sociaal-Democratie Maatschappij en Staat zoeken te hervormen, desnoods door het geweldig wapen der revolutie,—aan den anderen kant door de toenemende macht van de orthodoxie, waardoor het kerkelijke leven in menige gemeente een geduchte verandering ondergaat, welke doorwerkt in de huisgezinnen en op de school, en naar men vreest, straks in het heele leven.

't Is vooral het laatste punt dat in dezen intiemen kring een onderwerp van het gesprek wordt. Vooral is het Baron van Rinia, die van dit alles weinig heil verwacht. Eenerzijds vreest hij voor zijn eigendom,—volgens de mannen die als volksleiders optreden, zal door socialisatie het bezit algemeen moeten worden; anderzijds acht hij het dweepen veler protestanten met den Bijbel, en het willen terugkeeren tot de dogmatische begrippen uit de zestiende eeuw zooals hij deze noemt, niet alleen verouderd, maar ook gevaarlijk voor de ware beschaving en volksontwikkeling.

Zonder tot nog toe persoonlijk aan de bespreking deel te nemen, heeft de Jonker deze toch met aandacht gevolgd. Iets dat op een fijnen glimlach lijkt, speelt om zijnen mond.

"En hoe vindt jij het Van Sterrenburg," zoo vraagt Van Rinia, "dat

het volk in den laatsten tijd zoo roerig wordt, en met zulke hooge eischen begint te komen?"

"Hoe ik het vind? Och, wat zal ik zeggen. 'k Heb mij wel eens afgevraagd hoe het mogelijk is geweest, dat men dit niet eerder heeft gedaan."

"Wat bedoel je daarmee?"

"Ik bedoel dat het de vraag zou zijn of wij het leven van inspanning en ontbering, 't welk door de meeste menschen uit het volk geleid wordt, zoolang zouden kunnen uithouden, zonder in opstand te komen en om te zien naar het verkrijgen van betere toestanden."

"Maar dat is geen vergelijking; wij die uit een heel anderen stand zijn voortgekomen, of die menschen, die van huis uit niet beter weten of het leven is voor hen een worsteling. D'r zijn rijpaarden en d'r zijn werkpaarden, en zoo zijn er werkmenschen en menschen die laten arbeiden."

"Natuurlijk, en dat zal zoo moeten blijven ook, maar het is de vraag of tengevolge tal van omstandigheden het onderscheid, en tengevolge daarvan de afstand tusschen menschen en menschen in onze dagen niet te groot is geworden."

Met verwondering zien beide vrienden den spreker aan. Nog nimmer is in hunne kringen zulk een toon aangeslagen. Dat Van Sterrenburgh jegens zijne ondergeschikten heel anders optreedt, dan zij en de meesten uit de hooge standen, en met zijne kapitalen velen helpt, is natuurlijk wel bekend, doch dat hij zoover zou gaan, dat hij iets gevoelt voor de volksbeweging, die naar lotsverbetering staat, begrijpt men niet. Dat is iets ongehoords.

"Ben je soms propagandist van het Socialisme?" schimpt Van Nauta, die eveneens van adelijken bloede is, doch evenwel niet beschikt over zooveel middelen als de andere heeren.

Een fijne glimlach plooit opnieuw het gelaat van den Jonker. "Houdt je maar kalm," zegt hij, "daar is niet veel gevaar voor, maar wel wil ik zeggen dat er bij mij nog onderscheid bestaat tusschen een werkpaard en een mensch, al is hij dan ook afkomstig uit de volksklasse, terwijl ik mij ook niet schaam om te zeggen, dat wanneer ik den zwaren levens-

strijd zie van velen die aan ons ondergeschikt zijn, en mij indenk voor welk een karig loon over het algemeen die menschen hunne arbeidskracht verkoopen,—het eenigste wat zij hebben aan te bieden,—het mij dan verwondert, dat zij er den moed in houden. Bovendien, wat is de vrucht die de meesten hunner van hunnen arbeid genieten? Duizenden komen zelfs niet eens te zien hetgeen door hen wordt geproduceerd. Zij zijn een onderdeel van het geheel, een verlengstuk van de machine, die het werk doet 't welk menschenkracht te boven gaat, of ook, zij zamelen in en brengen bijeen, maar om te zien hoe het in schuur of kelder wordt opgetast om straks in klinkende specie te worden omgezet, zonder dat zij persoonlijk iets van dat alles ontvangen. Het eenigste wat zij krijgen als loon is, dat hun eenige guldens worden uitgereikt, waarmede zij met de hunnen maar moeten zien rond te komen."

"Maar daarvoor is dat volk er dan toch," zegt Van Nauta.

"Zoo hebben wij ten minste altijd gemeend, en zoo is het ons altijd geleerd," antwoordt Van Sterrenburgh.

"Hoe zou jij dan het maatschappelijk leven willen hebben ingericht?" vraagt Van Rinia in toenemende verbazing.

"Dat weet ik zelf niet; ik heb daarover absoluut geen vast idee. Maar wel komt het mij voor, dat reeds ontzaggelijk veel gewonnen zou zijn, wanneer daar meer toenadering kwam tusschen wat wij hoog en laag noemen, zoodat meer gevoeld werd dat de een den ander noodig had, en daardoor ook meer waardeering voor elkander kwam. Wanneer dan bovendien door den werkman een zeker aandeel in de winst genoten werd, en bijvoorbeeld de landarbeider een stukje grond ontving, waar hij zijn eigen vruchten kon bouwen en dat in de toekomst eigendom kon worden, of de fabrieksarbeider een zeker percentage kreeg van wat nu jaarlijks de ondernemers of aandeelhouders krijgen, dan zou dat voor de menschen zelf een prikkel zijn, die hen aanspoorde tot ijver en trouw, en bovendien eenigen zonneschijn in hun leven brengen, dat nu vaak zoo kleurloos is."

"Zeer verlichte ideeën," smaalt Van Nauta, terwijl hij in één teug zijn glas ledigt en met kracht neerzet, "dat belooft wat! Maar ik verzeker je, dat je van die nieuwigheden niet veel pleizier beleven zult. Je

zult beginnen met die menschen den vinger te geven en zij zullen niet rusten voor zij de geheele hand hebben. Ik zeg, houd ze klein, anders glippen ze je onder de handen weg."

"Zoo dachten de Amerikaansche slavenhandelaars indertijd ook," zegt Van Sterrenburgh in ongestoorde kalmte.

"En zij hadden gelijk."

"Maar hebben het verloren, gelijk ik zoo juist merkte dat de heeren bang zijn dat zij eveneens hunne macht kwijt raken. Daarom wilde ik een remedie geven tegen de kwaal."

"Een paardenmiddel," spot Van Nauta.

"Dat, als alle middelen niet meer baten, wel eens zeer heilzaam kan werken," merkt Van Sterrenburgh op.

Eenige oogenblikken wordt het stil. Al was de donder voor hunne voeten ingeslagen, zoo kon de verwondering en ontzetting onder de vrienden niet grooter zijn. Dat was iets anders dan er omtrent den Jonker gefluisterd werd, dat hij lijdende was aan melancholie, welke hem belette deel te nemen aan het leven. In plaats daarvan had hij eene beschouwing over de gewichtige maatschappelijke vraagstukken zooals geen der heeren, en dat maar niet als eene opwelling van het oogenblik, maar blijkbaar als vrucht van rijp beraad verkregen.

Intusschen kan vooral Van Nauta zijne ergernis niet verbergen. Nadat hij de glazen andermaal gevuld heeft, valt hij uit: " 't zal mooi worden!" En dan gaat hij niet zonder bitterheid voort: "ik zie het al aankomen. Binnen kort lezen wij de krant dat in Kleiterp door de goedgeefscheid van Jonker Van Sterrenburgh alle menschen een huis met een stuk grond in eigendom hebben gekregen, zoodat elk evenveel te zeggen krijgt, maar de een ook geen hand meer voor den ander uitsteekt."

" 'k Vrees ook, dat langs dezen weg eene omkeering in het leven komt, waarvan de gevolgen niet te berekenen zullen zijn, al wil ik niet ontkennen, dat er veel waars ligt in hetgeen Van Sterrenburgh opmerkt," zegt Van Rinia.

"Maar wij raken onze macht en ons aanzien daardoor kwijt," antwoordt Van Nauta.

"Als wij deze zouden moeten handhaven ten koste van het geluk van

anderen, dan zou ik zeggen, hoe eerder hoe beter," is het kalme bescheid van den Jonker.

"Prachtige theorie,—daar ontbreekt nog maar aan dat de heer van "Grovestins" vroom wordt!" roept Van Nauta uit, terwijl hij een doordringenden blik op Van Sterrenburgh werpt, als wilde hij trachten te lezen wat er omgaat in diens hart.

Met een vasten blik van zijn open oog onineemt de Jonker hem evenwel de vrijmoedigheid om op deze wijze voort te gaan. 't Is, alsof hij eene opmerking in die richting verwacht heeft, en zonder ook maar even te verraden welk eene worsteling het hem kost, zegt hij, "wie weet wat er nog gebeurt."

Dit enkele woord maakt echter zoo mogelijk de verbazing nog grooter. Van Rinia is de eerste die de stilte verbreekt. "Meen je dat werkelijk," vraagt hij.

Weer volgt eene kleine pauze. 't Schijnt dat Van Sterrenburgh met zich zelf in tweestrijd is, en elk woord dat hij spreken zal, overweegt. De ernst is hem van het gelaat te lezen. Dan vervolgt hij: "het zal den heeren wel niet ontgaan zijn, dat er de laatste tijden in mijn optreden naar buiten geene verandering gekomen is. Evenmin als het mij onbekend is dat in de kringen waarin ik mij tot hiertoe bewoog, allerlei geruchten omtrent mijn persoon de rondte deden. Men heeft mij een zonderling genoemd, die aanleg had voor somberheid, zoo niet erger, en op weg was zich voor goed uit de samenleving terug te trekken. 'k Weet dat velen met bezorgdheid op mij neer zagen, en meenden, door allerlei verstrooiing en zingenot voor mij te bedenken, mij het leed te kunnen doen vergeten, dat mij getroffen heeft. Niet een onder al mijne vrienden en kennissen, zelfs onder mijne familieleden, die echter ook maar eenigszins de diepte van de smart bleek te kunnen peilen, die mijn hart zoo heeft gewond, en de glans en vroolijkheid uit mijn jeugdig leven wegnam. Allen meenden dat het eenigste middel om met kracht de slagen welke mij troffen het hoofd te bieden hierin bestond, dat ik mij over het leed ging heenwerken. Ik neem dit niemand kwalijk, want ik heb dat zelf ook gewild en meermalen anderen voor gehouden."

Hier zwijgt hij een oogenblik, om de ontroering welke hem dreigt te overmeesteren, te beheerschen.

Dan vervolgt hij: "het is mij evenwel gebleken hoe vruchteloos dit pogen was. Tevergeefs heb ik zoowel in de afleiding van het leven, als bij de uitspraken der wijsgeeren of bij de theoriën van de mannen der wetenschap heil gezocht. Zij allen hebben mij teleurgesteld, ja mijne smart vermeerderd. Het bleek mij dat hunne lessen en raadgevingen voor de praktijk van het leven niet deugden. Zelfs kwam het meermalen uit, dat toen de ure des lijdens voor hen kwam, zij geen houvast hadden aan hetgeen aan anderen als de hoogste levenswijsheid was verkondigd.

" 't Zou mij niet moeilijk vallen hier namen te noemen van mannen, die eens de toonaangevers waren in onze mondaine kringen en wier geschriften nog door talloos velen worden gelezen en verspreid.

"Toen heb ik in stilte het leven gadegeslagen van menschen die al hunne hoop en troost zoeken in den godsdienst en den Bijbel gebruiken als hun gids en raadsman. Ik heb gezien dat er onder hen gevonden worden die hebben wat ik mis, maar waar mijn hart zoo naar verlangt. Bovendien staat het beeld mijner moeder mij steeds voor den geest, van wie gij misschien weet, dat zij ook behoorde tot degenen die hunne verwachting hebben van een hooger leven. Het spijt mij, meer dan ik zeggen kan, dat eerst na haar heengaan mijne oogen voor dit alles geopend zijn. Had ik haar nog maar bij mij. Hoe zou zij mij tot leidsvrouw kunnen zijn in het onderzoek van die dingen, die mij nog totaal vreemd zijn, maar die voor haar, daar ben ik vast van overtuigd, volkomen zeker waren."

Weer volgt op deze woorden eene korte pauze, in welke geen der heeren den moed heeft deze te verbreken. Zoowel Van Nauta als Van Rinia is enkel aandacht. Blijkbaar maken deze woorden, in allen ernst gesproken, meer indruk op het tweetal, dan zij zichzelf wel bewust zijn. Dat komt omdat zij opwellen uit een hart dat behoefte heeft zich eens uit te spreken.

Dan vervolgt de Jonker, terwijl hij hen beiden met groote vrijmoedigheid in de oogen blikt: "het zal u na deze mededeelingen niet meer bevreemden, dat het mijn vast voornemen is, door een nauwkeurig onderzoek van wat de geloovige menschen "de Waarheid" noemen, en tot nog

toe mij zoo goed als vreemd geweest is, te trachten dezelfde zekerheid des geloofs te verkrijgen, die zoovelen gelukkig maakt. Of ik slagen zal weet ik niet. Wel is mij reeds nu duidelijk geworden dat ik hiertoe verworpen heb, wat ik niet kende,—ook wel eens lichtzinnig gespot heb, met wat mij eigenlijk geheel vreemd was. Dit spijt mij, omdat het alles behalve ridderlijk is geweest.

Mocht ik echter langs dezen weg komen tot het bezit van datgene wat ik eigenlijk niet onder woorden kan brengen, maar waarnaar mijn hart verlangt, dan geef ik u de verzekering dat niets en niemand mij beletten zal, eerlijk en rond voor elk die het weten wil te belijden wat mijn hoogste blijdschap werd, en mij het geluk verwierf, dat tot hiertoe tevergeefs door mij werd nagejaagd."

Het is moeilijk te zeggen welk een indruk deze bekentenis op de beide vrienden maakt. Weer volgt een pijnlijke stilte, die eindelijk door Van Nauta wordt verbroken met het woord: "al wat ik gedacht had, maar niet dat het dezen weg met je op zou gaan. Als evenwel de heeren zoo gaan doen, dan is het geen wonder dat het volk ook anders wordt, en ons mooie, vrije Friesland eerlang onder de macht komt van socialisme en clericalisme."

Een vroolijke lach van Jonker Van Sterrenburgh, zooals in geen tijden van hem gehoord werd, is het antwoord op dezen uitval.

"Zou je werkelijk denken dat deze combinatie bij elkaar past?" vraagt hij. En zelf het antwoord gevend op deze vraag, gaat hij voort: "wat mij aangaat, zooveel is mij wel duidelijk, dat waar in waarheid het geloof der Christenen heerschappij heeft, de eigendom der aardsche goederen verzekerd is. 't Zal juist de kerk en de godsdienst zijn welke degenen in den weg staan, die in eene algeheele omkeering der wereldorde of een revolutionaire beweging het heil der menschheid zien."

"Dat ben ik volkomen met je eens," zegt Van Rinia. "Natuurlijk deel ik je gevoelens niet. Evenmin heb ik lust een onderzoek in te stellen naar die dingen die tot den godsdienst behooren. Ik zeg: geniet het leven zoolang het lampje brandt, en wat dan verder komt, moeten wij maar eens afwachten, daar breek ik mijn hoofd niet mee. Maar dat de zoogenaamde vrome lui oorzaak zouden zijn van de maatschappelijke verwik-

kelingen spreek ik beslist tegen en is met de geschiedenis ook niet te bewijzen. Wel het omgekeerde. Voor de rest, zeg ik, leven wij in een vrij land en kan ieder gelooven wat hij wil. Alleen hoop ik maar dat de vriendschap tusschen ons er niet om verflauwen zal."

"Dat zal aan mij niet liggen," is het antwoord van den Jonker, "en ten bewijze daarvoor noodig ik je beiden uit over een paar weken deel te nemen aan de lange jacht te Kleiterp en omstreken."

Beiden namen deze uitnoodiging aan. Nadat nog over een paar algemeene dingen gesproken en de dag bepaald is waarop men elkander op "Grovestins" ontmoeten zal, nemen de vrienden afscheid van elkander.

"Wil je gelooven dat hij voor ons verloren is?" zegt Van Nauta tot Van Rinia als de Jonker is heengegaan?"

"Dat zie ik nog niet in, maar wel voor de partij waartoe hij tot nog toe met ons behoorde. Toch is hij nog altijd de eerlijke, openhartige man, dien ik niet minder hoogacht dan voorheen."

De zon neigt reeds ter kimme als Jonker Van Sterrenburgh de terugreis naar huis aanvaart. Verschillende bezigheden hielden hem nog langer op dan hij gedacht had. Inzonderheid is het onderhoud met zijn rentmeester en notaris van langen duur geweest. Als de muren konden spreken, zouden zij hebben kunnen vertellen welke groote plannen daar besproken waren, en hoe de heer van Kleiterp met het oog op zijne uitgebreide bezittingen, waarvan hij alleen bezitter was, schikkingen gemaakt had, waarbij allen, die op eenigerlei wijze financiëel tot hem in betrekking stonden, nauw betrokken waren.

In dien tijd heeft Mollema alle gelegenheid gehad de stad te doorwandelen. Hoe eigen was hem nog alles van vroeger, toen hij hier wel eens op de veemarkt kwam. Onwillekeurig ging zijn weg het eerst dien kant uit, waar hij thans evenwel de markt verlaten vond, maar om des te beter op te merken welk eene model inrichting zij was. "'t Is een mirakel," zegt hij bij zich zelf als hij die ruime, van alle gerieflijkheden en gemakken voorziene gelegenheid overziet, waar des Vrijdags de keur van Frieslands veestapel te koop wordt aangeboden. In zijne verbeelding ziet hij ze daar staan de lange, lange reien loeiende, en blatende,

en knorrende, en hinnekende, koeien en schapen en varkens en paarden en welke dieren verder van heinde en ver mogen worden aangevoerd om hier koopers te vinden.

Daarop is hij stadwaarts gegaan, af en toe met bewonderend oog halt houdend voor de een of andere winkel-uitstalling. Eigenlijk is dit niets voor hem, maar als hij thuis komt, moet hij wat kunnen vertellen. Kolossaal, wat groote ramen en wat een artikelen! Nu moest Jap hier wezen. Die zou haar de oogen uit het hoofd kijken. Wat een kapitaal er onder één zoo'n winkel zit. En hoeveel lampen of men daar 's avonds wel niet brandt. 't Is schande. Hij telt daar zoo maar even acht groote branders voor ééne ruit. En dan nog wel gaslicht. Bij hem thuis hebben ze maar ééne kleine petroleumlamp en dan nog niet eens met een Belgischen brander. Daar moet zijne vrouw 's avonds bij stoppen en naaien en wat er meer in eene huishouding te doen valt.

Hoe gaarne zou hij voor allen iets meenemen als "welkom thuis," maar het zit er nog niet aan. Later bij welzijn, als hij wat rijker is en wat ruimer zakgeld heeft. Alleen een rinkelbel voor de kleinste, dat kan. Drie stuivers kost zoo 'n ding. 't Lijkt wel van been, en kan ook fluiten. Dat moet altijd wezen. En als dan de kleine Benjamin kraait van plezier, heeft het heele huis schik. Zoo heeft Mollema gedacht en gedaan.

Daarop is hij weer naar het logement gewandeld, waar de paarden gestald zijn, om te zien of zij ook drinken begeeren en hen een half brood op te voeren. En toen kwam ook voor hem zelf de tijd om te eten. Zoo had de Jonker het bepaald. Maar mensch nog toe, wat een maaltijd! Hij was er eerst verlegen mee geweest. "'k Weet zelf niet hoeveel vorken en lepels ik kreeg, maar 't kwam niet zoo precies," vertelde hij later aan zijne huisgenooten. Ook wist hij niet te vertellen wat hij gegeten had, maar het smaakte hem als honig, en een stuk vleesch dat hij kreeg! Wel graag had hij iets overgehouden om mee te nemen naar huis, doch dat ging natuurlijk niet. Maar de Jonker mocht hem weer eens vragen voor zoo 'n reisje.

Toen eindelijk de tijd van inspannen daar was, ging het vlug op huis aan. 't Leek alsof de paarden het wisten dat het naar eigen stal ging. Zoo lustig draafden zij.

Vermoeid leunde Jonker Van Sterrenburgh achterover in de kussens. Wat zou dat een genot zijn als die spoorbaan klaar was en in enkele minuten de weg kon afgelegd, waarover nu een paar uur gereden moest worden!

Met gesloten oog laat hij aan zich voorbijgaan wat dezen dag gesproken en besloten is. 't Was een gewichtige dag, waarop belangrijke besluiten genomen zijn, groote toezeggingen werden gedaan, beduidende sommen gelds voor verschillende doeleinden door hem werden afgestaan, die allen in verband staan met de ontwikkeling van het euconomisch leven in de provincie; zoo te water als te land. Doch het meest belangrijke van alles lijkt hem nog hetgeen plaats vond, toen hij in dien intiemen kring met een paar vrienden, zonder dat hij het gezocht heeft, ook zonder dat hij het bedoelde, eene verklaring aflegde, waarvan de gevolgen niet zouden uitblijven.

Nog ziet hij de vreemde gezichten van Van Nauta en Van Rinia, toen hij het waagde zijne afwijkende gevoelens betreffende de ontwikkeling van het sociale leven ten beste te geven, doch tevens, toen hij meededeelde, welke eene verandering bij hem had plaats gegrepen ten opzichte de beschouwing der godsdienstige vraagstukken, en de aangelegenheden zijner ziel.

Ja zijner ziel.

Want wat heeft hij eigenlijk gedaan? Wat anders, dan met zooveel woorden zeggen dat hij in de richting in welke tot nog toe geleefd werd, niet gevonden heeft wat hij verlangde te hebben, en dat voortaan degenen die gewoonlijk de vromen genoemd worden het gezelschap zullen zijn, waarbij hij zich wil aansluiten? Wat heeft hij anders gedaan, dan de schepen achter zich verbranden, om van nu voortaan met al de kracht die in hem is zijn heil te zoeken op den weg waarop tot nog toe nimmer een voet door hem gezet werd?

HOOFDSTUK VII

Op de boerderij van Brandsma heerscht een bedrijvige drukte. Alle man is in de weer om land en vee naar behooren te verzorgen.

Jap is weer druk aan het schuren en boenen, onderwijl uit volle borst een geliefkoosd versje zingend. Op eens schrikt ze op door een geluid van van voetstappen die ze de deel hoort opkomen en met een hooge roode kleur roept ze: "de Jonker."

Het volgend oogenblik komt deze om de hoek van de schuur en staat vlak voor Jap.

"Morgen, meisje."—"Morgen, mijnheer!" zegt Jap, onderwijl zij in alle haast de haren die door het telkens voorover bukken zijn losgeraakt opsteekt.

"Was jij daar zoo juist zoo vroolijk aan het zingen?" vervolgt de Jonker, meteen haar van top tot teen opnemend.—"Ja, mijnheer," is het eenigszins verlegen antwoord.—"Kom daar houd ik van; 't werken valt dan des te gemakkelijker, vindt je niet?"—"Ja, mijnheer."—"Of zing je misschien altijd?"—"Neen, mijnheer; altijd niet."—"Wanneer dan niet?" —"Och, dat weet ik zoo niet, mijnheer; een mensch is niet altijd even gelijk."—"Daar heb je gelijk aan, maar je lijkt mij anders nog al vroolijk toe."—"Gelukkig al, mijnheer."

In een enkele minuut had dit toonneeltje zich afgespeeld, terwijl Jap handig een dweil van het emmerrek genomen en aan het einde van het blank geschrobde straatje heeft neergelegd, om den bezoeker meteen den wenk te geven, dat de schoenen dienen afgeveegd voor er naar binneen wordt gegaan. 't Valt echter den Jonker op hoeveel trekken van overeenkomst er bestaan tusschen dit eenvoudige landmeisje en zijn nieuwen koetsier. Dat zelfde open oog, en die zelfde vriendelijke blik, en diezelfde bescheidenheid in heel het optreden, maar ook diezelfde be-

slistheid tevens. Daar houdt hij van. Intusschen is Jap niet weinig met hare houding verlegen. Nog nimmer was zij zoo dicht in de nabijheid geweest van den man aan wiens vriendelijke zorg het te danken is, dat er zulk een gunstige omkeering in het huis harer ouders kwam. Meermalen had zij gehoopt hem eens te mogen ontmoeten. Zoo gaarne zou zij hem eens willen zeggen hoe dankbaar en blij zij is dat haar vader op "Grovestins" werd aangenomen, doch nu zij zoo onverwacht voor den Jonker staat, weet zij niet hoe te moeten beginnen.

"En is boer Brandsma ook thuis?" vraagt hij, als het hem niet ontgaat, hoe zij niet weet wat te moeten doen.—"Jawel, mijnheer; zal ik mijnheer even in laten?"—Meteen heeft zij de klompen reeds uit, om op haar sokken de schoone straat over te steken en de boven- en benedendeur te openen. Opeens zamelt zij echter al haar moed bijeen. En, terwijl een hoog roode kleur haar gelaat doet glimmen, zegt zij: "mag ik mijnheer meteen wel bedanken voor alles wat u aan mijn beste vader en daardoor aan ons allen gedaan hebt?"—Een fijn lachje speelt om den mond van den Jonker. "'t Beteekent niets, meisje; je vader heeft mij onlangs een grooten dienst gedaan, en voor wat, hoort wat."—Zie zoo, nu is het er bij Jap uit en zij heeft haar schuld betaald. Later heeft zij er zich over verbaasd, dat zij dit alles tegen den Jonker heeft durven zeggen, maar het hart dwong tot spreken. 't Volgend oogenblik staat vrouw Brandsma in den gang om den hoogen bezoeker tegemoet te gaan. Dat is nog nooit gebeurd. Jonker Van Sterrenburgh op "de Eendenkooi." Zoo vlug het haar mogelijk was heeft Anneke de tafel wat ruim gemaakt en is toen even spoedig door een zijdeur verdwenen.

"Goeden morgen, vrouw Brandsma; hoe gaat het?" klinkt het opgewekt.—"Morgen, mijnheer; best; is het mijnheer ook goed?"—"Dank je; hoe is het, tref ik den man thuis?"—"Jawel, mijnheer, de boer is op de kamer; wil ik u maar even voorgaan?"—"Heel graag."—Sloffend in haar wijde muilen gaat zij daarop door de woonkamer en vervolgens bij een trapje op naar den langen gang, die toegang geeft tot de ruime, vierkante kamers in het voorhuis. Dat zijn de pronkkamers meteen, welke alleen gebruikt worden bij buitengewone gelegenheden. Als er familiebezoek is

of wanneer voorheen kraamvisites gehouden werden, of ook, wanneer er eene begrafenis was.

Meermalen vertoeft Mrandsma hier, 't zij voor zijne zaken om in stille afzondering zijne berekeningen te maken, 't zij om hier in de eenzaamheid te mediteeren te midden van de oude schrijvers uit wier lijvige boekwerken hij zijn zielevoedsel haalt. Ook thans heeft hij zich afgezonderd. Voor de zooveelste maal ligt daar voor hem op de tafel een kaart van het kadaster, voorstellende de plattegrond zijner boerderij, benevens tal van notariëele akten en bescheiden welke alle betrekking hebben op zijn eigendom, als ook het burgerlijk wetboek. Blijkbaar is hij zeer verdiept in de lektuur. De zwartgebrande goudsche pijp is neergelegd. In voorovergebogen houding, de koperen bril laag op de neus, het grijze haar verward over het hooge voorhoofd, de wijsvinger op de teekening, zoo is hij met zijn gansche persoonlijkheid bij datzelfde onderwerp, dat nu al maanden lang, bij dag en bij nacht hem bezig houdt; dat hem zijn rust en vrede ontneemt; dat hem niet zelden vol verbittering doet zijn tegen alles wat Overheid genoemd moet worden; dat hem zelfs, o dwaasheid van het menschelijk hart, den gang naar het Godshuis belet, omdat hij dan in aanraking moet komen met personen, die hij niet ontmoeten wil. Want boer Brandsma is een innig vroom man, wiens godsdienst er niet van buiten op zit, maar boer Brandsma is ook een koppige Fries, die van geen buigen weet; die er op roemt dat een zijner voorzaten eens den moed had om te zeggen tegen een gekroond hoofd: "wij Friesen knibbelje allinne foar God,"* wiens ja, "ja," en wiens neen "neen" is, en die bij al den ootmoed voor den Heilige, toch ook een zekere halstarrigheid tegenover de menschen aan den dag kan leggen, vooral wanneer hij in zijne rechten meent te zijn aangetast, welke laakbaar is en niet zelden het nobele karakter der Friezen ontsiert.

Ternauwernood merkt hij dan ook dat de kamerdeur geopend wordt, en eerst wanneer zijne vrouw zegt: "boer, hier is de Jonker, die je even wilde spreken," ziet hij op van zijn arbeid. Ook hem schijnt deze komst eene verrassing. Te meer waar hij zoo juist nog met zijne gedachten

---

* "Wij Friezen knielen alleen voor God."

verwijlde bij den man wien verreweg het grootste deel van Kleiterp behoort, maar die nog nooit in persoon één woord met hem gewisseld heeft, en dien hij altijd beschouwde als iemand die zich ver verheven gevoelde boven het gewone slag menschen, waartoe hij en zijns gelijken behoorde, waar het de dingen van dit leven betrof, om zich voor de rest als een goddelooze om God noch Zijn gebod te bekommeren. Het volgend oogenblik treedt de Jonker binnen. Langzaam staat Brandsma op uit zijn breede leuningstoel en ziet Van Sterrenburgh vlak in het gelaat.

"Goeden morgen, Brandsma."

"Morgen," luid het bondige bescheid. Meteen wijst hij den bezoeker een stoel. Het ontgaat de boerin niet hoe haar man plotseling in hevige ontroering is gekomen, en een donkere wolk over zijn voorhoofd hangt. Hoofdschuddend is zij aanstonds teruggegaan, maar al te zeer vreezend, dat hier wel eens een storm kan losbreken, als deze twee karakters tegen elkaar inbotsen. Met een zwaren zucht keert zij naar de woonkamer terug. "Wat kan toch een enkele gebeurtenis een donkere schaduw werpen over een heel huis," denkt zij.

Intusschen is het ook den Jonker aanstonds duidelijk dat de man daar voor hem allesbehalve vriendelijk jegens hem gezind is. Toch doet hij alsof hij het niet merkt. "Druk aan den arbeid?" vraagt hij op vriendelijken toon.—"Ja," is wederom het korte antwoord.—"Een kaart van het kadaster, als ik het wel heb."—"Ja," van wat sinds menschenheugenis tot in geslachten het eigendom mijner familie is geweest."

"Nu toch ook nog?"

"Neen,—nu niet meer."

Hier schijnt Brandsma met moeite zijn opkomenden toorn te kunnen bedwingen. Een groote, blauwe ader kronkelt langs zijne rechterslaap om zich in het grijze haar te verliezen. Zijne neusvleugels trillen. Zijn borst hijgt. Zijn oog schiet vuur. Dan vervolgt hij met trilling in zijne stem, "zij hebben mij mijns vaders erf ontstolen!"

Dan grijpt zijn bevende hand naar de teekening en wijzend op eene roode streep die dwars door een paar vakken gaat, welke een tweetal stukken weiland moeten voorstellen, vervolgt hij: "ziet gij die bloed-

streep? Dat hebben zij mij ontnomen, en daarmee mij in mij eigendom aangetast!"

"Wie heeft dat gedaan, Brandsma?" vraagt de Jonker op kalmen toon.

"Wie dat gedaan heeft? Dat behoef ik u waarlijk niet te zeggen! Gij allen met elkaar! Gij, en de gemeente en de provincie en het rijk en alle groote heeren, maar gij het meest, want als ik mij niet vergis is van u dat rampzalig plan van die spoorlijn uitgegaan!"

"Ik had gedacht van u iets anders te hooren," antwoordt de Jonker, niet zonder eenige bitterheid in zijne stem en bizonder den klemtoon leggend op dat "u."

"Wat dan?"

"Dat gij als een Christenman met grijze haren, die jaren lang vooraan in de gemeente gestaan hebt, en een ander ten voorbeeld hebt te zijn, het recht van de Overheid zoudt eerbiedigen, en nu aan haar, als aan het wettig gezag onderwerpen. Ik meende dat in dien Bijbel stond,—en bij dit woord werpt de spreker een blik op een opengeslagen foliant—dat de Overheid Gods dienaresse is, aan wie elk zich heeft te onderwerpen."

Al had op datzelfde oogenblik de bliksem vlak bij de boerderij ingeslagen, dan kon Brandsma niet vreemder hebben opgezien. Is dat Jonker Van Sterrenburgh die daar spreekt? En moet deze man, dien hij en zeker alle vrome menschen van Kleiterp met elkaar steeds gehouden hebben voor iemand die zich met den godsdienst niet inliet en van zelf tot den grooten kring der verloornen behoorde, hem nu gaan wijzen op hetgeen de Bijbel zegt?

Een oogenblik is het stil in de ruime kamer. Beide mannen zien elkaar vlak in het oog, alsof zij elkanders krachten willen gaan meten en zoeken te blikken in elkanders hart.

Daar is een groot onderscheid tusschen die twee. Brandsma in zijn eenvoudig, maar degelijk boerenpak, met nog altijd die breede, stoere, krachtige gestalte, welke zoo den welbewusten, Frieschen boer verradt, niettegenstaande den last der jaren, die weet wat hij wil en gewoon is voor niemand uit den weg te gaan, en de Jonker, met dat ietwat tengere in zijn gansche voorkomen, die echter tevens in heel zijne

houding, in al zijne bewegingen, in elk zijner woorden het beeld is van den fijn beschaafden, welopgevoeden edelman.

Dan vervolgt de Jonker: "dezer dagen had ik een vergadering waarin mij werd medegedeeld, dat gij bij wijze van protest geweigerd hebt de gelden in ontvangst te nemen welke u voor de onteigende gronden rechtens toekomen, met de bijvoeging dat dit nu de vrucht was van het Christendom in deze gemeente. Ik ben daar tegen ingegaan, doch zou van u zelf wel wenschen te hooren, of ge waarlijk meent op zulk eene wijze uw Christelijk beginsel in de praktijk van het leven te moeten toepassen, en of dit nu een aanbeveling is voor degenen die buiten staan."

Wat Brandsma ook verwacht heeft, maar nimmer dat van deze zijde zulk eene vraag tot hem komen zou. Meermalen is die zelfde vraag bij hem opgekomen als hij zich rekenschap gaf van zijne handelingen. Vele slapelooze nachten heeft hij ter wille dezer quaestie doorgebracht. Soms was het alsof eene inwendige stem hem zeggen ging, dat hij zeer verkeerd deed door zich zoo te verzetten tegen hetgeen nu eenmaal van hooger hand besloten was, en waarbij onmogelijk niet al de begeerten en verlangens der enkele personen kon gerekend worden.

Het meest had hij, vooral gedurende de eerste tijden, des Zondags geleden, wanneer de gemeente bij klokgeklep werd opgeroepen ten bedehuis, en uit den ganschen omtrek al wat de waarheid lief had, opging om de prediking des Woords bij te wonen. Dan gingen ook zijne huisgenooten ter kerk,—de vrouw en de knechts naar den morgendienst,—de meid, met de overige leden van het gezin naar de middagpreek, en dan zonderde hij zich af in deze zelfde kamer om te trachten zich te verdiepen in de wegen Gods door het lezen eener predicatie of eenig stichtelijk werk. Doch het was het ware niet. Hij gevoelde dan wel dat hij niet op zijne plaats was. Dat hij behoorde onder de belijdende en lofzingende menigte, en niet in de afzondering, niet in de eenzaamheid, al was hij daar ook bezig met Goddelijke dingen. Dan was het meermalen alsof de stroom des Geestes hem voorbij ging. Zijne gedachten dwaalden immer af, van het lezen, en al maar zag hij die roode lijn op die kaart, welke zijn eigendom zoo hij het noemde "verwoesten ging." Eens was hij bijna bewogen het trotsche hoofd te buigen. 't Was op een Zaterdag, toen hij bij zich

zelf reeds besloten was den volgenden morgen met zijne vrouw kerkwaarts te gaan. Maar toen was het gebeurd, dat eenige vreemde werklieden, onder aanwijzing van een vreemden opzichter, de spade in den grond, zijn grond gestoken hadden, om de zoden weg te nemen en een begin te maken met den weg waarlangs eens de trein zou rijden. En toen waren er andere arbeiders gekomen met kruiwagens en planken om te gaan graven en dempen en egaliseeren, en toen, toen is hij woest geworden, hij, de vrome boer van "de Eendenkooi," en toen heeft hij de vuist gebald tegen de onverlaten, die hem durfden aan te tasten in zijne rechten en tegen allen, die het met deze hielden, en toen heeft hij Gods oordeel ingeroepen over de hoofden der schuldigen die zooveel leed over zijn huis hadden gebracht!

Dat was een vreeselijke morgen geweest. De boerin had haar man nog nooit zoo kwaad gezien en vreesde voor eene beroerte, en het dienstvolk ging hem uit den weg. Sinds dien tijd zag zijn oog zoo min mogelijk in de richting waar men dag uit, dag in bezig was met dien arbeid aan de lijn, en nooit werd in zijne tegenwoordigheid, door wie ook, één woord gerept over het spoorwegplan.

Tevergeefs had Ds. Velthuis met den kerkeraad getracht hem tot andere gedachten te brengen. Hoewel het hem was aan te zien dat hij leed onder het geval, verhinderde zijn trotsch hem om het Friesche hoofd te buigen. Het laatste woord dat hij tot den dominé gesproken had was, dat men hem maar stil moest laten begaan, totdat het hem duidelijk zou geworden zijn wat de wil des Heeren in dezen was.

Zoo was men langzamerhand aan den toestand gewoon geraakt. 't Was al gewoonte dat de boer Zondags thuis bleef en de groote knecht desnoods het paard inspande, om, als het weer dit vereischte, met de vrouw kerkwaarts te rijden. En er waren er die zeiden dat Brandsma een man was omdat hij het hoofd er zoo flink voor hield, precies zooals zijne voorouders ook zouden gedaan hebben.

Maar daar komt nu de Jonker om zonder ook maar een oogenblik den toorn van boer Brandsma te vreezen, recht toe, recht aan hem te grijpen in zijn conscientie en eene vraag te doen die hem snijdt door zijne ziel. "Of Brandsma waarlijk meent op zulk eene wijze zijn Chris-

telijk beginsel in het leven te moeten toepassen, en of dit nu een aanbeveling is voor degenen die buiten staan."

Langzaam zakt het grijze hoofd van Brandsma naar beneden. Opnieuw valt zijn oog op de kaart daarvoor hem. Ja, daar staat die roode lijn nog als met tergende spot hem de richting wijzend in welke zijn eigendom gescheurd wordt. Wat zou hij niet willen geven als hij deze voor altijd kon uitwisschen; nog meer desnoods dan het Rijk hem wil vergoeden. Want het gaat bij hem niet om het geld, maar om het recht. En in dat recht is hij, naar hij meent, gekrenkt.

Een zacht gekreun komt op uit zijne borst. Hij is een hevigen tweestrijd. En de Jonker ziet het wel. Onbeweeglijk, met iets droefs in zijn oog, zit hij te wachten op den afloop. Eindelijk verbreekt Brandsma de stilte. " 't Valt zoo zwaar, Jonker."—"Wat valt zwaar, Brandsma?"—"Afstand te doen van wat altijd in de familie geweest is. O, als het nu nog ging om dat stuk rietland, daar achter den watermolen, of desnoods om de vruchtbare terp, die ik zelf indertijd heb aangekocht, dan zou ik nog stil zijn, maar mij nu juist te ontnemen het beste stuk van de heele hofstede, dat altijd bij de boerderij behoord heeft."

"Ik had gedacht, dat een Christen heel anders stond tegenover de aardsche dingen," zegt de Jonker met iets teleurstellends in zijne stem. —"Wat bedoelt ge?"—"Ik meen dat in den Bijbel zoo iets moet voorkomen 't welk zegt, dat men zijn hart niet heeft te zetten op de goederen van dezen tijd omdat zij zoo ongestadig zijn en niemand weet wie deze eenmaal naar zich nemen zal, en dat de schat van een mensch veel hooger liggen moet dan in de stoffelijke wereld, die voorbij gaat."

Opnieuw ziet Brandsma met groot verbazing zijn bezoeker aan. Is dat nu de groote grondbezitter van "Grovestins," Jonker Van Sterrenburgh, wiens voorgeslacht, voor zoover hij weet, nooit godsdienstig geweest is, en die zelf ook nimmer de bewijzen gegeven heeft, dat de geestelijke dingen hem boven alles dierbaar waren? Wat bedoelt hij met zoo te spreken? Is dat een schamper verwijt om den boer te treffen en te doen gevoelen hoe theorie en praktijk bij hem in strijd zijn? Maar het gelaat van den Jonker vertoont geen zweem van spot, integendeel, het schijnt hem ernst, hooge ernst te zijn.

"Heeft de Jonker een Bijbel?" vraagt Brandsma verwonderd.

"Zeker; een geschenk mijner moeder."

Bij dit woord gaat den boer een licht op. Meermalen heeft hij hooren vertellen dat Mevrouw Van Sterrenburgh een ander beginsel was toegedaan dan haar man. Hij weet ook dat zij in hare gezonde dagen vrij geregeld kerkte bij Ds. Feurman. Door middel van oude Marijke heeft hij wel eens vernomen dat zij eene vrome vrouw geweest zou zijn, die geen gemakkelijken levensweg had gehad. Voor de rest evenwel heeft hij hier nooit over na gedacht. Vooreerst behoorde zij tot eene andere kerk, en dan tot een anderen stand, en dan tot eene geheel andere omgeving, en toen zij gestorven was had er bij de begrafenis niets plaats gegrepen waaruit ook maar iets kon worden afgeleid. Daar was niet eens bij het graf gesproken en in een uur was alles afgeloopen. Zou het evenwel mogelijk zijn geweest, dat in haar een Koningskind was heengegaan en zij op het eenigst overgebleven kind misschien zulk een invloed ten goede heeft uitgeoefend, dat ook in zijn hart de zaden van godsvrucht tot ontwikkeling komen? Neen, genade is geen erfgoed, dat ondervindt hij helaas met zijn eigen kinderen, maar aan den anderen kant is het ook waar dat de Geest des Heeren machtig is elk zondaarshart tot bekeering te brengen, 't zij het klopt in de borst van een edelman of een bedelman, en waar Hij komt, daar wordt immers de ziel uit God geboren?

"Van uwe moeder," zegt Brandsma meer tot zich zelf dan tot den Jonker. En dan meer rechtstreeks tot dezen: "die hield nog al van een goed woord naar ik meen?"—"Mijne moeder was een Christin, die beleefde wat zij geloofde."—Weer gaat dit woord als een pijl in het hart van den ouden boer. Dat hem zoo iets uit dezen mond gezegd moet worden!

"Dat is geen kleinigheid, Jonker, wat gij daar zegt."—"Maar het moet kunnen of het is waardeloos. Voor een geloof dat in het leven geen kracht toont te bezitten heb ik in 't geheel geen respect."—Natuurlijk is Brandsma het ook daarmede eens, doch nog nimmer heeft hij de moeilijkheid van dit alles zoo ervaren als in de laatste tijden. Dan vervolgt Jonker Van Sterrenburgh: "daar zijn, meen ik, nog anderen, van wie,

naar het mij voorkomt, het geloof nog heel iets anders gevraagd heeft." —"Wie bedoelt gij?"—"Degenen, die hun geloof met hun leven hebben bezegeld."—"De martelaren."—"Ja, en allen die ter wille van wat zij heilig achtten alles hebben feil gehad."

"Maar het gaat hier niet om het Koninkrijk Gods; 't gaat hier om het recht van eigendom," brengt Brandsma in.—"Waarvan u ten eenenmale geen afstand kunt doen, ook al wordt het van Overheidswege geëischt, omdat gij uw hart er op gezet hebt. Als wij, die in den overvloed leven, ja in de weelde ons kunnen baden, zoo voor gaan, wat moet het volk dan niet doen, dat vaak van alles verstoken is en anders niet heeft dan zijn arbeidskracht?"

Nog nimmer is Brandsma zoo voor het verhoor geweest. Niet één die hem de waarheid zoo in het gezicht gezegd heeft. Hij gevoelt zich als op een pijnbank. Onwillekeurig komen hem telkens tal van woorden uit de H. S. voor den geest, welke hem meermalen hebben aangeklaagd. Langzaam wordt de hand door de grijze baard gehaald. Het strenge gelaat neemt eene meer zachtere uitdrukking aan. 't Schijnt dat de strijd daar binnen gestreden, en de overwinning behaald is.

"Mag ik nu nog eens een vraag doen, Jonker?"—"En dat is?"—"Heb u de waarheid ook lief?"

Een korte pauze volgt. Blijkbaar overweegt Van Sterrenburgh elk woord dat hij zeggen wil. Dan antwoordt hij: "ik ben haar met al den ernst die in mij is, zoekende, Brandsma, omdat ik te midden van al mijne bezittingen ervaren heb, dat het goed dezer wereld geen innerlijke bevrediging geeft. Maar juist daarom zou ik zoo gaarne zien van hen, die in jaren en ondervinding verre mijn meerderen zijn en die hun gansche leven zich hebben uitgegeven voor belijders, dat zij ook toonen, hoe het geloof in staat is andere menschen van hen te maken."

Het is niet te zeggen welk een indruk dit woord op Brandsma heeft. Al wat hij verwacht heeft, maar nooit, dat de rijke bezitter van "Grovesins" tot hem zou komen, om hem zulk een blik te geven in zijn hart. Moet hij zich voor dezen jongen man niet schamen, omdat hij zulk een slecht getuigenis gegeven heeft van wat hij steeds als het hoogste beleed? Maar hoe had hij ook kunnen denken dat iemands doen en laten zulk

een invloed uitoefent, zelfs op personen met wie hij nooit in aanraking kwam?

Thans is ook bij Brandsma het ijs gebroken. Hij staat op, geeft den Jonker de hand, en zegt dan met bevende stem: "Mijnheer Van Sterrenburgh, gij heb mij van morgen diep beschaamd gemaakt. Ik gevoel dat gij gelijk hebt, en ik een zeer slecht voorbeeld van Christelijke onderworpenheid ben geweest. Ik kan u echter niet zeggen hoe blij ik ben deze woorden van u te hebben gehoord. Met Gods hulp hoop ik voortaan ook deze zwakheid des vleesches te overwinnen. Over die spoorlijn denk ik anders dan u. 't Komt misschien ook doordat ik te oud geworden ben voor dergelijke nieuwigheden. Maar in elk geval erken ik als Christen te moeten buigen voor het gezag der Overheid, evengoed als de geringste mijner arbeiders. Van nu aan zal mijn optreden anders zijn. Moge de Geest des Heeren ook u verlichten en tot dezelfde belijdenis brengen, welke ook uwe moeder dierbaar was."

Ook de Jonker is opgestaan. Hij begrijpt wat het voor een man als Brandsma moet zijn om tot zulk eene schuldbekentenis te komen. Hartelijk drukt hij de toegestoken hand en zegt: "daar dank ik u voor. Wanneer ik waarlijk dien vrede door het geloof mag vinden, waarnaar ik haak, en die mijne lieve moeder bezat, ook toen zij van alles wat haar hier beneden lief was afstand doen moest, dan beloof ik u, dat gij mij aan uwe zijde zult vinden, zoo menigmaal het gaat om de belangen van de dingen des hoogeren levens."

Daarop loopt Brandsma naar de tafel waar nog altijd de kaart ligt uitgespreid, waarop hij zoo menigmaal getuurd heeft en hier hem zooveel ellendige uren bezorgde. "Weg met dat ding," zegt hij. In een ondeelbaar oogenblik ligt de teekening in flarden. 't Is alsof hem een pak van zijn hart gevallen is. Zoo vroolijk heeft hij er in geen tijden uitgezien. "En nu zullen wij eens rooken," gaat hij voort. Meteen wordt een extra merk sigaren voor den dag gehaald en den Jonker gepresenteerd. Daarop gaat het gesprek over allerlei onderwerpen, voornamelijk de boerderij betreffende. De tijd vliegt om. Beiden vergeten de klok. Met zijn rijke ervaring licht Brandsma den Jonker in omtrent tal

van belangrijke vraagstukken betreffende den veestapel of het scheuren van grasland of het verbouwen van verschillende produkten.

Intusschen wacht vrouw Brandsma in de woonkamer tevergeefs haar man op de koffie. "Wat zij daar op de kamer altemaal te verhandelen hebben, begrijp ik niet," zegt zij tegen Anneke, de naaister, die op de wij zit, om, zoodra zij voetstappen hoort naderen, haastig in de keuken een onderkomen te zoeken. Zij heeft den Jonker nog maar eenmaal ontmoet, een paar jaar geleden bij oude Marijke, en nog nimmer een woord met hem gesproken, maar een zekere schuchterheid doet haar vreezen voor alles wat boven haar staat. Daarom heeft zij vrouw Brandsma gevraagd of zij zoolang in de keuken mag gaan zitten, totdat het bezoek vertrokken is. Maar de boerin heeft geantwoord dat men allemaal met elkaar gewone menschen is, en zij zich niet behoeft te schamen. Toch zal Anneke er van door gaan zoodra zij hoort dat de mannen hun onderhoud hebben afgebroken.

Eindelijk kraakt de deur en klinken er voetstappen in den gang. Vlug pakt zij haar naaiwerk bijeen, en stuift weg. 't Valt haar op dat een luide lach van Brandsma het antwoord is op iets wat de Jonker zei. Dat heeft zij nog nooit gehoord. Boer Brandsma lachen!

Niet minder benieuwd kijkt vrouw Brandsma op als de mannen binnen komen. Wat daar de oorzaak van is begrijpt zij niet, maar haar man is in eene stemming, zooals zij hem in geen jaren gezien heeft. Zij ziet van den een op den ander om zoo mogelijk het raadsel opgelost te krijgen. In de haast heeft zij zoo juist haar blauwe hoofddoek verwisseld met het breed gouden oorijzer, en ter eere van den hoogen bezoeker haar Zondagsche jak aangetrokken. Hij kon eens blijven koffie drinken. De heele huishouding is nu toch in de war, en van het eten om twaalf uur komt van middag niets.

"Zal mijnheer een kopje mee drinken?" vraagt zij. Aanstonds heeft de Jonker opgemerkt hoe de koperen koffiekan van straks om zijnentwil verwisseld is met een dito van gedreven zilver, terwijl de traditioneele koektrommel naast het theeblad niet ontbreekt.

"Als 't u blieft, heel graag," zegt hij, tot niet geringe voldoening zoowel van den boer als van de boerin. Daarop gaat het gesprek over

alles en nog wat. Tal van dingen, die het gewone leven raken, of verband houden met huiselijke aangelegenheden zijn de onderwerpen bij het gezellig gekout. Vrouw Brandsma wil wel gaarne iets naders weten aangaande de huishouding van den Jonker en is een en al verbazing als zij hoort hoeveel kamers er wel niet in het Slot zijn. Alleen vindt zij het maar jammer, zoo zij zegt, dat in zulk een mooi kooitje geen vogeltje gevonden wordt, en oordeelt dat de Jonker eene vrouw moet zoeken, omdat hij dan veel meer aan zijn leven krijgt, waarop Brandsma ondeugend volgen laat, dat dit nog de groote vraag zal zijn, omdat mijnheer nu alleen baas is, en dan de helft van zijn vrijheid kwijt raakt. Als eindelijk de tijd van heengaan daar is, neemt de Jonker met een warmen handdruk afscheid onder dankzegging voor de "lekkere koffie," en nadat hij Brandsma heeft uitgenoodigd hem een tegenbezoek te brengen ter bezichtiging zijner stallen.

Terwijl de boer hem tot het hek uitgeleide doet gaat zijn vrouw naar de opkamer om daar een en ander recht te zetten, in de hoop dan tevens de verklaring van haar man te krijgen, waardoor haar zijn gedrag duidelijk wordt. Aanstonds valt haar oog op de verscheurde kaart. Zij begrijpt dat het een daad van belang voor haar man geweest is daartoe over te gaan. Met een vraag in haar oog ziet zij den boer aan als ook hij binnenkomt. Glimlachend gaat hij naar de tafel en grommelt de papiersnippers tot een bal ineen.

"Moet dat zoo?" vraagt zij.—"Ja, dat moet zoo," is zijn antwoord, en dan vervolgt hij: "dat ding heeft mij al zooveel narigheid bezorgd, doch de oorzaak zit bij mij. Ik heb van morgen een les gehad als in geen jaren, maar mag nu zeggen: "mijne ziel is ontkomen als een vogel aan de strik des vogelvangers, de strik is verbroken, en ik ben vrij."

Daarop vertelt hij zijne vrouw in het kort het gesprek, 't welk hij met den Jonker gehouden heeft. Met belangstelling luistert zij naar alles wat voor haar huis van zulk een groot belang is, doch ook niet het minst als zij hoort, welke ernstige gedachten gaan door het hoofd en hart van den man, die tot hiertoe buiten allen godsdienst scheen te leven. "Gods macht is groot," zoo besluit zij. "Wat Zijne liefde wil bewerken, ontzegt Hem zijn vermogen niet."

Intusschen heeft Jap fluks het vuur voor den pot aangestookt en tevens deze gelegenheid aangegrepen om Anneke even te vertellen hoe zij geschrokken was toen de Jonker daar plotseling voor haar stond. Als zij geweten had dat hij zoo dicht bij was, zou zij ook dat versje gezongen hebben van: "ik tink aon dy." 't Was een keer en nooit weer. Zij zou voortaan beter uit haar oogen zien.

Als ruim een uur later al het volk aan tafel komt om het middagmaal te gebruiken, valt het elk op hoe vergenoegd de boer er uitziet. Hij is veel spraakzamer dan gewoonlijk, terwijl de sombere blik die aan zijn gelaat een zekere hardheid geeft, geheel verdwenen is. In geen tijden heeft men hem zoo gezien, en zijne opgewekte stemming werkt onwillekeurig aanstekelijk op de anderen. Als de handen gevouwen worden voor het gebed, spreekt vooral de danktoon voor ontvangen zegeningen uit de bede die opklimt uit het hart. Straks als de maaltijd is afgeloopen, zegt de groote knecht in het voorbijgaan tegen Jap, "wat er gebeurd is weet ik niet, maar ik geloof wij krijgen onzen ouden boer terug." En zoo was het.

HOOFDSTUK VIII

Zondagmorgen. Stille Sabbathsvrede ligt over Kleiterp uitgespreid. Geen wagengerammel; geen werkvolk dat uit gaat tot den arbeid, geen witgekielde slager- of bakkersknecht die zijne klanten bedient. Voor de winkels zijn de gordijnen neergelaten ten teeken dat men vandaag "gesloten" is. Slechts een enkel melkmeisje dat inderhaast rondgaat om haar emmer van den inhoud te ontlasten, en de postbode, die eveneens met meerderen spoed dan gewoon, de morgenbestelling uitvoert. Voor het overige, zwijgende rust, omdat het de dag des Heeren is, waarop de Kleiterpers, een enkele uitgezonderd, hunne gewone dagtaak laten rusten, om straks op te gaan naar het bedehuis. Alleen hier en daar een kindergroepje in hunne Zondagsche kleeren, om elkander het laatst verkregen nieuwe schortje of hoedje of das te laten zien, of de mooi geverfde klompen die van morgen voor het eerst werden aangetrokken, omdat zulks warmer voeten geeft en ook zoo duur niet is dan schoenen.

Te acht uur luidt de kerkklok ten teeken dat er van morgen dienst is, om straks te kwart voor negen nog eens te worden herhaald als laatste noodiging aan de gemeente, om heen te gaan naar 's Heeren huis.

Op "de Eendenkooi" heeft dienzelfden morgen iets ongewoons plaats. Evenals voorheen, toen de rust in het dorp nog niet verstoord was door die spoorwegplannen, heeft boer Brandsma zijn Zondagsch pak aangetrokken, en den knecht opgedragen tegen half negen het rijtuig in te spannen, maar tevens gezegd, dat hij zelf rijden zal. En toen is hij met zijne vrouw en kinderen kerkwaarts gereden.

De herbergier uit "de vergulde hoorn" keek hem met vreemde oogen aan, toen hij toetrad om te helpen bij het uitspannen. Hij is den laatsten tijd gewoon geweest, dat vrouw Brandsma met een van het personeel rijdt, en weet niet hoe hij het heeft als de boer zelf uitstapt. Daar

moet bepaald iets belangrijks gebeurd zijn als oude Brandsma het hoofd in de schoot heeft gelegd. Zoo iets gebeurt niet tweemaal in een jaar.

Niet minder verwonderd zijn vele kerkgangers als de bekende plaats, die zooveel weken ledig stond, opnieuw door den boer is ingenomen. Sommigen hunner kunnen niet nalaten den buurman opmerkzaam te maken op het geval; een enkele, die hem om een of andere oorzaak nabestaande is, werpt hem een vriendelijk knikje toe.

Brandsma zelf verraadt door geen enkelen trek van zijn gelaat wat er in hem om gaat, maar toch is hij blij dat hij weer in het midden der vergadering van de gemeente is.

Als hij eerbiedig de pet afneemt, en in de gevouwen handen voor de oogen houdt om een zegen te vragen over de prediking, dan leeft er tevens een danktoon in zijne ziel, dat het ijs gebroken is, en alles voor hem is weggenomen wat zulk een hinderpaal geweest is om op te gaan naar het huis des gebeds.

Als Ds. Velthuis daarop onder den voorzang der gemeente binnentreedt, voorafgegaan door den oudsten ouderling en gevolgd door de andere leden van den kerkeraad, en na een kort gebed den kansel beklimt is het voor hem niet minder eene verrassing zijn ouden vriend weer op zijne plaats te zien. Groote blijdschap vervult zijn hart over dat feit, maar met evenveel wijsheid doet hij, alsof hij dit niet merkt. Noch door woord, noch door blik zinspeelt hij op wat geweest is. Want hij kent zijn volkje: Brandsma zelf zou in geen enkel opzicht willen, dat hem voor iets lof wordt toegebracht, en het gros van de kerkgangers is er gewoonlijk handig genoeg bij, om na afloop van de preek te gaan vragen wat de dominé met die of die uitdrukking, of met dat of dat beeld bedoeld zou hebben, om dan niet zelden een glad verkeerde te trekken.

Want ook in Kleiterp luistert niet elk kerkganger, evenmin als overal elders, voor zich zelf, maar past menigeen de prediking maar al te dikwerf op zijn buurman of buurvrouw toe. Dit weet Ds. Velthuis ook wel, en daarom niet een die ook maar even kan merken dat de domineé er van af geweten heeft, dat de oude boer het stijve hoofd ging buigen.

Niettemin was de prediking een woord van vertroosting en bemoediging en geestelijke versterking, inzonderheid voor de wel verzekerde

kinderen Gods, terwijl in de toepassing elk een woord ontving al naar zijn staat was. Brandsma, die in de waarheid thuis is, zit stil in zijn Bijbel te staren, doch volgt even goed den prediker in zijne gedachtengang. Vooral als deze soms zoo logisch redeneeren kan, en na eene getrouwe Schriftverklaring het eene denkbeeld als uit het andere doet opkomen, is Ds. Velthuis zeker, dat hij in hem een goed toehoorder heeft, omdat Brandsma zelf gewoon is, aldus weer te geven wat hij zelf door ijverige studie of eigen ervaring aangaande de eeuwige dingen is deelachtig geworden. Doch ook al is door een of andere oorzaak de preek minder degelijk en blijft de prediker wel eens aan de oppervlakte van de waarheid, dan zal hij nog niet zeggen dat het geen goed woord geweest is, omdat hij weet, dat dan misschien juist een ander, die niet, zoo diep nog is ingeleid, of niet zoo bevestigd werd in het geloof, een zegen ontvangt van wat hij hoort. En dan gaat Brandsma het overdachte woord nog eens in stilte overpeinzen om zoo af te dalen tot de diepten der waarheden Gods, welke voor een ander vaak verborgen zijn en van daar de paarlen op te halen, waarmede hij zijn geestelijk bezit verrijkt.

Ditmaal echter is Ds. Velthuis zeer goed bij. Met bizondere opgewektheid bedient hij dezen Zondagmorgen zijn heerlijk ambt, en als straks de kerk uitkomt, wordt door vele zijner hoorders, hetzij op den weg naar huis, hetzij aan de koffietafel de opmerking gemaakt, dat dominé van morgen "danig" gepreekt heeft, en er nog altijd vuriger op wordt, waaraan een enkele nog toevoegt dat het eigenlijk een groot wonder is, dat men hem nog niet naar eene grootere gemeente roept.

't Spreekt van zelf, dat ook de tegenwoordigheid van Brandsma stof voor het gesprek heeft. Niemand weet hoe hij hier toe gekomen is, gelijk het allen wel bekend was, waarom hij in langen tijd niet opging, maar allen oordeelen dat het maar een mooi ding is, ook voor de vrouw, en dat de diakenen van morgen ook wel iets extra's in het zakje zullen gekregen hebben.

Niet minder evenwel dan in de "kleine kerk" is dien morgen de verwondering groot geweest van dat gedeelte der Kleiterpers dat opging onder het gehoor van Ds. Feurman. Want, wat in geen tijden is geschied, heeft dezen morgen plaats. Juist onder het laatste luiden, terwijl

het mooie orgel een zacht preludium begon te spelen, trad Jonker Van Sterrenburgh de kerk binnen, om, na eerbiedig zijn hoed te hebben afgenomen, plaats te nemen in de adelijke bank, vlak voor den kansel. Daarop buigt hij een oogenblik het hoofd, als om in stil gebed een zegen te vragen, en slaat dan den prachtigen, bruin lederen Bijbel op, om den voorzang op te zoeken.

Scheef tegenover den kansel, in het schip der kerk, zit oude Marijke van den zandweg te midden van andere vrouwen. Als gewoonlijk is zij een van de eersten geweest, die het Godshuis binnen kwam, om, na een stoof van den koster te hebben gehaald zich echt op haar gemak neer te zetten, begeerig om straks wederom de verkondiging aan te hooren van het Woord, waar hare ziel bij leeft. Met blijdschap ziet zij hoe langzamerhand alle stoelen en banken bezet worden en Ds. Feurman ook dezen morgen niet voor ledige zitplaatsen zal hebben te staan preeken. Trouwens daar is ook nimmer veel gevaar voor, omdat hij het Woord brengt, frisch uit de bron, en telkens uit de rijke schat van het oude Bijbelboek, nieuwe dingen weet te zeggen naar de behoefte zijner hoorders, in wier midden hij als een ijverig leeraar werkt.

Doch het meest van alles verheugt het haar, als zij ziet dat de Jonker dezen morgen in de kerk is. Onwillekeurig dwaalt haar blik telkens naar hem heen. Zij heeft altijd iets van moederlijke bezorgdheid over hem. Niet gaarne zou zij dit tegen anderen durven zeggen,—o neen, want men zou het haar kwalijk nemen of zeggen: "wat verbeeldt zoo'n oude dienstbode zich"—maar het is toch waar, dat zij nog altijd meent eenig recht op hem te hebben. Daarom gaat zijn wel en wee haar zoo ter harte. Daarom vergeet zij hem nooit in haar avondgebed, en daarom hoopt zij bovenal zoo innig dat hij nog eens een belijder der waarheid worden mag, gelijk zijne moeder was. Verbeeldt zij het zich, of is het zoo, dat de Jonker van morgen erg vergenoegd schijnt te zijn. Och, of het woord van dit uur hem eens treffen mocht!

Zij moest eens weten, die goede oude ziel, wat hij in de eenzaamheid al doorstreden heeft, en hoe als vrucht dezer worsteling het eerste ochtengloren als profetie van een nieuwen dag, den dag des heils, over zijn leven opgaat!

Een weinig verder achteraf, op de losse banken, zit vrouw Mollema met Jap.

Jap heeft vandaag vrij af, omdat het moeders verjaardag is. Daarom is zij voor kerktijd met de familie Brandsma naar het dorp gereden, en behoeft niet eerder weer binnen te zijn dan van avond tegen een uur of negen. De boer heeft gezegd dat men het bij het melken wel redden zal, en vrouw Brandsma heeft gister de pot al gekookt om 's Zondags zoo min mogelijk werk te hebben. Het vierde gebod wordt ook voor het dienstpersoneel zoo letterlijk mogelijk opgevat, en zoo streng mogelijk toegepast.

Zoo komt het dat Jap van morgen met moeder kerkwaarts kon gaan om dan verder "een fijnen dag" te hebben.

Met een zacht armstootje maakt zij moeder opmerkzaam op de komst van den Jonker, wat echter niet ontgaat aan het spiedend oog van buurvrouw Aaltje, die vlak achter haar zit en aanstonds het hare daarvan denkt. Want dat de familie Mollema, niet geheel zonder ergernis harerzijds, in den laatsten tijd aardig op de kluiten begint te komen, kan je zoo aan alles merken. Nu heeft buurvrouw warempel weer nieuw lint met dito keelbanden op haar hoedje gekregen. Wonder dat er ook nog niet een nieuwe floddermuts bij komt, of een nieuwen mantel of zoo iets. Maar dat zal grif nog wel volgen, want het een hoort zoo bij het ander. Naar Klaas Kroontje haar verteld heeft is men er ook al druk mee bezig om Sjoerd als staljongen op "Grovestins" te krijgen en zal Jan van 't voorjaar in de kweekerij. Je moet maar fortuinlijk wezen! Haar man loopt zoo wat de helft van den tijd op straat, en dan moet zij maar zien rond te komen. Claar is een flinke meid en kan ten minste tegen Jap wel uit, maar zij is nog al wat noodig voor zich zelf. Van thuis brengen geen sprake; liever nog iets van moeder d'r op toe als het er op aankomt. Daar heb je Jans ook. Wat een nuf! Die heeft ook een leventje bij den notaris. Op morgen al naar kerk. Mevrouw misschien aan het omwasschen of bed opmaken. Die kan zoo wel oud worden. Als zij later meestersjufvrouw worden mocht, zal ze ook om staan leeren. Vast traktement, vast armoede. 't Zal haar eens benieuwen of Louw van 't voorjaar de akte ook haalt. Anders is het niet zoo best. Nu, branie genoeg.

De binnenkomst van vrouw Van Wieren en Anneke brengen hare gedachten weer in eene andere richting. De eerste neemt naast haar plaats, de laatste gaat bij Jap zitten. Beide vriendinnen groeten elkander hartelijk. "Gefeliciteerd hoor," fluisteret Anneke als zij gebeden heeft: "fijne dag hé?"—"Nou of," zegt Jap, "je komt van middag ook even?"—"Ja zeker."—"Hoe is het met Jouke en haar," durft Aaltje aan haar buurvrouw te vragen, terwijl zij op Anneke wijst.—" 'k Weet niet, mensch, daar krijg ik geen hoogte van. Dan zeg ik weer: zij meenen het elkaar, en dan lijkt het er weer niets op, maar zij moeten het zelf maar weten."—" 't Is ook zoo, zij hebben hun leeftijd."—"Heeft jullie Claar ook wat bij de hand?"—"Neen hoor, die bemoeit er zich niet mee. Vrijheid, blijheid," zegt zij. "Zie je wel hoe mooi m'n buurvrouw wordt?"—"Ja, mensch; heb je geld dan doe je wonderen; de Jonker hé?"—"Van zelf, daar zit hij."—"Waar?"—"Sstt, niet zoo hard."—"Ja waarlijk: nu hebben wij het ook nog niet gehad."—"Hij schijnt wat beter te worden." —"En wat vromer."—" 't Is te hopen."—"Zeg dat wel."

Hier wordt het gesprek dat natuurlijk in haast en fluisterend gevoerd werd, afgebroken, omdat de meester voor "het bordje" verschijnt. Als de bril is schoon geveegd en op gezet, wordt het psalmboek opengeslagen en een wenk aan den organist gegeven, die daarop het instrument doet zwijgen. Meteen komen de mannen binnen, die in de voorkerk een praatje hielden. En weldra klinkt het krachtig als uit volle borst door de oude bogen:

Geloofd zij God met diepst ontzag,
Hij overlaadt ons dag aan dag
Met Zijne gunstbewijzen.

De Kleiterpers zingen goed. Daar heeft de meester wel voor gezorgd, en zoowel de diepe bas als de hooge alt komt zuiver tot haar recht. Vrouw Mollema en Jap en Anneka leggen hun volle hart in hun lied, evenals Douwe die boven, op de kraak* zit. Vooral deze dag geeft zoo rijke dankensstof. Wat stond het er een jaar geleden nog somber voor in de fa-

---

* Galerij.

milie, en nu? Hoe goed heeft de Heer het gemaakt. Hoe zouden zij hem daarvoor niet de eere geven! In stilte pinkt vrouw Mollema een traan weg. 't Is een traan der dankbaarheid, zooals er in den hemel bewaard worden. Want het kan haar soms te groot zijn, dat zij met de haren zoo gezegend wordt.

Ook de Jonker vereenigt zich met het lied der gemeente. Daar ligt iets spontaans in zoo'n kerkgezang, vooral als zoo gezongen wordt met het volle werk van het groote orgel er bij. Reeds brengt zoo'n psalm in eene zekere stemming. Dat is eene andere taal dan hij gewoon is te hooren waar immers in de wereld in welke hij zich tot nog toe bewoog, al het kennen en kunnen toegeschreven wordt aan het menschelijk genie, en al het hebben en zijn vrucht van eigen werk wordt geacht of speling van het toeval of gril van het fortuin. Hier wordt God de gever van alles genoemd, precies zooals hij aan Mollema steeds merkt dat bij hem thuis over de dingen gesproken wordt, en daarom stort het geloovig hart zich op deze wijze voor Hem uit in een danklied. En hij, Jonker Van Sterrenburgh, zingt dat lied mee. Als Van Nauta en Van Rinia en zijn overige vrienden, met wie hij vroeger gestudeerd heeft, dat eens zagen!

Maar heeft hij zich jegens hen niet reeds verklaard, ja eigenlijk veel meer gezegd dan hij wel bedoelde, en heeft althans dat tweetal onlangs in Leeuwaarden van hem niet den indruk gekregen, dat hij reeds een belijder geworden is?

Intusschen heeft Ds. Feurman den kansel beklommen. Na het votum werd de wet gelezen en een gedeelte van het Evangelie, waarop het gebed volgt, innig en diep, overeenkomstig de behoeften der gemeente en hetgeen in de afgeloopen week is doorleefd.

Daarop wordt andermaal gezongen en vervolgens de tekst gelezen. "Voorwaar, voorwaar zeg Ik u, indien het tarwegraan in de aarde niet valt en sterft, zoo blijft hetzelve alleen, maar indien het sterft, zoo brengt het veel vrucht voort. Die zijn leven liefheeft zal hetzelve verliezen, en die zijn leven haat in deze wereld, zal hetzelve bewaren, tot het eeuwige leven."—Joh. 12: 24, 25.

Na eene korte mededeeling van het verband waarin dit woord des Heilands voorkomt, is het thema van de prediking, dat de weg tot het

leven voert door den dood, en dat uit het verlies van zich zelven, eeuwige winste geboren wordt. Zoo is het gegaan in het eigen leven van den Christus Gods, die Zich gaf tot in de diepste vernedering en versmading en de angsten der Godverlatenheid, om zoo tribuut te halen en uit de donkere diepten des doods eene gemeente te doen opkomen, welke eenmaal als Zijn Bruid zonder vlek en rimpel voor Hem gesteld zal worden, om met Hem te deelen in zijne heerlijkheid,—zoo gaat het, zoo moet het gaan met allen die het leven en de onverderfelijkheid zullen beërven. Door den dood, tot het leven. Weg-zinken, weg-teren, totdat zij zelven niet meer zijn, om dan uit de diepte des doods en de ledigheid van het eigen graf, de onvergankelijkheid, het eeuwige leven te verkrijgen. Gelijk in de donkere moederschoot het oude versterft, om de aanvang te worden van het nieuwe leven dat te zijner tijd tot openbaring komt, zoo ook het graf waarin de oude mensch ten onder gaat de voorwaarde en tevens de profetie van den nieuwen mensch, die naar God geschapen wordt. Een weg van lijden en strijd; een weg van zelfverloochening en kruisdragen; een weg van vernedering en ondergang, een weg van afbreken en altijd minder worden, maar om zoo te komen tot de blijde geloofservaring dat het beeld Gods klaar is en overgebracht kan worden naar het hemelsch vaderland, in eindelooze triumf de goedertierenheden des Heeren gesmaakt zullen worden. En gelijk de zaaier, als hij uitgaat om te zaaien dit doet al gaande en weenende, zoo zal hij die aldus in zich zelf wordt afgebroken ook als dezen, wederkomen met gejuich, dragende zijne schoven. Want, indien het tarwegraan in de aarde niet valt en sterft, zoo blijft het alleen, maar indien het sterft zoo brengt het veel vrucht voort.

"Ten slotte is het maar de groote vraag, mijne geliefden," aldus Ds. Feurman, "of wij door de genade des Geestes in Gods kracht de dooding van eigen leven aandurven. Of wij ons zelven verliezen, ons leven willen verliezen, alles dus willen verliezen. Of wij ons zelven willen wegwerpen ter dooding gelijk het tarwegraan in de zwarte aardkluiten ter dooding wordt weggeworpen, maar om zoo het eeuwige leven te gewinnen. Wie dit verstaan heeft, die heeft de bedoeling Gods gegrepen, waar Hij zich zelven ter ontlediging gaf in de vleeschwording des Woords, en mag het in blijden jubel den grooten kruisgezant nazeggen: ik leef doch

niet meer ik; Christus leeft in mij. Dan hoort alles wat aan ons is en in ons is, den Heer. Dan is het onze hartstocht geworden bij de dooding van eigen lust en begeerte, dat Hij met lichaam ziel en geest verheerlijkt worde, dan gaat heel het hart en heel de ziel en heel het verstand en alle kracht naar Hem uit. Dan geven wij ons met al het onze vrijwillig, blijmoedig, dankbaar, Hem ten offer, wien alles hoort omdat wij Hem geheel behooren, en dan kan Abraham zijn Izaäk, en Jakob zijn Jozef overgeven. Dan wordt het altijd weer: wien heb ik nevens U in de hemelen? Nevens U lust mij ook niets op de aarde. Bezwijkt ook mijn vleesch en hart, zoo is God de rotssteen mijns harten, en mijn deel in eeuwigheid.

"Maar daarentegen: wee degenen die als liefhebbers van zichzelven, in het begeeren van eigen lust willen vasthouden wat ter dooding moet gewijd. Straks komt de ure waarin zij met het hunne alleen blijven staan en dat nog niet eens, maar waarin hetgeen zij meenen te hebben, hen ontvalt, omdat het geen eeuwige kracht in zich heeft en uit de aarde aardsch was. Ongeheiligd, onbevrucht, daarom niets dan den dood in zich omdragend. Daarom ondergaande in de donkerheid der duisternis der eeuwigheid.

"Daarom komt de roepstem tot allen die leven in den dag des heils, in het aangename jaar van het welbehagen des Heeren, dat zij acht zullen geven op het Woord des levens 't welk tot hen komt, opdat zij ééne plante mogen worden met Hem, die hen al het hunne ontneemt, maar om dan Zijn levensvolheid aan hen mede te deelen en in hen te doen overstroomen. Wat kiest gij? Den dood of het leven? Eeuwig verlies of eeuwige winst? Welzalig hij, wiens leven met Christus verborgen werd in God! Amen."

Daar zijn onder de kerkgangers voor wie de prediking van Ds. Feurman vaak te diep gaat, maar die niettegenstaande dat, toch gevoelen dat het de zuivere waarheid is, die verkondigd wordt. Daar zijn er ook die hem heel goed kunnen volgen als hij de verborgenheid der godzaligheid zoekt aan het licht te brengen en zijne hoorders tracht in te leiden in de diepten der wegen Gods. Die inzonderheid dan zoo genieten als hij spreekt over de eenheid van Gods kinderen met hun verheerlijkt Hoofd, wien zij voor eeuwig toebehooren, als zij eenmaal eene levende rank van

den waren Wijnstok mochten worden. Vrouw Mollema bijvoorbeeld en Anneke vergeten alles om zich heen als dominé preekt en hangen aan zijne lippen. Ook Jap is enkel aandacht en luistert met inspanning. Het is alsof deze preek op haar gemunt is. Zij voelt het zoo, dat het dien kant uit moet als de dominé zegt, en dat dan desnoods alles moet worden opgegeven, om Christus en het eeuwige leven te gewinnen, maar tevens hoe zwaar dat valt, vooral als daar iets is, dat men lief heeft boven Hem.

En in de hooge, adelijke bank zit Jonker Van Sterrenburgh, roerloos, eenigszins ineengedoken, als in diepe gedachten verzonken. Precies zoo gelijk wij hem zagen in zijn bibliotheek toen hij de groote levensvragen overwoog om te komen tot de rust voor zijne ziel.

Ja juist, dat heeft hij al lang voelen aankomen, dat het daarom gaat in den godsdienst, in heel het religieuze leven. God of de mensch. De Geest of het vleesch. De natuur of de genade, en dan niet in die ellendige halfheid, waardoor van het hooge en heilige vaak een caricatuur, eene bespotting, een paskwil gemaakt wordt, maar dan geheel; volkomen; met de vernietiging van zich zelven, met de overgave van vleesch en bloed, met de dooding der leden die op de aarde zijn. Dat het is, dat het worden moet, altijd meer; altijd dieper; alles of niets. Dat het Christelijk leven niet bestaat in een godsdienstig zijn, of het uitspreken eener belijdenis, maar dat het is een hartezaak, die heel den mensch opeischt.

Zoo voelt Ds. Feurman het, blijkens de prediking van dit uur, en zoo voelt ook de Jonker als nooit te voren dat het wezen moet. Wat nog oneindig meer zegt: zoo heeft de Heiland het den Zijnen geleerd, hen een exempel nalatende, opdat zij Zijne voetstappen zouden drukken; zoo hebben de martelaren het beleefd; zoo en niet anders zal hij het willen doorleven, het leven Gods, opdat het één worde met hem, en hij één met het leven Gods. Is dat ook voor hem niet de weg tot het eeuwige leven? Moet ook hij alzoo niet komen tot eeuwige winst? Gelijk juist het stervend tarwegraan komt tot de vermenigvuldiging?

In eene eigenaardige gemoedsstemming verlaat hij het kerkgebouw, om zich, thuis gekomen, terug te trekken in de studeerkamer. Hij is zich bewust, als op den tweesprong des levens te staan. Thans zal het er om gaan, welke richting voortaan zal worden ingeslagen. Den weg der ver-

nedering en der verbreking, maar om zoo te komen tot de lichtende hoogten Gods, waar zijn geprangde ziel kan ademen in hemellucht, of den weg des vleesches, tot hiertoe bewandeld, doch niets hem gevend, niets dan ijdelheid.

Nog eenmaal werpt hij een blik achter zich, naar hetgeen voorbij is. Maar niets dat hem daar meer bekoort. Heeft hij al lang niet gewalgd van zooveel, waar anderen zich mee vermaken? Heeft hij niet genoeg ervaren, dat zelfs 's werelds overvloed het hart eens menschen niet bevredigen kan, laat staan het twijfelachtig genot der zonde, 't welk zulk een onvrede achter laat? En ligt daar voor hem niet een leven van opoffering; ja, maar van toewijding tevens, waardoor er glans en gloed kan komen in dat armoedig bestaan, tot hiertoe in zelfzuchtig eigenbelang zoo doodsch en zoo kil, maar daarom ook zoo onvruchtbaar en waardeloos?

En weer klinkt het hoog op in zijne ziel: "voorwaar, voorwaar zeg Ik u, indien het tarwegraan in de aarde niet valt en sterft, zoo blijft hetzelve alleen, maar indien het sterft zoo brengt het veel vrucht voort. Die zijn leven liefheeft zal hetzelve verliezen, en die zijn leven haat in deze wereld, zal hetzelve bewaren tot het eeuwige leven."

Weer dwalen zijne oogen naar de beeltenis zijner moeder. Onwillekeurig gaat hij voor deze staan. En dan heeft er iets plaats waarover de Engelen in den hemel zich hebben verblijd. Dan heft hij zijne rechterhand omhoog, en terwijl een ongekende glans straalt uit zijn oog, en hemelsche blijdschap zijne ziel vervult, zweert hij bij Dien die leeft tot in alle eeuwigheid, en die de God zijner moeder was, dat hij Dezen voortaan wenscht te dienen in alle waarachtigheid en trouw.

Vervolgens gaat hij naar zijn schrijfbureau om een kort briefje te schrijven, 't welk daarop door den huisknecht aan de pastorie bezorgd moet worden, en waarin hij Ds. Feurman vraagt, zoo mogelijk, dien avond een uurtje bij hem te komen.

"Wat dat beteekenen mag," zegt mevrouw. Maar dat weet dominé zoo ook niet te zeggen. Sinds den dood van den ouden heer Van Sterrenburgh heeft hij geen voet binnen "Grovestins" gezet, omdat de Jonker altijd belet gaf, of afwezig was. Geen wonder dus, dat ook hij dien avond met eenige nieuwsgierigheid Slotwaarts gaat.

In het weelderig ingerichte salon wordt hij door den jeugdigen eigenaar dezer heerlijkheid vriendelijk ontvangen. Is de eerste ontmoeting eenigszins stijf deftig, weldra komen de heeren tot elkander in eene andere verhouding als de Jonker in het kort meedeelt waarom hij den predikant verzocht heeft bij hem te komen. Met groote verbazing, maar ook met niet minder blijdschap luistert Ds. Feurman in alle stilte naar het onopgesmukte verhaal van de zieleworstelingen van dezen jongen geleerde, die bij alle stelsels geen vrede gevonden heeft en nu de toevlucht neemt tot het kruis van Christus. Aan het einde zijner mededeelingen zegt hij: "en nu staat het zoo met mij, dominé. Daar leven nog tal van vragen in mijn hart, waarop ik tot nog toe geen antwoord kreeg, ook niet door hetgeen ik las over den Christelijken godsdienst of zoo voor en na door mij in de kerk of van Christelijke menschen gehoord is. Daar is bovendien zoo ontzaggelijk veel in de openbaring van het leven dergenen die zeggen te gelooven, dat mij tegen staat en in lijnrechten strijd met de waarheid schijnt. Maar afgezien van dat alles heb ik onder de prediking van dit morgenuur tot in het diepst van mijn ziel gevoeld, waar het om gaat, en tegen welken duren prijs het heil verkregen kan worden, waarnaar ik zoo lang reeds heb gedorst. Het is mijn vaste besluit, en God, wien ik wensch te dienen, moge mij daarbij helpen, om naar de beginselen van de H. Schrift te leven, zooals mijne ontslapen moeder dat altijd zoo vurig gewenscht heeft. Wat ik echter zou willen vragen, is, dat u mij met uwe rijke, theologische kennis, zoowel als met uwe persoonlijke ervaring, hierbij zoudt willen helpen, en mij wilt aannemen als iemand, die geheel van voren af aan moet worden onderricht. Want bij het vele dat ik in de scholen dezer wereld voor mijn hoofd gekregen en geleerd heb, is nooit rekening gehouden met de behoeften van mijn hart. Tevens verbind ik mij, om met het mijne de belangen te behartigen van alles wat het gemeentelijk leven betreft en voorts tot alles wat naar uwe meening noodig is voor den bloei van het Godsrijk. Het zal mij zeer aangenaam zijn als u van deze toezegging een ruim gebruik maakt, en voortaan "Grovestins" beschouwen wilt als een plek waar uwe tegenwoordigheid op hoogen prijs wordt gesteld."

Het laat zich beter gevoelen dan beschrijven wat in dit oogenblik

omging in het hart van Ds. Feurman. Hoe wonderlijk zijn de wegen des Heeren! Wie had ooit kunnen denken, dat deze omkeering zou plaats hebben in het leven van een man, die door de menigte zoo geheel verschillend beoordeeld werd, maar in wien niemand had opgemerkt dat er bij hem was een zoeken van de dingen die boven zijn. Is het niet andermaal een bewijs voor de waarheid, dat de Geest des Heeren als de wind blaast waarhenen Hij wil, zonder rekening te houden met menschelijk overleg, en menschen verwachting, om dan in vuur en vlam te zetten, elk die Hij aanraakt? Hoe dankt zijn hart den Heere dat ook het woord van dit morgenuur niet tevergeefs gesproken werd, maar als een zaad des levens voor de eeuwigheid vruchten droeg!

Met warmte grijpt hij de hand van den Jonker. "Mijn jonge vriend," zegt hij, "God zelf, die het willen en het werken naar Zijn vrijmachtig welbehagen in onze harten werkt, doe u bij deze keuze volharden, en doe u bij voortduring de blijdschap smaken welke allen in aanvang hebben, die den Heere vreezen. Hij vervulle aan u in steeds voller mate Zijne beloften, dat Hij een belooner is dergenen die Hem zoeken, en doe ook u ervaren wat de psalmist ons voorzingt, en waarmede heel de gemeente des Heeren van alle eeuwen instemt:

"Wat vreê heeft elk die Uwe wet bemint,
Zij zullen aan geen hinderpaal zich stooten."

Diep bewogen worden deze woorden gesproken en met niet minder ontroering aangehoord. Jonker Van Sterrenburgh voelt hier een vaderlijken vriend tot hem spreken en in zijn woord de teerderheid eener liefde, zooals hij deze sinds den dood zijner moeder van niemand ondervonden heeft. Want hoe goed zijne wereldsche vrienden ook voor hem mochten zijn, in den diepen grond zochten zij allen het hunne, gelijk ook hij tot hiertoe steeds zich zelven had gezocht, zelfs in zijn goed doen aan anderen. Thans zou hij alles leeren schade en drek te achten om Christus' wil. Lang bleven de heeren daarop nog in gesprek. Vanzelf werden de oude familiegeschiedenissen opgehaald en alles wat Ds. Feurman wist van zijn ouders, en de gesprekken die hij wel met hen gehouden had,

moest hij meedeelen. De uren vlogen om. Reeds sloeg de groote klok in de hooge vestibule met statigen slag elf uur toen dominé opstond om huiswaarts te gaan. Bij het afscheid nemen belooft hij spoedig terug te zullen komen en zegt tevens dat de pastorie ook voor den Jonker openstaat, waar hij met alles wat hij op het hart of in het hoofd heeft, gerust mag komen, en men hem als een vriend des huizes wil beschouwen.

Publishers
GRAND RAPIDS, MICH.

De Jonker Van Sterrenburgh

—DOOR—

IDSARDI

EERDMANS-SEVENSMA CO.
Publishers
GRAND RAPIDS, MICH.